

Jäämistösuunnittelun välineet ja ikääntyvä yhteiskunta

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Perhe- ja jäämistöoikeus
Maisteritutkielma
Syksy 2013
Milla Henriikka Turunen

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Jäämistösuunnittelun välineet ja ikääntyvä yhteiskunta

Tekijä: Milla Turunen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Maisteritutkielma perhe- ja jäämistöoikeus

Työn laji: Tutkielma_x_Laudaturtyö__Lisensiaatintyö__Kirjallinen työ__

Sivumäärä: 87, liite 1

Vuosi: 2013 syksy

TIIVISTELMÄ

Tutkimus on oikeustieteellinen maisteritutkielma, jonka aiheena on jäämistösuunnittelu ikääntyvässä yhteiskunnassa. Tutkimuksen lähtökohta on eliniän pidentymisen ja keski-ikänsä nousun myötä tapahtunut yhteiskunnan ikääntyminen sekä se, millaisia keinoja ikääntyvillä on käytettävissään, kun jäämistösuunnittelu on tullut ajankohtaiseksi. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti lainsäädännön tarjoamia välineitä, mutta niitä peilataan yhteiskunnallisten ja sosiaalisten tarpeiden kanssa. Tämän lisäksi tutkimuksessa on tarkasteltu yleisesti ikääntyvien asemaa yhteiskunnassa, esimerkiksi tilastotietoa hankkimalla. Tavoitteena on antaa kattava esitys sellaisista voimassa olevan lainsäädännön mukaisista jäämistösuunnittelun keinoista, joista on hyötyä eteenkin ikääntyville.

Tutkimusmetodina on käytetty oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia, jonka tutkimuskohteena ovat normit ja niiden sisällön selvittäminen. Lainoppi tulkitsee ja systematisoi normeja sekä tutkii, mikä merkitys oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on. Tutkimuksessa on noudatettu lainoppia ja tarkasteltu jäämistösuunnittelun keinoja nimenomaan etsimällä ratkaisuja lainsäännöksiä tutkimalla. Lähdeaineistona on käytetty lainsäännöksiä, oikeuskirjallisuutta, asiantuntijakirjoituksia, tilastotietoa sekä oikeuskäytäntöä.

Lainsäädäntö tarjoaa useita instrumentteja, joilla ikääntyvä perittävä voi harjoittaa jäämistösuunnittelua eli vaikuttaa jäämistöönsä. Jäämistösuunnittelun keinoista merkittävimpiä ovat testamentti, lahja sekä henkivakuutus. Avioliitossa oleva perittävä voi vaikuttaa kuolinpesään kuuluvaan varallisuuteen laatimalla

avioehto- tai ositussopimuksen. Tutkimuksessa ei ole unohdettu myöskään avoliiton ja edunvalvonnan roolia jäämistösuunnittelua toteutettaessa.

Yhteiskunnan ikääntymisen vuoksi jäämistösuunnittelu on ajankohtaista entistä suuremmalle osalle väestöstä. Ikääntyvät ovat tilastotietojen mukaan varakkaampia verrattuna muihin ikäryhmiin, joten jäämistösuunnittelun tarve on ilmeinen. Jäämistöään suunnittelevat ikääntyvät tavoittelevat usein myös veroedullisuutta, joten jäämistön siirtäminen yhden sukupolven yli saattaa palvella paremmin perittäviä tarkoituksia kuin lakimääräisen perimysjärjestyksen mukainen perinnön järjestäminen. Tutkimuksen lähtökohtana on perittävänsä tahto siitä, kuinka hänen jäämistönsä on kuoleman jälkeen jaettava, mutta näkökulmaksi on otettu myös jäämistöä koskevan verotuksen edullisuus.

Avainsanat: Ikääntyminen, jäämistösuunnittelu, perintöoikeus, suuret ikäluokat

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön___

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi___
(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET.....	IV
OIKEUSTAPAUKSET.....	IX
LYHENTEET.....	X
1. JOHDANTO.....	1
2. JÄÄMISTÖSUUNNITTELU JA IKÄÄNTYMINEN	4
2.1 Jäämistösuunnittelu uutena terminä	4
2.2 Jäämistösuunnittelu – mitä ja miksi?	6
2.3 Ikääntymisestä.....	8
2.4 Perusoikeudellinen näkökulma	11
3. PARISUHDEVARALLISUUS JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU.....	13
3.1 Aviovarallisuussuhteet jäämistösuunnittelussa.....	13
3.1.1 Avioehtosopimus jäämistösuunnittelun välineenä	13
3.1.2 Ositussopimus ja jäämistösuunnittelu	17
3.1.3 Tasinko ja jäämistösuunnittelu	17
3.1.4 Lesken hallintaoikeus ja jäämistösuunnittelu	20
3.2 Avoliitto jäämistösuunnittelun näkökulmasta	23
3.3 Avio- ja avoliitto ikääntyvien perhemuotoina.....	24
4. TESTAMENTTI JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU	26
4.1 Testamentista yleisesti	26
4.2 Erilaiset testamenttityypit.....	27
4.3 Testamentintekijän määräysvalta	29
4.3.1 Aviovarallisuusjärjestelmä ja lesken hallintaoikeus testamenttioikeuden rajoittajina.....	30
4.3.2 Rintaperillisen lakiosaoikeus testaattorin määräysvallan rajoittajana	31
4.3.3 Toissijaisten perillisten oikeus suhteessa puolisonsa perineen lesken oikeuteen.....	32

4.4 Testamentin sisällöstä jäämistösuunnittelussa	33
4.4.1 Sallitut ja kielletyt ehdot.	34
4.4.2 Leskeä suojaavat ehdot.....	35
4.4.3 Testamentin tulkintaa ja jakoa koskevat ehdot	35
4.4.4 Avio-oikeusmääräys testamentissa.	36
4.4.5 Vastikkeellinen jälkisäädös	37
4.5 Testamentti verosuunnittelun näkökulmasta	37
4.6 Testamentti – ikääntyvien instrumentti?	40
5. HENKIVAKUUTUS JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU	42
5.1 Henkivakuutus yleisesti	42
5.2 Edunsaajamääräyksestä	44
5.3 Henkivakuutus vakuutuksenottajan jälkeen.....	45
5.4 Velkojat ja henkivakuutus	46
5.5 Henkivakuutuksen verokohtelu.....	47
6. LAHJA, ENNAKKOPERINTÖ JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU	49
6.1 Lahjan ja ennakoperinnön käsitteistä yleisesti	49
6.2 Lahjaoikeustoimi jäämistösuunnittelun näkökulmasta	50
6.2.1 Ennakoperintö jäämistösuunnittelussa – ennakoperinnön laskeminen.....	50
6.2.1.1 AL 94 §:n vastikesäännös.....	51
6.2.1.2 Ennakoperintö, avio-oikeudesta vapaa omaisuus sekä testamentti	52
6.2.2 Ennakoperintöjen vähentämismenettely.....	53
6.3 Lakiosa ja jäämistösuunnittelu.....	54
6.4 Erilaiset lahjat jäämistösuunnittelussa	56
6.4.1 Suosiolahja.	56
6.4.2 Testamenttiin rinnastuva lahja	57
6.4.3 Lesken antama lahja.....	58
6.4.4 Ylisuuret luovutukset yhteisille rintaperillisille	59
6.5 Vero-oikeudellisesta näkökulmasta	59
6.6 Ikääntyvät lahjoittajat jäämistösuunnittelijoina	60

7. EDUNVALVONTA IKÄÄNTYVÄN JÄÄMISTÖSUUNNITTELUSSA	63
7.1 Edunvalvonnasta yleisesti	63
7.2 Jäämistösuunnittelun oikeustoimet edunvalvonnan näkökulmasta.....	64
7.3 Edunvalvontavaltuutus jäämistösuunnittelun välineenä.....	66
8. PERINNÖSTÄ LUOPUMINEN JÄÄMISTÖSUUNNITTELUN NÄKÖKULMASTA.....	68
9. KÄÄNTEINEN ASUNTOKAUPPA	70
10. JÄÄMISTÖSUUNNITTELUSTA RUOTSISSA.....	72
10.1 Avioliitto, avoliitto ja avioehtosopimus Ruotsissa.....	72
10.2 Ruotsalainen jäämistölainsäädäntö	76
10.3 Ruotsin perintöverotus.....	80
10.4 Ikääntyminen Ruotsissa	80
11. LOPUKSI.....	82
LIITTEET.....	85

LÄHTEET

Aarnio, Aulis & Helin, Markku: Suomen avioliitto-oikeus, 3.uudistettu painos, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 1992

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, 5.uudistettu painos, Helsinki: Talentum 2009

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 4.uudistettu painos, Helsinki: Talentum 2009

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo: Perhevarallisuus-oikeus, Helsinki, Talentum 2010

Aarnio, Aulis, Kangas, Urpo, Puronen, Pertti & Rabinä, Timo: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, Helsinki: Talentum 2011

Agell, Anders; Malmström, Åke; Ramberg, Christina & Sigeman, Tore: Civilrätt, Malmö, Liber 2012

Andersson, Edward: Perintö- ja lahjaverotus, muistio verotyöryhmälle, 2010, 22.8.2013

saantitapa:http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/05_muita_hankkeita/012_veroryhma/06_esitysaineisto/perintoverotus_Andersson_13122010_muistio.pdf

Antila, Tuomo: Edunvalvontavaltuutus, Helsinki, WSOYpro 2007

Brattström, Margareta & Singer, Anna: Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap, Uppsala: Iustus 2007

Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäinen lisäpöytäkirja 63/1999

Euroopan unionin perusoikeusasiakirja 2000/C 364/01

Euroopan neuvoston suositus, periaate 1, Recommendation No. R (99) 4 of the Committee of Ministers to Member States on Principles concerning the Legal Protection of Incapable Adults. 23.2.1999

Euroopan unionin perusoikeusasiakirja 2000/C 364/01

Framtidskommissionen: Svenska framtidsutmaningar. Slutrapport från regeringens framtidskommision, Regeringens kansliet, statsrådsberedningen, Stockholm, Elanders Sverige AB 2013. 22.8.2013

saantitapa: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/21/33/06/9cde7be8.pdf>

HE 117/1998 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintökaaren 7 luvun 3 ja 5 §:n muuttamisesta

HE 77/2000 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintökaaren 7 luvun muuttamisesta

Hemmo, Mika & Hoppu, Esko: Vakuutusoikeus, Helsinki, WSOYpro 2006

Helin, Markku: Pohjoismaisen avioliittokonvention uudet määräykset, Lakimies 7–8/2008, 21.8.2013

saantitapa: <http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/lakimies/5566.pdf>

Hirvonen, Mika: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan, Helsinki, Yleisen oikeustieteen julkaisuja 2011, 21.8.2013

saantitapa:http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus_ja_julkaisut/julkaisut/yleinen_oikeustiede/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Håkansson, Göran: Sambolagen: en kommentar, Stockholm: Thomson Reuters 2010

Ilmarinen, Juhani: Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa, 2005. 21.8.2013

saantitapa:http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-8407.pdf

Karhu, Juha: Perusoikeudet ja oikeuslähdeoppi, Lakimies 5/2003, 10.9.2013

saantitapa: <http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/lakimies/1418.pdf>

Kolehmainen, Antti: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen. Defensor Legis 2000/1, 1.3.2000, Asiantuntija-artikkeli, 20.7.2013.

saantitapa: <http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/oikeustiede/10329.pdf>

Kolehmainen, Antti: Edunvalvonta, lahja ja jäämistösuunnittelu, Defensor Legis, N:O 3/2010, 7.8.2013.

saantitapa:http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/7065.pdf

Kolehmainen, Antti: Edunvalvontavaltuutus, lahja ja lahjansaaja asema. Defensor Legis N:O 3/2010. 10.6.2010. Asiantuntija-artikkeli. 7.8.2013

saantitapa:

http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/7066.pdf

Kolehmainen, Antti & Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu, Helsinki: Talentum 2012

LaVM 29/2006 vp, s. 2. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi edunvalvontavaltuutuksesta sekä holhoustoimesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Lassila, Jukka, Rantala, Olavi ja Valkonen, Tarmo: Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 70, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Sarja B 194, Helsinki 2002.

Lindholm, Tuomo: Lahjaverokirja, 10.uudistettu painos, Vantaa, Verotieto Oy 2012

Lindholm, Tuomo: Perintöverokirja, 12.uudistettu painos, Helsinki, Verotieto Oy 2012

Linnakangas, Esko: Perintöverotuksen synty, nykytila ja tulevaisuus, Lakimies 1/2013, 15.7.2013

saantitapa:<http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/lakimies/9390.pdf>

Litmala, Marjukka: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, Porvoo: Werner Söderström Lakitieto Oy 1998

Lohi, Tapani: Ennakkoperinnöstä, Helsinki, Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton kustannus 1999

Lohi, Tapani: Ositus, tasinko ja sivullissuoja, Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003

Mikkola, Tuulikki: Avio- ja avopuolisoiden yhteisomistukseen liittyvistä kysymyksistä, Edilex 2010/44, 3.7.2013

saantitapa: <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/7511>

Myrsky, Matti & Rabinä, Timo: Henkilökohtaisen tulon verotus, Helsinki, Talentum 2010

Ossa, Jaakko: Perhe, perintö ja verotus, Juva, WSOY 2006,

Ossa, Jaakko: Perheen omaisuuden verosuunnittelu, Juva, WSOYpro2007

Ossa, Jaakko: Perinnöstä ja testamentista luopumisen verokohtelu, Defensor Legis N:O 1/2010, 20.8.2013

saantitapa:http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/6886.pdf

Pajunen, Airi & Ruotsalainen, Kaija: Suuret ikäluokat eläkeiässä, Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsaus 1/2012, 2.7.2013

saantitapa: http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_001.html

Saarenpää, Ahti: Henkilö- ja persoonallisuusosoikeus, teoksessa Tammilehto, Timo: Oikeusjärjestys I, 8. täydennetty painos, Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 2012

Saarenpää, Ahti: Perinnön yhteys ja perinnön ennakko, Defensor Legis N:O 4/2004, 20.8.2013

saantitapa:http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/2308.pdf

Saarenpää, Ahti: Perintö ja jäämistö. Jakosäännösten ja jakoon vaikuttavien säännösten tulkintoja, Kitee, Pandecta Oy 1994.

Salonen, Ville: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä. Oikeustiede-Jurisprudentia 2011:XLIV, 6.9.2012, Asiantuntija-artikkeli, Alkuperäinen julkaisupäivä: 31.12.2011, 9.8.2013

saantitapa: <http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/oikeustiede/10329.pdf>

Suomen Hypoteekkiyhdistys; Suomen AsuntoHypoPankki Oy & Inha, Matti: Käänteinen asuntokauppa ja asuntolaina & senioripäivien turvaaminen, 15.9.2013

saantitapa:<http://www.hypo.fi/documents/232006134516K%C3%A4%C3%A4ntainen%20Asuntokauppa%20ja%20Asuntolaina.pdf>

Suomen talousneuvoston sihteeristö: Ikääntyvä Eurooppa: Vaikutukset työmarkkinoihin ja julkisiin menoihin, Valtioneuvoston kanslian julkaisuja, Helsinki, Marraskuu, 2011, 19.8.2013

saantitapa: <http://vnk.fi/julkaisukansio/2001/ikaantyyva-eurooppa/pdf/fi.pdf>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2009, 1. Suomen yleisin perhetyyppi on lapseton aviopari . Helsinki: Tilastokeskus, 5.7.2013

saantitapa:http://tilastokeskus.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_kat_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien varallisuus [verkkajulkaisu]. 2009, 2. Varallisuus kasvaa ja monipuolistuu iän myötä . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.7.2013], 5.7.2013

saantitapa:http://www.stat.fi/til/vtutk/2009/vtutk_2009_2011-12-21_kat_002_fi.html

Säylä, Markku: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien varallisuus [verkkajulkaisu].

2009, 2. Varallisuus kasvaa ja monipuolistuu iän myötä, Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.7.2013], 5.7.2013

saantitapa:http://www.stat.fi/til/vtutk/2009/vtutk_2009_2011-12-21_kat_002_fi.html

Terveysten ja hyvinvoinnin tulevaisuuksia 2012: Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen vuosittainen ennakointiraportti, Toukokuu 2012, 21.8.2013

saantitapa:<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/230514f2-fc31-4bbf-839d-df1173333d22>

Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi, Helsinki: WSOY Lakitieto 2003
Törmälehto, Veli-Matti: Uudet sukupolvet ovat edeltäjiään vauraampia, Hyvinvointi katsaus 1/2012, Suomen Tilastokeskus, maaliskuu 2012, 17.8.2013
saantitapa: http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka01_12.pdf

Verohallinnon päätös 539/1994

Walén, Gösta: Kommentar till Ärvdabalken Del I & Del II, Stockholm: Norstedt 1986

OIKEUSTAPAUKSET

HD T 5702–11

KKO 1945 I 18 h

KKO 1998:137

KKO 2000:100

KKO 2001:12

KKO 2004:40

KKO 2005:124

KKO 2011:5

KKO 2012:69

KKO 2013:13

KHO 2003:7

LYHENTEET

AL	Avoliittolaki (13.6.1929/234)
AvoliittoL	Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (14.1.2011/26)
HolhTL	Laki holhoustoimesta (1.4.1999/442)
EVVL	Laki edunvalvontavaltuutuksesta (25.5.2007/648)
HD	Högsta domstolen
KKO	Korkein oikeus
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki (12.7.1940/378)
PK	Perintökaari (5.2.1965/40)
PL	Perustuslaki (11.6.1999/731)
RPL	Laki rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001)
TVL	Tuloverolaki (30.12.1992/1535)
VakSopL	Vakuutuslainsäädännön lakien muuttamisesta (28.6.1994/543)
ÄB	Ärvidabalk (12.12.1958/637)
ÄktB	Äktenskapsbalk (14.5.1987/230)

1 JOHDANTO

Seuraava esitys on oikeustieteellinen tutkimus, jossa käsittelen voimassa olevan lainsäädännön mukaisia jäämistösuunnittelun keinoja ikääntyvän yhteiskunnan tarpeiden näkökulmasta. Tutkielma on tehty osana perhe- ja jäämistöoikeuden maisteritutkielmaprojektia. Jäämistöoikeudellisia asioita sääntelee perintökaari (5.2.1965/40, PK), mutta jäämistösuunnittelun monipuolisen luonteen vuoksi on ehdottoman tarpeellista tutustua myös lukuisiin muihin säädöksiin.

Tavoitteeni on antaa kattava selvitys jäämistösuunnittelun mahdollisuuksista Suomessa eri oikeuslähteisiin tukeutuen. Oikeuslähdeopilla tarkoitetaan usein erilaisia asioita, kuten oikeuden luonnetta, tulkintaa, syntyä ja löytämistä. Se on myös oikeustieteen keskeisimpiä ongelmia, ja koskee oikeudellisen ratkaisun lähtökohtia sekä oikeudellisen aineiston jäsentämistä soveltamista varten.¹ Oikeuslähdeopin suhteen olen noudattanut *Aarnion* perusteoriaa ja jaotellut oikeudellisten ratkaisujen hakemisen lähteet vahvasti ja heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin. Lähtökohtanani ovat kirjoitetun lain säännökset. Sallittuihin oikeuslähteisiin sen sijaan kuuluvat lain esityöt sekä tuomioistuinratkaisut, joita tutkimalla olen löytänyt tukea argumentoinnilleni.² Sallituista oikeuslähteistä merkittävimpiä ovat olleet oikeuskirjallisuus, etenkin asiantuntija-artikkelit sekä oikeusperiaatteet. Suurin arvo tutkimuksessa on siis auktoriteettilähteillä ja sen luomilla jäämistösuunnittelun mahdollisuuksilla. Asialähteistä olen käyttänyt oikeusperiaatteita sekä reaalisia argumentteja tukemassa tutkimustani.³

Tutkimusmetodini on oikeusdogmatiikka eli lainoppi, jonka mukaisesti olen tutkimuksessa tulkinnut ja systematisoinut normeja. Oikeusdogmatiikan tutkimuskohteena ovat normit ja niiden sisällön selvittäminen. Lisäksi lainoppi tutkii, mikä merkitys oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on. Olen tutustunut jäämistösuunnittelun mahdollisuuksiin tutkimalla lainsäädäntöä,

---

¹ Tolonen: Oikeuslähdeoppi, 2003, s. 1

² Tolonen: Oikeuslähdeoppi, 2003, s. 22 – 25

³ Karhu: Perusoikeudet ja oikeuslähdeoppi, 2003, s. 793

oikeuskirjallisuutta sekä -käytäntöä unohtamatta aiheen yhteiskunnallista ja sosiaalista ulottuvuutta. Tutkin oikeusjärjestelmää ikään kuin ulkopuolelta tarkastellen, mutta samalla toimin lainsoveltajana, joten tutkimusmetodini on yhdistelmä lainopin ulkoista ja sisäistä toimintatapaa⁴

Vertaan suomalaista oikeustilaa myös Ruotsin voimassa olevaan lainsäädäntöön, kuitenkin aiheeseen sen enempää paneutumatta, jotta kehitys ja tavoitteet tulevat helpommin ymmärrettäviksi. Ovathan lainsäädäntömme kehittyneet rinnakkain oikeusjärjestelmien ja kulttuurien yhtäläisyyksien seurauksena. Pääasiallisena tutkimusaineistona olen käyttänyt kuitenkin aiheeseen liittyvää suomalaista kirjallisuutta, joista *Antti Kolehmainen* ja *Timo Rabinän Jäämistösuunnittelu* -teos toimii ohjenuorana läpi tutkimukseni. Mainitussa teoksessa on saatettu yhteen eri oikeudenalojen jäämistösuunnittelua koskeva sääntely. Tärkeän näkökulman tutkimukseeni antaa *Tilastokeskuksen* tutkimukset sekä viralliset tilastot, jotka selvittävät hyvin ikääntyvien elämäntilannetta ja käyttäytymistä. Ne ovat tukeneet tutkimukseni oikeudellista puolta.

Jäämistösuunnittelu pohjautuu perusoikeuteen vallita omaisuutta ja päättää sitä koskevista oikeustoimista. Jäämistösuunnittelulla tarkoitetaan perittävän toimintaa, jonka tarkoituksena on vaikuttaa jollain tavalla hänen jäämistöönsä. *Rabinä* ja *Kolehmainen* ovatkin maininneet jäämistösuunnittelun keskeisiksi elementeiksi perittävän tahdonvallan vapauden, jota lainsäädäntö rajoittaa, taloudelliset intressit ja niiden suojaamisen sekä jäämistösuunnittelun instrumentit ja niiden yhteensovittamisen. Jäämistösuunnittelussa on syytä painottaa myös asiantuntemusta, harkintaa sekä riskien ja mahdollisuuksien punnintaa.⁵

Tässä tutkimuksessa käsitellään erilaisia tapoja, joilla perittävä voi vaikuttaa siihen, kenelle tulee hyötyä hänen omaisuudestaan ja kuinka mainittu varallisuudensiirto on tarkoituksenmukaista toteuttaa. Tutkimuksessa tarkastellaan perittävän jäämistöoikeudellisia varallisuudensiirtoja erilaiset perhesuhteet ja muut intressitahot huomioiden. Ikääntyvän perittävän on

---

⁴ Hirvonen: *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*, 2011, s. 21 – 22

⁵ Kolehmainen & Rabinä: *Jäämistösuunnittelu*, 2012, s. 1

jäämistösuunnittelussa syytä ottaa huomioon myös edunvalvontaoikeuteen liittyviä näkökohtia. Tutkimuksessa tehdään selkoa suunnittelun yksityisoikeudellisista vaikutuksista vero-oikeudellista näkökulmaa unohtamatta. Veroedullisuus on onnistuneen jäämistösuunnittelun tunnusmerkkejä. Olen pitäytynyt perittävän yksityisvarallisuuden alueella, joten yritysten sukupolvenvaihdoksia koskeva sääntely on tarkoituksella jätetty tutkimusaiheen ulkopuolelle. Jäämistösuunnittelun keinojen vertailukohtana on koko tutkimuksen ajan tilanne, jossa mitään jäämistöä koskevia oikeustoimia ei ole tehty.

2 JÄÄMISTÖSUUNNITTELU JA IKÄÄNTYMINEN

2.1 Jäämistösuunnittelu uutena terminä

Jäämistösuunnittelu on terminä suhteellisen uusi suomalaisessa oikeustieteessä. Oikeudellisista tietokannoista etsittäessä jäämistösuunnittelun käyttäminen hakusanana ei tuota läheskään yhtä paljon tuloksia kuin jonkin vakiintuneemman termin. Jäämistösuunnitteluun suorasti viittaavia korkeimman oikeuden ratkaisuja löytyy Finlex-tietokannasta kaksi. Nämä ratkaisut eivät varsinaisesti käsittele jäämistösuunnittelullisia ongelmia vaan pääasiana on molemmissa jokin toinen oikeuskysymys. Uudemmassa tapauksessa (KKO 2012:13) oli kyse avioliitosta, jonka osapuolet olivat pian liiton solmittuaan joutuneet molemmat palvelukotiin, jossa he olivat myöhemmin kuolleet. Puolisoilla ei ollut yhteisiä rintaperillisiä. Puolisoista A oli huomattavasti varakkaampi, ja pesänjakaja oli todennut osituksen sovittelun olevan mahdollista, sillä A:n perilliset katsoivat, että B:n perilliset saisivat tasinkona perusteettomasti etua. Oikeus totesikin, etteivät puoliset olleet jättäneet avioehtosopimusta tekemättä yhteisen jäämistösuunnittelun takia. Toisessa tapauksessa (KKO 2004:40) oli kyse henkivakuutuksesta, jossa edunsaajaksi oli määrätty avopuoliso. Tässä tapauksessa jäämistösuunnittelu -termiä on käytetty korkeimman oikeuden perusteluissa puoltamassa sitä, että tapauksen vakuutusta oli pidettävä vakuutuslainsäädännön mukaisena henkivakuutuksena.

Sen sijaan käsitteenä jäämistösuunnittelu ei suinkaan ole uusi. Avioehtosopimus, testamentti ja lahja ovat jäämistösuunnittelun tehokkaimpia – ja vanhimpia – välineitä. Esimerkiksi testamentti kehittyi nykymuotoonsa roomalaisessa oikeudessa 300- tai 200-luvulla eKr, vaikkakin se oli tunnettu jo tätä aikaisemmin.⁶ Testamentti siirtyi myöhemmin roomalaisten oikeudesta germaaniseen oikeuteen. Aluksi testamentin vaikutukset olivat vahvasti sidoksissa uskontoon. Kirkko tarvitsi rahaa ja lahjan antaminen lyhensi antajan kiirastulikärsimystä, mistä johtui, että ihmiset saattoivat luovuttaa koko omaisuutensa kirkolle. Kaiken omaisuuden lahjoittaminen kuitenkin heikensi perillisten asemaa, mutta vuonna 1171 *Paavi Aleksanteri III* rajoitti lahjoitusten

---

⁶ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 2

tekemistä ja määräsi, että lahjoittaja sai vain ”yhden perillisen osan sielun autuudeksi”. Testamentti levisi instituutiona pohjoismaihin 1100-luvulla, ensimmäisenä se omaksuttiin Tanskassa. Uskonto oli edelleen suuressa roolissa ja testamenteissa oli poikkeuksetta julistus isän, pojan ja pyhän hengen nimeen. Suomalainen testamenttikehitys alkoi Ruotsi-Suomessa 1200-luvulla, ja vuonna 1686 annettiin testamenttisääntö, joka on ollut merkityksellinen koko testamentti-instituution kannalta, sillä vuoden 1734 lain testamenttisäännökset perustuvat suoraan siihen.⁷

Jäämistösuunnittelun kehitykseen on luonnollisesti vaikuttanut myös perintöverosta säätäminen. Ensimmäisenä verojärjestelmiä alettiin keksiä sumerilaisessa kulttuurissa sekä Egyptissä. Perintövero otettiin käyttöön Roomassa *Augustuksen* aikaan 31eKr. – 14jKr. Verotusta arvosteltiin, mutta se hyväksyttiin. Myöhemmin arvostelu johti perintöverotuksen kumoamiseen kansan epäsuosion vuoksi. Ruotsi-Suomessa perintöverotus alkoi kehittyä leimaverotuksen myötä. Vuoden 1660 leimaveroasetuksessa on säännöksiä muun muassa testamenttien ja perinnönjakokirjojen leimaverosta. Vuoden 1698 asetukseen sisältyy myös perintöverotusluonteisia säännöksiä. Leimamerkkisäännökset kumottiin vuonna 1919 voimaan tulleella lailla perintö- ja lahjaverosta, jossa säädettiin, että veroa oli maksettava perinnönsaajan osuudesta. Aikaisemmin veroa oli kannettu koko pesään kohdistuvana jäämistöverona. Vuonna 1922 tuli voimaan laki, jossa vero säädettiin toimitettavaksi perukirjan perusteella ja perintöveron määrääminen siirrettiin perintöverolautakunnille. Seuraava osaksi edelleenkin voimassa oleva perintö- ja lahjaverolaki säädettiin vuonna 1940 ja siinä verovelvolliset jaettiin veroluokkiin. Verovelvollisten luokittelua muutettiin 1979, jolloin lakiin lisättiin vielä verohuojennussäännökset. Luokitteluja on muutettu useasti tämän jälkeenkin.⁸

---

⁷ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 3–8

⁸ Linnakangas: Perintöverotuksen synty, nykytila ja tulevaisuus, 2013, s. 82–85

2.2 Jäämistösuunnittelu – mitä ja miksi?

Jäämistösuunnittelulla tarkoitetaan perittävän toimia, joilla hän vaikuttaa jäämistöönsä.⁹ Perittävä voi jäämistösuunnittelun keinoin vaikuttaa kuolinpesän hallintoon, perintönä jaettavan omaisuuden määrään ja laatuun, perillisasemassa olevien henkilöryhmään sekä siihen, mitä omaisuutta ja kuinka paljon kukakin perillisasemassa oleva saa. Jäämistösuunnittelu tarjoaa erilaisia tapoja perittävän jäämistön järjestämiseen. Perittävä voi järjestää jäämistönsä jakamisen omien tavoitteidensa ja toiveidensa mukaan tietyin edellytyksin jopa lakimääräisestä perimysjärjestyksestä täysin poikkeavalla tavalla. Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu jäämistösuunnittelun keinoja jaottelemalla ne seuraavasti; sukupolvenvaihdosta, jäämistön ohittamista, yksilön varallisuusasemaa, jäämistön haltuunottoa sekä edunvalvontaa koskevat suunnittelukeinot. Näiden lisäksi jäämistösuunnittelussa voidaan erottaa vielä parisuhdeoikeudelliset sekä jäämistösaantojen hyödyntämistä koskevat keinot.¹⁰

Jäämistösuunnittelun tehokkaina välineinä voidaan mainita parisuhdeoikeudelliset instituutiot kuten avioehto- ja ositussopimus sekä avopuolisoiden väliset sopimukset avosuhteen purkamisesta. Näillä sopimuksilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä perittävän kuolinpesään kuuluu. Jäämistösuunnittelua parisuhdeoikeudellisessa mielessä on käsitelty tarkemmin luvussa 3.

Jäämistösuunnittelua toteutetaan yleisesti myös testamentin ja lahjaluovutuksen avulla, joista molemmat ovat hyvin perinteisiä keinoja suunnitella jäämistöä. Testamentilla perittävä voi tehokkaasti määrätä omaisuutensa jakamisesta perimysjärjestyksestä poikkeavalla tavalla, jos laki ei automaattisesti tuo perittävän tahdon mukaiseen lopputulokseen. Toisaalta perittävä voi määrätä yksilöidystä omaisuudestaan testamentilla varmistaakseen sen päätyminen tietylle henkilölle. Testamenttia on käsitelty luvussa 4 ja lahjaa luvussa 6.

---

⁹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 1

¹⁰ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 4

Henkivakuutus on instrumentti, jolla perittävä voi kokonaan ohittaa jäämistönsä ja edunsaajamääräyksellä järjestää niin, ettei henkivakuutus tule ollenkaan osaksi kuolinpesävarallisuutta.¹¹ Henkivakuutuksia koskee luku 5. Perittävän on mahdollista varautua toimintakelpoisuutensa menettämiseen laatimalla edunvalvontavaltuutus, jossa hän voi toteuttaa jäämistösuunnittelua esimerkiksi määräämällä lahjoituksista, joiden tekemiseen hän ei enää muuten olisi kelpoinen. Perittävä voi määrätä esimerkiksi lahjoista, jotka on luovutettava perilliselle sellaisin väliajoin, kun se lain mukaan on mahdollista ilman veroseuraamuksia. Edunvalvonta-asioita sekä edunvalvontavaltuutusta käsitellään luvussa 8.

Jäämistösuunnittelun tavoitteena on perinnönjättäjän tahdon toteutumisen lisäksi usein myös vero-oikeudellinen edullisuus. Järkevä jäämistösuunnittelu tähtää edelleen perittävän jäämistön mahdollisimman vähäiseen verotuksesta johtuvaan pienenemiseen. Jäämistösuunnittelu on siten myös verosuunnittelua, jossa perittävä pyrkii ennakoimaan jäämistöönsä kohdistuvia perintöveroseuraamuksia ja valitsee tilanteen, jossa verorasitus muodostuu kevyimmäksi. Verosuunnittelun avulla perittävä voi jopa saada aikaan tilanteen, jossa perintö muodostuu verovapaaksi tuloksi. Verosuunnittelu jaetaan yleensä kolmeen tasoon: strategiseen, taktiseen ja operatiiviseen verosuunnitteluun.¹²

Strateginen verosuunnittelu tapahtuu pitkällä aikavälillä. Verosuunnittelu tapahtuu niin, että veronäkökulma otetaan huomioon toiminnan puitteita muodostettaessa. Esimerkiksi yritystoimintamuodon valinta on strategista verosuunnittelua.

Taktisella verosuunnittelulla tarkoitetaan suunnitelmaa, joka osoittaa keinot, joilla suunnitelman tavoitteet voidaan toteuttaa. Taktinen verosuunnittelu kohdistuu usealle vuodelle.

Operatiivisen verosuunnittelun lähtökohta on kirjanpidon ja muistiinpanojen pitäminen, veroilmoituksen tekeminen sekä muu veroasioiden hoito. Operatiivisessa verosuunnittelussa verotuskäytäntöä

---

¹¹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 4

¹² Ossa: Perhe, perintö ja verotus, 2006, s. 98

seuraamalla pyritään vaikuttamaan kertyvän verotettavan tulon määrään.¹³

Jäämistön verosuunnittelussa on ominaisuuksia kaikista edellisistä tasoista. Jäämistösuunnittelu tapahtuu usein pitkän aikavälin toimintana ja perittävä harkitsee, onko perintösaanto mahdollisimman edullinen keino veronäkökulmasta vai päästäänkö esimerkiksi ennakoperinnön antamisella edullisempaan lopputulokseen. Toisaalta perittävä perustaa verosuunnittelunsa verotuskäytäntöön ja hoitaa omaisuutensa siirtymisasiä laatimalla vaadittavat asiakirjat. Perilliselläkin on operatiiviseen tasoon kuuluvia tehtäviä, sillä perillisen perintösaannon verotus perustuu perukirjaan tai perintöveroilmoitukseen.

2.3 Ikääntymisestä

Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää perehtyä syvemmin myös siihen, mitä ikääntyminen on ja mitä ikääntyvällä yhteiskunnalla tarkoitetaan, keitä ovat ikääntyvät ja miksi heidän on hyvä suunnitella jäämistöään. Suomessa on jo pitkään puhuttu ikääntyvästä yhteiskunnasta, jolla on arkikielessä tarkoitettu suuria ikäluokkia eli sotien jälkeen syntyneitä. Suuret ikäluokat ovat paraikaa kovaa vauhtia eläköitymässä, mikä aiheuttaa tietysti omat yhteiskunnalliset ongelmansa. Ikääntyvän yhteiskunnan käsite ei suoranaisesti viittaa pelkästään tähän henkilöryhmään.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2012 vuosiraportin ennakoivassa erityiskatsauksessa on käsitelty ikääntymistä. Raportin mukaan ikääntyminen on nykyään hyvin monimutkainen käsite, sillä työelämässä pitäisi jatkaa yhä pidempään, mutta toisaalta jo yli 45-vuotiaista puhutaan ikääntyvinä. Elinikä pidentyy jatkuvasti, mutta samalla ikääntyvän toimintakyky laskee.¹⁴ *Juhani Ilmarinen* on artikkelissaan todennut, että ikääntyminen on monisyinen käsite. Hän erottaa toisistaan ikääntymisen ja vanhenemisen, joita usein käytetään synonyymeinä. Kirjallisuudessa, lainsäädännössä ja julkisessa keskustelussa

---

¹³Ossa: Perhe, perintö ja verotus, 2006, s. 98

¹⁴ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuosittainen ennakointiraportti, 2012, s. 26

on käytetty termiä *ikääntynyt työntekijä* tarkoittamaan yli 45-vuotiasta henkilöä, sillä tämän iän saavuttamisen jälkeen työntekijöillä on havaittu terveyden ja toimintakyvyn muutoksia. Toisaalta ikääntymisen merkinä on pidetty muun muassa eläkkeelle jäämisen suunnittelua.¹⁵

Vanhenemisella tarkoitetaan *Ilmarisen* mukaan yksilöllistä prosessia, jonka henkilö käy läpi yksilöllisessä järjestyksessä ja aikataulussa. Prosessiin vaikuttaa vahvasti henkilön elin- ja toimintaympäristö. Gerontologian, vanhenemista tutkivan tieteenalan, silmissä 45-vuotias työntekijä on vielä nuori, mistä voidaan päätellä, etteivät ikääntyminen ja vanheneminen termeinä täysin vastaa toisiaan. Ikääntyneiden määrittelyä hankaloittaa tämän lisäksi se, että ihmisellä on monta eri "ikää". Kronologinen ikä eli kalenteri-ikä ei välttämättä vastaa biologista (toimintakyvyn muutokset) tai psykologista eli koettua ikää.¹⁶

Väestön ikääntymisen määrittely ei ole yksinkertaista, kuten edellä on huomattu. Yleisesti ikääntymisellä kuitenkin tarkoitetaan väestön keski-iän nousua. Suomessa ikääntyvän yhteiskunnan taustalla on vähäinen syntyvyys, pitenevä elinikä sekä sotien jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien vanheneminen.¹⁷ Suurilla ikäluokilla siis tarkoitetaan vuosina 1945–1950 syntyneitä. Suuret ikäluokat ovat tähän päivään mennessä tosin jo harventuneet kuolleisuuden ja maastamuuton seurauksena. Etenkin maastamuutto on pienentänyt suuria ikäluokkia. *Tilastokeskuksen* mukaan vuosina 1960 – 1970 maasta muutti 50 000 henkilöä, jotka lähtivät siirtolaisina Ruotsiin. Kuolleisuus pienentää ikäluokkia luonnollisesti, mutta Tilastokeskuksen arvion mukaan suuriin ikäluokkiin kuuluvia on vielä vuonna 2030 elossa 272 000 eli puolet syntyneistä.¹⁸ Ikääntymisellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa siis väestömme keski-iän nousua, joka johtuu edellä mainituista syistä. Ikääntyvä yhteiskunta muodostuu siis vanhenevan väestön suuresta määrästä suhteessa muuhun väestöön.

---

¹⁵ Ilmarinen: Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa, 2005, s. 60

¹⁶ Ilmarinen: Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa, 2005, s. 60–64

¹⁷ Lassila – Rantala – Valkonen: Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen, 2002, s. 8

¹⁸ Pajunen & Ruotsalainen: Suuret ikäluokat eläkeiässä, 2012, s. 8–9

Ikääntyminen synnyttää yhteiskunnallisia haasteita ja vaatimuksia, sillä ikääntyvien tarpeet erilaisten toimintaa tukevien välineiden kasvavat vuosien karttuessa. Väestö ikääntyy Euroopan unionissa nopeasti. Kunkin jäsenmaan on ratkaistava ikääntymisestä johtuvat ongelmat itse, mutta asiaa on pohdittu myös yhteisön tasolla. EU-maiden talous- ja sosiaalineuvostot ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitea ovat keskusteluissaan hakeneet ratkaisuja ikääntymiskeskusteluun. Keskustelussa EU-yhteistyötä ja ikääntymiseen varautumista on pidetty ensiarvoisen tärkeänä. Eläketurvan uudistamistoimia sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin panostamista on painotettu, jotta ikääntymisestä ei muodostuisi sosiaalisesti ja taloudellisesti raskas ongelma.¹⁹

Täysin tarkkaan ei ole mahdollista määrittää tiettyä taitekohtaa, jolloin henkilö muuttuu ikääntyväksi. Sen sijaan ikääntyvien joukkoon voidaan esitetyn perusteella lukea keski-ikään ehtinyt henkilö (vrt. ikääntyvä työntekijä on 45-vuotias), jonka toimintakyky on alkanut jonkin asteisesti jo heikentyä. Myöskään ikääntyneen ja vanhuksen erojen luetteleminen ei ole yksinkertaista. Kuten edellä on todettu, vanheneminen on prosessi ja henkilökohtainen kokemus. Toisaalta tämän tutkimuksen kannalta näiden tarkkarajainen määrittely ei ole relevanttiakaan. Sen sijaan oleellista on ymmärtää, että ikääntyvän jäämistösuunnittelu on monitahoinen asia, jossa toimia on tarkasteltava kokonaisuutena: millainen jäämistöä koskeva järjestely toteuttaa ikääntyvän toiveita ja tavoitteita sekä millaisin toimin näihin päästään mahdollisimman edullisesti. Tällöin asia tulee harkituksi myös ikääntyvän yhteiskunnan kannalta.

Jäämistösuunnittelulliset toimet ovat tarpeen aina, kun perittävä tahtoo vaikuttaa jollain tavalla jäämistöönsä. Jäämistösuunnittelua voi toteuttaa missä iässä tahansa, mutta ajankohtaiseksi se tulee useimmiten ikääntyvillä, joilla toimintakyvyn heikentyminen tuo mieleen ajatuksen lähestyvistä kuolemasta. Sairastuminen tai muu ikääntymiseen kuuluva heikkous saattaa kuitenkin heikentää perittävän kykyä arvioida tahdonilmaisunsa sisältöä ja näin ollen altistaa hänet painostukselle²⁰. Jäämistöön liittyvät toimet onkin syytä

---

¹⁹ Suomen talousneuvoston sihteeristö: Ikääntyvä Eurooppa: Vaikutukset työmarkkinoihin ja julkisiin menoihin, 2011, s. 1–20

²⁰ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 68

suunnitella tarkasti silloin, kun toimintakyky on vielä hyvä. Perittävä voi varautua vanhuuteen esimerkiksi laatimalla edunvalvontavaltuutuksen (7.3).

Ikääntyvä yhteiskunta luo jäämistösuunnittelullisia paineita: kun yhä useampi joutuu pohtimaan omaisuutensa järjestämistä kuoleman varalta, täytyy lakimiesten ja asianajajien tuntee hyvin jäämistösuunnittelussa tarvittava lainsäädäntö. Tämä edellyttää laajojen kokonaisuuksien hallintaa, sillä jäämistösuunnittelu ei lainsäädännöllisesti rajoitu pelkästään perhe- ja jäämistöoikeudellisiin säännöksiin vaan välineeksi on usein otettava myös esimerkiksi vero-oikeus. Yhteiskunnan ikääntymisen voisi ajatella lisäävän erilaisten jäämistöoikeudellisten instrumenttien kappalemäärää, kun perittäviä on lukumäärällisesti aikaisempaa enemmän ja ikääntyneet ovat usein bruttovarallisuuteen perustuen varakkaimmillaan²¹.

2.4 Perusoikeudellinen näkökulma

Suomessa perintökaari (5.2.1965/40, PK) sääntelee jäämistöoikeudellisia asioita. Perintöoikeus pohjautuu kuitenkin perustavammanlaatuisen oikeuteen kuin yksittäiseen yleislakiin: perillisen oikeus perintöön sekä perittävän oikeus määrätä omaisuudestaan voidaan johtaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 1 artiklasta, jossa turvataan omaisuudensuoja. Myös Suomen perustuslakiin (11.6.1999/731, PL) sisältyvät säännökset yksityiselämän ja omaisuuden suojasta. Perittävän omaisuus on laintasoisesti suojattu, jotta hän voi disponoida siitä haluamallaan tavalla ja näin toteuttaa perusoikeuksiaan. Sen sijaan perillisen oikeus saada perintöä ei ole perusoikeus, sillä perittävä voi perintökaareissa säädetyin tavoin sulkea perillisen pois perillispiiristä. Toisaalta perillisen omaisuutta, jonka hän on perintösaannolla saanut valtaansa, koskee samat perustuslain perusoikeudet kuin hänen ”omaa” omaisuuttaan.

Edelliset säännökset ilmentävät sopimusvapautta, joka mielletään yhdeksi tärkeimmistä vapausoikeuksista. Euroopan unionin perusoikeusasiakirjan (2000/C 364/01) 17 artiklan 1 kohta ilmaisee omaisuudensuojan seuraavasti:

---

²¹ Litmala: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, 1998, s. 117

”Jokaisella on oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, luovuttaa ja testamentata sitä.” Jäämistösuunnittelu perustuu pääasiallisesti oikeustoimiin, joiden keskiössä on sopimusvapaus. Avioliittolain (13.6.1929/234, AL) mukainen avioehtosopimus kuvastaa hyvin sopimusperustaista oikeustointa, jolla on merkitystä jäämistösuunnittelun kannalta. Testamenttausvapaus voidaan rinnastaa sopimusvapauden periaatteen kanssa, sillä testamentilla perittävä voi vapaasti määrätä, kuinka hänen omaisuutensa jaetaan kuoleman jälkeen.²² Toisin sanoen, olisi perusoikeuksien vastaista, jos omaisuutta ei voisi kuoleman jälkeenkin suojella sellaisilta henkilöiltä, joiden ei katso olevan siihen oikeutettuja.

---

²² Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 80

3 PARISUHDENORMISTO JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU

Suomessa avioliittoa koskeva sääntely sisältyy avioliittolakiin ja rekisteröityä parisuhdetta koskeva sääntely lakiin rekisteröidystä parisuhteesta (9.11.2001/950, RPL). Lisäksi avoliitosta on säännelty laissa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (14.1.2011/26, AvoliittoL). Parisuhdenormisto tulee ottaa jäämistösuunnittelussa huomioon, sillä perillisille kuuluvat perintöosat määrätään vasta osituksen jälkeen. Näin ollen puolison oikeudet vaikuttavat myös perillisten jakoasemaan. Tämän lisäksi aviopuolisoiden ja rekisteröidyssä parisuhteessa elävien puolisojen keskenään solmimalla avioehtosopimuksella on mahdollista toteuttaa jäämistösuunnittelua.²³

3.1 Aviovarallisuussuhteet jäämistösuunnittelussa

Jos perittävä oli kuollessaan naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, on puolisojen välillä toimitettava ositus tai omaisuuden erottelu ennen kuin saadaan selville perillisten perintöosat. Lähtökohtaisesti puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, mutta tätä oikeutta voidaan rajoittaa solmimalla avioehtosopimus (AL 35§). Parisuhdenormisto vaikeuttaa jäämistösuunnittelun ennustettavuutta, sillä osituksen lopputulokseen vaikuttaa myös esimerkiksi se, kuinka perittävän aviopuoliso hoitaa omaisuuttaan ja tekee velkaa.²⁴ Tällaista epävarmuutta pyritään torjumaan esimerkiksi avioehtosopimuksen avulla.

3.1.1 Avioehtosopimus jäämistösuunnittelun välineenä

Puolisoiden on mahdollista ennen avioliittoa tai sen aikana solmia avioehtosopimus, jossa he määräävät avio-oikeudesta joko kaiken omaisuutensa tai tietyn omaisuuden osalta (AL 41§). Avioehtosopimus voi olla avio-oikeuden täydellisesti poissulkeva, osittainen tai yksipuolinen. Avioliittolaki ei tunne muita avioehtosopimustyyppisiä, joten puolisojen on valittava

---

²³ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 9

²⁴ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 10

kolmesta edellisestä.²⁵ Avioehtosopimuksen avulla voidaan varmistaa, että toisen puolison kuoleman jälkeen saadaan tietty omaisuus siirrettyä halutulle taholle. Toisaalta avioehtosopimuksella on mahdollista vaikuttaa osituksessa ja perinnönjaossa siirtyvän omaisuuden suuruuteen. Totaalisella tai yksipuolisella avioehtosopimuksella voidaan suojata varakkaampaa puolisoa tai hänen kuolinpesäänsä tasingonmaksuvelvollisuudelta. Tällaista ehtoa voidaan pitää köyhemmän puolison kannalta kohtuuttomana.²⁶

Kuten edellä on todettu, avioehtosopimus on mahdollista tehdä myös osittaisena, jolloin avio-oikeuden rajoitus koskee vain sopimuksessa määriteltyä omaisuutta. Puolisot voivat sopia omaisuudestaan esine-, omaisuustyyppi- tai saantotapakohtaisesti. Tällöin puolisot sopivat esimerkiksi siitä, etteivät mahdollisesti tulevaisuudessa puolisolle tulevat perinnöt kuulu avio-oikeusomaisuuteen.²⁷ Osittaisen avioehdon avulla pyritään usein turvaamaan, ettei esimerkiksi pitkään сувussa ollut omaisuus joudu ulkopuolisille. Avioehtosopimuksella on näin ollen mahdollista estää se, että lesken tasinkovaade muodostaa esteen perittävän suunnittelemaalle omaisuudenjaolle.²⁸ Tasinkoa ja lesken hallintaoikeutta koskeviin asioihin palataan myöhemmin.

Avioehto voidaan solmia ennen avioliittoa tai koska tahansa sen aikana, mutta ehdon rekisteröinti on mahdollista vasta vihkimisen jälkeen. Pätevän avioehtosopimuksen solmimisen edellytyksenä on, että sopimuspuolet ovat allekirjoittaneet asiakirjan ja kaksi esteetöntä todistajaa on todistanut sen oikeaksi.²⁹ Puolisoiden on mahdollista solmia avioehtosopimus riippumatta siitä, onko heillä yhteisiä rintaperillisiä. Ensiksi kuolleen puolison jälkeisessä jäämistöerottelussa avioehtosopimus voi vaikuttaa merkittäväällä tavalla siihen, kuinka suureksi perittävän jäämistö lopulta muodostuu. Näin ollen sillä on ratkaiseva merkitys myös rintaperillisen lakiosan suuruuteen. Lakiosaperillisen ei kuitenkaan ole mahdollista saada suojaa avioehto vastaan.³⁰ Usein avioehtosopimus solmitaankin lakiosaperillisen etua ajatellen. Tällöin saattaa

---

²⁵ Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 95

²⁶ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 10

²⁷ Litmala: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, 1998, s. 54

²⁸ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 11

²⁹ Litmala: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, 1998, s. 54

³⁰ Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 95

olla aiheellista solmia ositusperusteesta riippuvainen avioehtosopimus.³¹ Korkeimman oikeuden tapauksen (KKO 2000:100) mukaan avioehtosopimus, jossa avioeron jälkeisessä osituksessa puolisojen avio-oikeus toistensa omaisuuteen oli kokonaan suljettu pois, kun taas jäämistöosituksessa leskellä oli avio-oikeus ensiksi kuolleen puolison omaisuuteen. Tapausta ei kuitenkaan ole pidettävä varsinaisena oikeusohjeena, sillä KKO katsoi avioehtosopimuksen päteväksi, kun avioliitto oli purkautunut avioeron johdosta eikä tapauksessa otettu kantaa jäämistöositusmääräyksen pätevyYTEEN. Pätevä on kuitenkin avioehtosopimus, jossa avio-oikeus on suljettu pois avioeroa silmällä pitäen, mutta jäämistöositukseen liittyvät asiat on jätetty normaalिसääntöjen alaan³².

Avioliittolain mukaan myös omaisuudesta saatava tuotto ja sen sijaan tullut omaisuus eli surrogaatti kuuluvat lähtökohtaisesti myös avio-oikeuden alaan. Toisaalta jos avioehtosopimuksella avio-oikeus on suljettu pois, ei omaisuuden tuotto ja surrogaatti voi AL 35.2§:n nojalla kuulua avio-oikeusomaisuuteen. Oikeusohje kuulostaa ensituntumalla selvältä, mutta totuus on vaikeaselkoisempi: avio-oikeudesta vapaa omaisuus voi sekoittua avio-oikeusomaisuuteen, ettei sitä voida enää laskennallisesti erottaa.³³ Selvyyden aikaansaamiseksi ja tulkinnan helpottamiseksi on aiheellista ottaa avioehtosopimukseen tuottoa koskeva määräys.³⁴

Avioehtosopimukseen on mahdollista ottaa myös muita ehtoja, joilla on jäämistöoikeudellista merkitystä. Tällainen ehtojen ja määräysten yhdistelmä saattaa kuitenkin aiheuttaa ongelmia ja jopa sopimuksen pätemättömyyden. Testamentin ja avioehtosopimuksen yhdistämiseen liittyy riski pätemättömyydestä, sillä niiden muotomääräykset ja peruutettavuus ovat erilaiset.³⁵

Avioehtosopimus otetaan perintöveroa määrättäessä huomioon, kun perintöverotuksen perusteeksi tehdään ositus ja perinnönjako. Jos avioehtosopimuksella on suljettu pois lesken oikeus ensiksi kuolleen

---

³¹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 12

³² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 13

³³ Aarnio – Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 105

³⁴ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 14

³⁵ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 15

varakkaamman puolison omaisuuteen, perintöverotuksen kohteena on koko jäämistö. Myöhemmin lesken kuoltua hänen jäämistöönsä kohdistuu perintöverotus. Tällaiseen järjestelyyn saattaa kuitenkin liittyä raskaampi verorasitus kuin tilanteessa jossa, perintöveroa olisi avio-oikeuden nojalla siirtyneen omaisuuden takia ”tasattu” puolisoitten kesken.³⁶

Vuodesta 1960 alkaen avioehdot alkoivat yleistyä samaa tahtia avioerojen kanssa. Etenkin muutaman vuoden kestäneiden liittojen päättyminen eroon on yleistynyt, kun taas vanhempi sukupolvi ei ole yhtä eroaltista kuin nuoremmat parit.³⁷ Tästä voidaan päätellä, että ikääntyvien keskuudessa avioehdon merkitys jäämistösuunnittelun välineenä on merkittävämpi pitkään kestäneissä avioliitoissa. Toisaalta se, että avioliitto solmitaan nykyään yhä vanhempana nostaa tietysti myös eroavien keskimääräistä ikää³⁸. Avioehtosopimus on tapana tehdä silloin, kun toisella tai molemmilla puolisoilla on sellaista varallisuutta, jota ei haluta saattaa mahdollisessa osituksessa toisen puolison omistukseen. Tällainen varallisuus voi olla esimerkiksi yritysomaisuus tai suvussa pitkään ollut omaisuus. Tavallisesti iäkkäämmille pareille on ehtinyt kertyä varallisuutta huomattavasti enemmän kuin nuorille, joten luonnollisesti voisi ajatella, että myös avioehtojen lukumäärä olisi mahdollisesti suurempi iäkkäämpien keskuudessa ja avioehdon solmimiseen liittyisi tällainen motiivi. *Marjukka Litmala* on väitöskirjassaan kuitenkin tutkinut avioehtojen yleisyyttä ja todennut, ettei voida yksiselitteisesti sanoa, että avioehdon solmimisella olisi suora yhteys huomattavan suureen varallisuuteen. Myös vähävaraisemmat parit solmivat avioehtosopimuksia siinä missä varakkaat.³⁹ On mahdollista, että iäkkäämpien avioliittoon liittyy sellainen ajan kuluessa muotoutunut yhteenkuuluvuuden tunne, ettei avioehdolla ole enää suurta merkitystä varallisuuden kannalta. Usein iäkkäämmillä pareilla on yhteisiä rintaperillisiä, joten jäämistösuunnittelua toteutetaan tarkoituksenmukaisemmin esimerkiksi testamentin avulla.

---

³⁶ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 16

³⁷ Litmala: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, 1998, s. 95

³⁸ Litmala: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, 1998, s. 96

³⁹ Litmala: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, 1998, s. 119

3.1.2 Ositussopimus ja jäämistösuunnittelu

Ositussopimuksella tarkoitetaan sopimusta, joka solmitaan vastaisen avioeron varalta. Se ei siten sido jäämistöosituksessa.⁴⁰ Puolisot voivat ositussopimuksella yksimielisesti määrätä siitä, millä tavoin he aviovarallisuussuhteensa purkavat. Ositussopimuksen luonteeseen kuuluu sisältövapaus, jolle rajan asettaa kuitenkin hyvän tavan vastaisten ehtojen ja kohtuuttomaan lopputulokseen johtavien määräysten kielto.⁴¹

Ositussopimuksella on kuitenkin merkitystä myös jäämistöoikeudellisessa mielessä. Ositussopimuksella voidaan sopia esimerkiksi tasingon määrästä ja laadusta. Sopimalla etukäteen tasingon määrästä voidaan estää tilanteet, joissa tasingon maksu vaikuttaisi yllättävällä tavalla perittävän jäämistöön. Tasingon määrästä ja omaisuuslajista sopimalla voidaan varmistua siitä, että aviopuolisot voivat esimerkiksi tehdä testamentin määrätystä omaisuudesta ilman, että tasinkovaade estää sanotun omaisuuden siirtymisen.⁴²

Ositussopimuksella on mahdollista sopia avioehtosopimuksen määräyksistä huolimatta, että varakkaampi puoliso maksaa avioeron johdosta tapahtuvassa osituksessa tasingon. Tällainen sopimusehto ei ole PK 17:1.1:n perusteella pätemätön, sillä ositussopimus ei tule sovellettavaksi jäämistöosituksessa. Sen sijaan, jos puolisot ovat sopineet omaisuuden jakamisesta kuoleman johdosta, on tilanne ongelmallinen. Tällöin on kysymyksessä yleensä kielletty kuolemanvarainen oikeustoimi. Kuolemanvaraiset oikeustoimet on syytä tehdä testamentin muotomääräyksiä noudattaen.⁴³

3.1.3 Tasinko ja jäämistösuunnittelu

Omaisuuden erottelua ja ositusta koskevien aviovarallisuusosoikeudellisten sääntöjen avulla määritellään jäämistö, jos perittävä oli kuollessaan naimisissa

---

⁴⁰ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 19

⁴¹ Lohi: Ositus, tasinko ja sivullissuoja, 2003, s. 27

⁴² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 20

⁴³ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 21

tai, jos ositus tai erottelu oli kuolinhetkellä toimittamatta.⁴⁴ Pääsäännön mukaan enemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta omistava puoliso joutuu maksamaan vähemmän omistavalle puolisolleen tasinkoa. Tasinko muodostuu, kun avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta erotetaan puolison henkilökohtaiseen käyttöön kuuluvat tarpeelliset esineet ja kun velat ja vastikkeet on maksettu. Vertaamalla näin laskettua summaa puolisoiden avio-oikeuden alaiseen omaisuuden säästöön, saadaan selville enemmän omistava puoliso ja tasoituserän suuruus.⁴⁵

Jäämistöosituksessa eloonjääneellä puolisollla on kuitenkin oikeus pidättäytyä tasingon maksamisesta, jos jäämistöosituksessa laskennallisesti päädytään tilanteeseen, jossa leski olisi tasinkoa maksava puoliso (AL 103.2). Jos taas osituslaskelma osoittaa, että ensiksi kuolleella puolisollla on enemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta, ensiksi kuolleen puolison perilliset ovat velvollisia antamaan leskelle tasinkoa. Leski voi vedota tasinkoprivilegiinsä, vaikka perillisasemassa olisivat puolisoiden yhteiset rintaperilliset.⁴⁶ Tällä on tietysti jäämistöoikeudellisia vaikutuksia, sillä lesken vedotessa tasinkoetuoikeuteensa pienenee rintaperillisten lakiosa, kun se on laskettava perittävän omaisuuden perusteella laskematta mukaan leskeltä laskennallisesti tulevaa tasinkoa.⁴⁷ Toisaalta leski voi käyttää tasinkoetuoikeuttaan osittain, jolloin hän voi maksaa osan tasingosta perillisille. Näin leski voi suunnitella, kuinka paljon hän haluaa pitää itse omaisuuttaan ja kuinka suuren osan luovuttaa perillisille. Jos leski luovuttaa perillisille enemmän kuin tasingon määrän, on tätä pidettävä lesken lahjana perillisille.⁴⁸

Tasinkoprivilegiin voi vedota vain leski itse. Oikeus olla luovuttamatta tasinkoa ensiksi kuolleen puolison perillisille ei siirry lesken kuolinpesälle. Näin ollen kuolinpesän osakkaalla ei ole oikeutta vedota tasinkoprivilegiin. Vaikka ositus olisi tullut vireille lesken eläessä ja hän olisi ehtinyt vedota tasinkoetuoikeuteensa ennen osituksen suorittamista, kuolinpesällä ei ole oikeutta vedota lesken tasinkoprivilegiin. Lainvoimaisella osituksella on

---

⁴⁴ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 24

⁴⁵ Aarnio – Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 199

⁴⁶ Aarnio – Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 200

⁴⁷ Aarnio & Helin: Suomen avioliitto-oikeus, 1992, s. 196

⁴⁸ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 24

ainoastaan mahdollista varmistaa lesken tasinkoetuoikeuden toteutuminen. Tästä johtuen ikääntyneellä tai vakavasti sairaalla leskellä on intressi nopeuttaa osituksen loppuunsaattamista. Tätä vastoin ensiksi kuolleen puolison perilliset saattavat pyrkiä viivyttämään osituksen suorittamista ja sen lainvoimaiseksi saattamista, jos he pyrkivät hyötymään enemmän omistavan puolison, tässä tapauksessa lesken, tasingonmaksuvelvollisuudesta.⁴⁹ Oikeuskäytännössä asiaa on käsitelty muun muassa tapauksessa KKO 2001:12, jossa moitekanteen vireilläolon aikana leski oli kuollut ja näin ollen tasinkoetuoikeuteen vetoaminen oli kumoutunut. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin todettu, ettei lainvoimaisuuden edellytystä ole pidettävä ainoana sääntönä. *Lohi, Räbinä ja Kolehmainen* ovat kritisoineet lainvoimaisuussääntöä ja tulleet siihen tulokseen, ettei sen soveltamista tule pitää yksiselitteisenä.⁵⁰

Jos perillisten velvollisuutena on suorittaa tasinkoa leskelle, perintöverotus kohdistuu vain avio-osan suuruiseen määrään. Sitä vastoin lesken tasinkosaanto on veroton. Jos leski on luopunut oikeudestaan saada tasinkoa perillisiltä, luetaan tasinko-osuus perillisten perintöosaan, jolloin sitä verotetaan perintöverotuksen mukaan. Kyseessä ei siis ole lahja leskeltä perillisille. Leski voi ottaa tasinkoa vastaan osittain tai vain tietyn omaisuuserän osalta. Mikäli leski kuitenkin on aiemmin ottanut tasingon vastaan ja hän myöhemmin päättää luopua siitä, kyseessä on lahjaverotuksenalainen lahja. Lesken onkin syytä ilmoittaa jo perunkirjoituksessa, jos hän ei tahdo ottaa tasinkoa vastaan. Vastaavasti, jos leski on tasinkoa luovuttava osapuoli, kohdistuu perintöverotus laskennallisen avio-osan suuruiseen jäämistön määrään.⁵¹

Perintöverovelvollisuus syntyy perittävän kuolinhetkellä, joten omaisuus arvostetaan luonnollisesti perinnönjättäjän kuolinpäivän arvon mukaan. Omaisuuden arvostus tapahtuu käyvän arvon mukaan.⁵² Näin ollen myöhemmin tapahtuvilla arvonmuutoksilla ei ole verotuksen kannalta merkitystä. Jos

---

⁴⁹ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 25

⁵⁰ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 25; Lohi: Ositus, tasinko ja sivullissuoja, 2003, s. 389: ”Tulee varoa sellaisen kategorisen säännön omaksumista, jonka mukaan ositus saisi aina oikeudellisesti merkittävän tosiseikan aseman vasta lainvoimaiseksi tultuaan. Tilanteissa, joissa osapuolen aseman kannalta on tärkeää, että ositus katsotaan toimitetuksi ennen jotakin tiettyä ajankohtaa – kuten ulosmittausta... voi olla syytä pitää ratkaisevana jo ositustoimituksen päättämisen hetkeä”

⁵¹ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 29

⁵² Lindholm: Perintöverokirja, 2012, s. 47

jäämistöositus on suoritettu lesken eläessä ja leski on pätevästi vedonnut tasinkoetuoikeuteensa, myöhemmin lesken jälkeen suoritettavassa verotuksessa perintöverotuksen kohteena on lesken kuolinhetkellä omistama omaisuus sen käyvän arvon mukaan. Usein jäämistöositusta ei kuitenkaan suoriteta lesken eläessä. Tällöin avio-osan suuruus lasketaan ositushetken käyvän arvon mukaan ja osituksessa noudatetaan puolittamisperiaatetta, mistä johtuu, että vähemmän omistavan puolison perilliset joutuvat suorittamaan tasinkoa toisen puolison perillisille. Lesken suorittamasta tasingosta on tällöin maksettava perintöverolain mukainen perintövero, mutta mikäli lesken avio-oikeudenalainen omaisuus on pienempi kuin ensiksi kuolleen puolison omaisuus ja lesken perilliset ovat oikeutettuja saamaan tasinkoa ensiksi kuolleen puolison perillisiltä, ovat lesken perilliset tällöin perintöverovelvollisen asemassa.⁵³

Lesken tasinkoetuoikeuteen vetoamisen seurauksena ensiksi kuolleen puolison jälkeen perintöverotuksen kohteeksi tuleva omaisuus on pienempi kuin, jos leski olisi maksanut tasinkoa ensiksi kuolleen puolison perillisille. Ensiksi kuolleen puolison jälkeen verorasitus muodostuu siis keveämmäksi. Perintövero kuitenkin vain lykkääntyy lesken kuoleman johdosta toimitettavaan verotukseen. Omaisuusarvot yleisesti ottaen kuitenkin nousevat, joten verotus voi lopulta muodostua raskaammaksi, jos leski vetoaa tasinkoprivilegiinsä tai ositusta ei ole toimitettu lesken eläessä.⁵⁴

3.1.4 Lesken hallintaoikeus ja jäämistösuunnittelu

Leskellä on perintökaaren 3:1a:n mukaan oikeus pitää jäämistöä jakamattomana hallussaan, ellei rintaperillisen jakovaatimuksesta tai perittävän tekemästä testamentista muuta johdu. Saman pykälän toisen momentin mukaan leskellä on oikeus pitää jakamattomana hallussaan puolisoiden yhteisenä kotina käytetty tai muu jäämistöön kuuluva asunto ellei tällaista asuntoa sisälly lesken omaan omaisuuteen. Edellä mainittu oikeus leskellä on rintaperillisen jakovaatimuksen ja testamentinsaajan oikeuden estämättä. Myös

---

⁵³ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 30–35

⁵⁴ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 37

yhteisessä kodissa oleva tavanmukainen asuntoirto- ja huonekalu on jätettävä lesken hallintaan (PK 3:1a.2). Lesken jakamattomuussuoja väistyy, kun rintaperillinen vaatii jakoa tai testamentinsaaja vetoaa testamenttiin. Lesken ja perillisten oikeudet eivät näin ollen asetu kilpailutilanteeseen, kuin korkeintaan ajallisessa tai tuotto-oikeudellisessa mielessä.⁵⁵

Lesken vähimmäissuoja hankaloittaa osittain jäämistösuunnittelua. Perittävän täytyy huomioida testamenttia tehdessään, että lesken oikeus käyttää asuntoa rajoittaa testamentinsaajan oikeutta hallita sitä. Omistusoikeuden siirtämisestä perittävä voi kuitenkin määrätä normaaliin tapaan, vaikka testamentinsaajan oikeus lesken eläessä on lähinnä odotusoikeuden luonteinen.⁵⁶ Leskellä on oikeus myös käyttöoikeutensa alaisesta omaisuudesta kertyneeseen tuottoon.⁵⁷ Jäämistösuunnittelussa on hyvä ottaa huomioon, että jos testaattorin ja lesken välinen ikäero on suuri, voi lesken pitkän odotetun eliniän takia testamentinsaajan oikeus käydä epätarkoituksenmukaiseksi.

Lesken ei luonnollisesti ole pakko käyttää hallintaoikeuttaan vaan hän voi heti luopua siitä. Käytännössä tällaiset tilanteet lienee kuitenkin harvassa, sillä yleensä asunto-omaisuus on aviopuolisoiden merkittävä omaisuus – niin symbolisesti kuin euromääräisestikin.⁵⁸ Leski voi kuitenkin luopua oikeudestaan hallita yhteisenä kotina käytettyä asuntoa esimerkiksi tilanteessa, jossa perilliset ovat suunnitelleet myyvänsä asunnon. Leskellä on tällöin oikeus saada vastiketta, mutta leski voi luopua myös vastikeoikeudestaan. Usein tapahtuu niin, että leski pidättää itsellään perintökaaren mukaisen hallintaoikeuden, mutta myöhemmin leski ja perilliset myyvät asunnon. Tyyppitilanteita on olemassa kolme: asunto myydään ulkopuoliselle ja leski luopuu hallintaoikeudestaan sekä saa vastikkeena osuuden kauppahinnasta, asunto myydään ulkopuoliselle ja leski luopuu hallintaoikeudestaan vastikkeetta tai asunto myydään ulkopuoliselle ja kauppahinnalla ostetaan uusi asunto, johon leski siirtyy asumaan. Asunnon myynnin yhteydessä on otettava huomioon luovutusvoitto

---

⁵⁵ Saarenpää: Perintö ja jäämistö, 1994, s.105

⁵⁶ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 39

⁵⁷ Ossa: Perheen omaisuuden verosuunnittelu, 2007, s. 204

⁵⁸ Litmala: Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus, 1998, s. 134

koskevat säännökset, sillä leskelle voi syntyä verovelvollisuus luovutuksen yhteydessä.⁵⁹

Perukirjaan on merkittävä, käyttääkö leski hallintaoikeuttaan. Perukirjassa on yksilöitävä lesken hallintaoikeuden laajuus: käyttääkö leski oikeuttaan hallita koko jäämistöä jakamattomana vai pelkästään asunnon hallintaoikeutta⁶⁰. Perukirjan merkinnällä hallintaoikeus tulee huomioiduksi myös perintöverotuksessa, mikä on tärkeää perillisasemassa olevien suojan kannalta. Mikäli perukirjassa ei ole merkintää lesken hallintaoikeudesta, verotuksessa voi perillisille aiheutua ylimääräistä verohaittaa, jos lesken oikeus kuitenkin rasittaa perillisten omistusoikeutta.⁶¹ Jäämistöön kuuluvaan lesken kotina käytettyyn asuntoon kohdistuva hallintaoikeus vaikuttaa verotuksen kohteeksi tulevan jäämistön arvoon vähentävästi. Leski ei ole perintöverovelvollinen hallintaoikeudestaan (PerVL 2.2§). Lesken hallintaoikeus vähennetään perintöverotuksessa ensin kuolleen puolison jäämistön arvosta kuten PerVL:n 9.3§:ssä on säädetty. Asunnon hallintaoikeuden vähennyskelpoisuus syntyy, jos leski käyttää asuntoa aidosti omana asuntonaan. Hallintaoikeuden arvo lasketaan lesken ikäkertoimen avulla vähentämällä se jäämistön säästöstä ennen verotettavien perintöosuuksien vahvistamista. Laskukaava on näin ollen seuraava: lesken ikäkerroin x asunnon vuosituotto x asunnon arvo. Asunnon vuosituottona käytetään yleisesti viittä prosenttia tai asunnon käypää nettovuokratuottoa.⁶² Laskutavasta johtuen on selvää, että lesken iällä on vaikutus hallintaoikeuden arvon määrittelyssä. Iäkkään lesken hallintaoikeuden arvoksi tulee pienempi määrä kuin nuoren lesken.

Leski saattaa myös periä puolisonsa PK 3 luvun perusteella. Tämä edellyttää, ettei ensiksi kuolleella puolisollla ole rintaperillisiä. Leski saa perinnön hallintaansa ilman erityistä jakotoimitusta. Tästä omaisuudesta leski voi disponoida *inter vivos*, muttei kuolemanvaraisesti. Ensiksi kuolleen puolison perilliset ovat suojattuja lesken epälojaalien luovutusten varalta PK 3:3:n taseus- ja palautussäännöksiin. Lesken kuoltua hänen omaisuutensa jaetaan

---

⁵⁹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 45–49

⁶⁰ Verohallinnon päätös 539/1995 1 § 2 kohta

⁶¹ Lindholm: Perintöverokirja, 2012, s. 40

⁶² Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 45, liitteenä lesken PerVL 10.2 §:n mukainen lesken ikäkerrointaulukko

hänen omien sekä ensiksi kuolleen puolison perillisten kesken. Pesäosituksessa selvitettävien sukutahojen osuudet määräytyvät ensiksi kuolleen puolison kuolinhetken mukaisen varallisuussuhteen mukaan.⁶³

3.2 Avoliitto jäämistösuunnittelun näkökulmasta

Oikeudellisessa mielessä avoliitot voidaan jakaa kahteen pääryhmään, joita ovat erityislailla sääntelemättömät avoliitot ja lakisääteiset avoliitot.⁶⁴ Lakisääteisillä avoliitoilla tarkoitetaan avoliittoja, joihin soveltuu laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta. Edellä mainittuihin lain alaan kuulumattomiin avoliittoihin sovelletaan yleisiä siviilioikeudellisia oppeja kuin muihinkin naimattomien henkilöiden välisiin suhteisiin. Omaisuuden omistamisen kannalta ratkaiseva on nimiperiaate, mutta siitä on mahdollista myös poiketa osoittamalla, että esine on ollut tarkoitettu hankittavaksi puolisoiden yhteiseen lukuun. Siviilioikeuden yleisten sääntöjen mukainen perusteettoman edun palautusta koskeva oppi saattaa tulla sovellettavaksi, jos toinen puoliso on jäänyt vaille omistajan asemaa ja toinen puoliso on hyötynyt tästä aiheettomasti.⁶⁵

Avopuolisot voivat kuitenkin keskinäisillä sopimuksillaan vahvistaa oikeussuhteitaan, parantaa ei-omistavan puolison asemaa ja toteuttaa jäämistösuunnittelua. Avopuolisoiden on mahdollista sopia esineiden omistussuhteista erillisin sopimuksin siltä varalta, että avosuhde päättyy avoeron tai puolison kuoleman johdosta.⁶⁶ Tuulikki Mikkola on artikkelissaan avio- ja avopuolisoiden yhteisomistukseen liittyvistä kysymyksistä suositellut avopuolisoita, jotka hankkivat yhdessä mitään omaisuutta vahvistuttamaan syntyneen oikeussuhteen vahvistuskirjalla. Vahvistuskirja voi *inter partes* olla muotovapaa, vaikka se koskisi kiinteää omaisuutta.⁶⁷ Jäämistösuunnittelun kannalta testamentti on tehokas keino turvaamaan avolesken asemaa, sillä

---

⁶³ Saarenpää: Perintö ja jäämistö, 1994, s. 49 – 51

⁶⁴ Aarnio – Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 236

⁶⁵ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 64

⁶⁶ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 65

⁶⁷ Mikkola: Avio- ja avopuolisoiden yhteisomistukseen liittyvistä kysymyksistä, 2010, s. 4

avopuolisolla ei ole lakimääräistä perintöoikeutta.⁶⁸ Testamenttiin jäämistösuunnittelun välineenä palataan myöhemmin.

Avoleskellä on mahdollista saada perintöä ensin kuolleen avopuolison jälkeen joko testamentilla tai henkivakuutuksen edunsaajana. Avopuolisoita tulee käsitellä puolisoina sinä kalenterivuonna, jona toinen avopuolisoista kuolee, jos sovellettavaksi tulee tuloverolain (30.12.1992/1535,TVL) 7.3§. Tällöin avopuoliso kuuluu verotuksessa I veroluokkaan, jos puoliset ovat eläneet avioliitonomaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa ja he ovat joko olleet aiemmin avioliitossa tai heillä on tai on ollut yhteinen lapsi (TVL 7.3§). Lain soveltamisalaan kuulumattoman avosuhteen puoliset kuuluvat II veroluokkaan⁶⁹.

3.3 Avio- ja avoliitto ikääntyvien perhemuotoina

Vielä vuonna 1992 julkaistussa *Aulis Aarnion* ja *Markku Helinin* teoksessa *Suomen avioliitto-oikeus* on avosuhteita kuvattu ”avioliiton tapaisiksi suhteiksi” ja ”asuinliitoiksi”. Silloin avosuhteet olivat lisääntymään päin ja keskustelun kohteena oli se, pitäisikö avioliittoinstituutiota tehdä houkuttelevammaksi, jotteivät parit ”jäisi” avoliittoon, ja miten avosuhtelainsäädäntöä tulisi kehittää, ettei se muodostuisi rankaisevanluonteiseksi suhteessa avioliiton oikeuksia luovaan luonteeseen. Avioeron saamisen helpottamista pidettiin osittain vastauksena siihen, miten avosuhteen vapaus voitaisiin tuoda myös avioliittoon. Perheoikeuspoliittisessa keskustelussa hylättiin kuitenkin ajatus avioliittoperheiden suosimisesta.⁷⁰ Avoliitot jatkoivat yleistymistään ja niitä sääntelemään astui avoliittolaki.

Tilastokeskuksen Suomen yleisimpiä perhetyyppjä koskevasta tutkimuksesta käy ilmi, että 52-vuotiaiden naisten yleisin perhetyyppi on aviopari, jolla ei ole lapsia. Lapsettomuus johtuu yleisesti siitä, että avioparin lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa.⁷¹ Kuviosta 1 voidaan lukea myös, että ikääntyvien

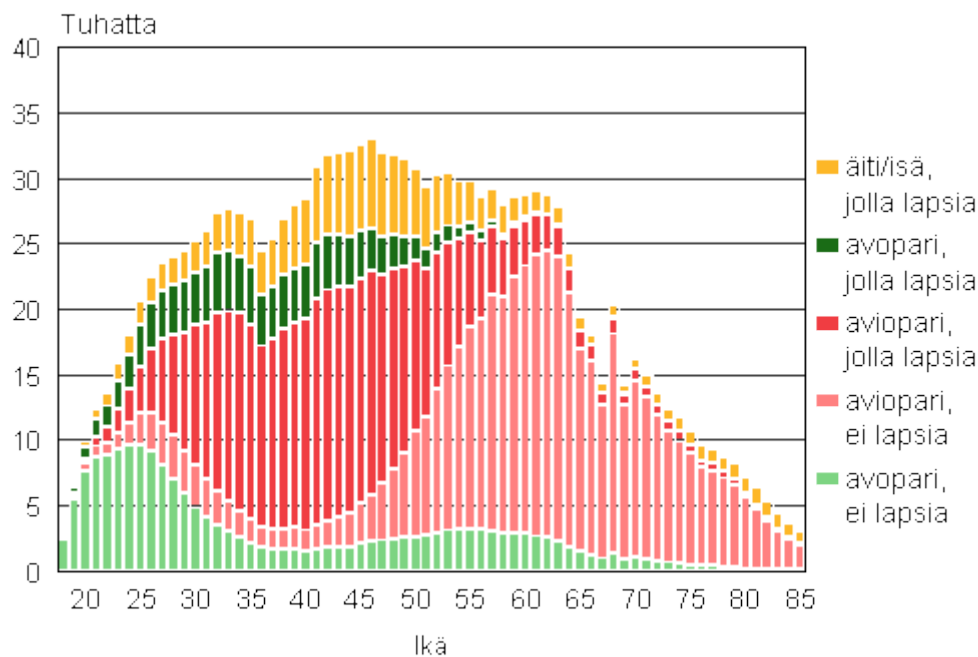
⁶⁸Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 65

⁶⁹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 65

⁷⁰ Aarnio & Helin: Suomen avioliitto-oikeus, 1992, s. 1–v3

⁷¹ Suomen virallinen tilasto: Perheet, Suomen yleisin perhetyyppi on lapseton aviopari, 2009

avoparien määrä on selvästi pienempi kuin vastaavien avioparien. Avoliitto on suosituin parisuhdemuoto alle 30-vuotiaiden keskuudessa.⁷² Tästä voidaan johtaa ajatus, ettei se ole ikääntyvien eniten suosima parisuhdemuoto. 1945- ja 1955-luvuilla syntyneet suuret ikäluokat⁷³ ovat oletettavasti muodostaneet parisuhteensa ennen 80- ja 90-lukuja, jolloin avoliitot alkoivat toden teolla yleistyä.⁷⁴ Suurten ikäluokkien edustajat, nykyisin suurimmaksi osaksi eläkkeelle siirtyneet ikääntyvät⁷⁵ ovat saaneet perhemallinsa aikana, jona avoliitto oli vahvasti oletettu parisuhdemuoto. Kuvio 1 käykin ilmi, että suuret ikäluokat ovat itse suurimmaksi osaksi solmineet avioliiton avoliiton sijaan. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että suurten ikäluokkien (ikäntyvien) jäämistösuunnittelun kannalta ratkaistavaksi tulevat useimmiten aviovarallisuussuhteisiin liittyvät ongelmat.

Kuvio 1. Perheet tyypeittäin vaimon/äidin iän mukaan 2009 (isä ja lapsia - perheet isän iän mukaan)⁷⁶

⁷² Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 236

⁷³ Pajunen & Ruotsalainen: Suuret ikäluokat eläkeiässä, 2012, s. 8

⁷⁴ Aarnio & Helin: Suomen avoliitto-oikeus, 1992, s. 1

⁷⁵ Pajunen & Ruotsalainen: Suuret ikäluokat eläkeiässä, 2012, s. 9

⁷⁶ Suomen virallinen tilasto: Perheet, Suomen yleisin perhetyyppi on lapseton aviopari, 2009

4 TESTAMENTTI JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU

4.1 Testamentista yleisesti

Lakimääräisen perimyksen säännökset eivät aina välttämättä vastaa perittävän tahtoa, joten hänellä on tietyin rajoituksin mahdollista määrätä omaisuudestaan joko kokonaan tai osin testamentilla. Testamentti on jälkisaädös, jota koskevat säännökset löytyvät pääsääntöisesti perintökaaren 9–14 luvuista. Oikeuskirjallisuudessa testamenttia käsitteenä on pyritty määrittelemään tiiviisti – siinä kuitenkin täydellisesti onnistumatta. Testamentin määrittely on tärkeää siksi, että se voidaan erottaa muista oikeustoimista. Testamentin perustunnusmerkkien mukaan se on kuolemanvarainen, vastikkeeton jäämistöä koskeva oikeustoimi. Näiden lisäksi sen ominaisuuksiin kuuluu yksipuolisuus, peruutettavuus sekä määrämuotoisuus.⁷⁷

PK 9:1§:ssä on pääsääntö, jonka mukaan vain 18 vuotta täyttänyt henkilö voi tehdä testamentin omaisuudestaan. Solmimalla avioliiton voi saavuttaa testamenttikelpoisuuden jo aikaisemmin. Toisaalta 15 vuotta täyttänyt voi tehdä testamentin omaisuudesta, jota hänellä on valta itsenäisesti vallita (PK 9:1.1). Tämänlaatuista omaisuutta on lähinnä alaikäisen työansio.⁷⁸ Oikeustoimikelpoisuudella tarkoitetaan oikeuskelpoisen henkilön kykyä tehdä toimia, kuten antaa tahdonilmaisuja, joilla on oikeuksia ja velvollisuuksia luovia, muuttavia tai kumoavia vaikutuksia. Testamentintekokelpoisuus rinnastuu oikeustoimikelpoisuuteen, mutta on kuitenkin suojatumpi. Testamentintekijältä edellytetään kykyä itsenäiseen tahdonmuodostukseen. Testamentin moiteperusteen voi PK 13:1:n mukaan synnyttää testaattorin mielisairaus, tylsämielisyyys tai sieluntoiminnan häiriö.⁷⁹ Etenkin ikääntyvien sairauksista dementialla (*dementia senilis*) voi olla vaikutusta testamentintekokelpoisuuteen. Dementia on yleisesti tunnettu vanhuuteen liittyvänä sairautena. Testamenttioikeuden kannalta on usein ongelmallista todistaa testamenttikelpoisuuden puuttuminen, jos vanhus on kärsinyt henkisestä

---

⁷⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 18

⁷⁸ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s.283

⁷⁹ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 293

taantumisesta. Taudin eteneminen ei aina ole selvä, joten voi olla vaikeaa määrittää, missä vaiheessa testaattori vielä oli testamentintekokelpoinen.⁸⁰

Testamentti on suosittu jäämistösuunnittelun keino, mutta sen tekemiseen liittyy kuitenkin paljon epävarmuutta aiheuttavia tekijöitä. Kaavakokoelmasta suoraan otetun asiakirjamallin mukaisesti tehty testamentti ei aina täydellisesti vastaa testamentin tekijän tarpeita tai tarkoitusta. Testamentin laatimiseen liittyy myös ajallinen riski: yksinkertaisessa testamentissa ei ehkä oteta tarpeeksi huomioon ajan kulumisen ja olosuhteiden muutoksien aiheuttamia epävarmuustekijöitä. Testamenttia laadittaessa on hyvä varautua oikeussuhde- ja omaisuusmuutoksiin, ettei testamentti testaattorin kuolinhetkellä käy epätarkoituksenmukaiseksi.⁸¹ Testamentin suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon testaattorin jäämistösuunnittelun tarpeet: ketä perillisiin kuuluu, mitä perillisryhmää perilliset edustavat ja kenelle testaattori tahtoo jättää ja mitä. Aina testamentin tekemiselle ei ole edes tarvetta, jos lakimääräisen perimysjärjestyksen avulla päästään jo haluttuun lopputulokseen.⁸²

4.2 Erilaiset testamenttityypit

Testamentit ryhmitellään sisältönsä perusteella muutamaan päätyyppiin. Tavallisin erottelumuoto on jako yleis- ja erityistestamentteihin (legaatti). Jälkimmäisiä tutkittaessa erotetaan toisistaan usein myös omistus-, hallinta- ja tuotto-oikeustestamentit. Yleistestamentilla tarkoitetaan jälkimmäistä, joka tuottaa saajalleen samantyyppisen aseman kuin perillisasemassa olevalla henkilöllä lain mukaan on. Yleistestamentissa saajan oikeus saada omaisuutta on määritetty suhteellisesti. Testamentinsaaja on tässä tapauksessa myös kuolinpesän osakas. Sen sijaan erityistestamentista on kyse silloin, kun testamentinsaajan oikeus ulottuu tiettyyn etuuteen kuten rahamäärään tai esineeseen.⁸³

---

⁸⁰ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 293

⁸¹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 69

⁸² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 73

⁸³ Ossa: Perheen omaisuuden verosuunnittelu, 2007, s. 200–201

Täysi omistusoikeustestamentti antaa testamentinsaajalle rajoittamattoman määräysvallan omaisuuteen. Omaisuudesta disponoidaan usein täyden omistusoikeuden suovalla testamentilla, kun ei ole tarvetta turvata eloonjääneen puolison asemaa.⁸⁴ Rajoitettu omistusoikeustestamentti eroaa täyden omistusoikeuden testamentista niin, että siinä omaisuudelle on määrätty perättäisseuraanto. Perättäisseuraannolla tarkoitetaan sitä, että ensisaajan oikeuden lakattua omaisuus on määrätty meneväksi toiselle taholle. Rajoitettu omistusoikeustestamentti on tavallinen puolisojen välinen testamenttimuoto. Tämä tarkoittaa sitä, että puoliset ovat sopineet lesken ensisijaisesta oikeudesta omaisuuteen ja lesken kuoltua toissijaiselle saajalle on määrätty oikeus omaisuuteen. Ensisaajalla ei tässä tilanteessa ole oikeutta testamentilla määrätä omaisuudesta.⁸⁵

Hallinta- eli käyttöoikeustestamentti antaa testamentinsaajalle vain oikeuden hallita omaisuutta sekä nauttia omaisuuden tulo ja tuotto. Tuotto-oikeustestamentissa saajalle annetaan oikeus tuoton nauttimiseen.⁸⁶ Käyttöoikeustestamentin pääsisältönä on kohdeomaisuuden käyttäminen sen luonteen edellyttämällä tavalla sekä tuoton ja tuoton nauttiminen. Sen sijaan omaisuudesta kertyvä pääomahyöty kuuluu omistajalle. Käyttöoikeuden haltijan on toiminnassaan otettava huomioon omistajan oikeus ja etu sekä noudatettava *bonus pater familias* -toimintaperiaatetta.⁸⁷ Käyttöoikeustestamentin käyttämiselle voi olla perintöverotuksellisia syitä, sillä perintöveron maksaa tässä tilanteessa omistusoikeuden saaja.⁸⁸ Tuotto-oikeustestamentin saaja ei voi puuttua perintöomaisuuden hallintoon tai siitä määräämiseen, eikä hän yleensä voi määrätä edes omasta oikeudestaan.⁸⁹

---

⁸⁴ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 572

⁸⁵ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 575

⁸⁶ Ossa: Perheen omaisuuden verosuunnittelu, 2007, s. 201

⁸⁷ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 619

⁸⁸ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 605

⁸⁹ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 649–653

4.3 Testamentintekijän määräysvalta

Testamentti on henkilökohtainen oikeustoimi, mistä johtuu, ettei kukaan voi tehdä testamenttia toisen puolesta – edes tämän suostumuksella.⁹⁰ Myöskään testamentintekijä ei voi määrätä omaisuudesta, johon hänellä ei ole oikeutta. Testamenttisuunnittelussa olennaista on selvittää, mistä perittävä voi jälkisäädöksessään määrätä. Perittävä voi testamentilla määrätä vain omasta omaisuudestaan ja sellaisesta oikeudesta, jonka hän voi testamentilla siirtää toiselle. Testaattorin on kuitenkin mahdollista määrätä siitä, mitä hän mahdollisesti saa puolisolta avio-oikeuden nojalla.⁹¹

Perittävän testamenttausvaltaa rajoittavat rintaperillisen oikeus lakiosaan sekä lesken oikeus hallita puolisojen yhteisenä kotina käytettyä asuntoa. Mikäli perittävä on eläessään antanut suuria ennakkoperintöjä, suosio- tai testamenttiin rinnastuvia lahjoja, rintaperillisten lakiosaoikeus saattaa muodostua niin suureksi, ettei testamentinsaajan oikeuksia voida toteuttaa osaksi tai välttämättä ollenkaan.⁹² Testamenttausvaltaa saattaa rajoittaa myös vaatimus suorittaa avustusta tai työhyvitystä. PK 8:6§:n mukaan nämä vaatimukset ovat ensisijaisia testamentin toteuttamiseen nähden. Avustuksina ja hyvityksinä voivat tulla korvattavaksi; lapsen kasvatusavustus, kihlakumppanin, lesken tai avopuolison avustus, testaattorin osuudesta toimeentulokyvyttömälle lapselle maksettava avustus, vanhempien avustus sekä perittävää työllään avustaneen työhyvitys.⁹³ Perittävän tarkoituksen toteuttamiseksi jäämistösuunnittelussa on olennaista ottaa huomioon edellä mainitut mahdolliset hyvitysvaatimukset. Esimerkiksi testamenttisuunnittelussa avustavan asianajajan olisi hyvä käydä huolellisesti läpi ne seikat, joilla voi olla vaikutusta testamentin toimeenpanemisen kannalta.

---

⁹⁰ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 61

⁹¹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 72

⁹² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 73

⁹³ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 74

4.3.1 Aviovarallisuusjärjestelmä ja lesken hallintaoikeus testamenttioikeuden rajoittajina

Testamenttisuunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon aviovarallisuusjärjestelmä, jos testamentintekijä on naimisissa. Testamenttihan täytetään lain mukaan vasta osituksessa määräytyvästä perittävän jäämistöstä. Lesken tasinkoetuoikeuteensa vetoaminen vaikuttaa rintaperillisen lakiosaan. Näin ollen voidaan ajatella, että perittävän lahjoitus- ja testamenttausvalta kapenee. Lakiosa lasketaan kuitenkin reaalisena nettojäämistön mukaan, vaikka leski olisikin vedonnut tasinkoprivilegiin.⁹⁴ Avioliittolain 103.2 §:n mukaan leski voi vedota tasinkoetuoikeuteensa ja kieltäytyä luovuttamasta tasinkoa ensiksi kuolleen puolison perillisille. Tällöin puolisojen kuolinjärjestys voi vaikuttaa avio-osan suuruuteen. Varallisuuserot, kuolinjärjestys ja avio-oikeus vaikuttavat testamentintekijän kannalta seuraavasti:⁹⁵

- 1) Ensin kuollut vähävaraisempi puoliso on laatinut testamentin ja leski vetoaa tasinkoetuoikeuteensa. Ensiksi kuolleen puolison testamentti voi koskea vain hänen omaa omaisuuttaan. Vähävaraisemman puolison kuolinpesän osakkailla ei ole oikeutta saada tasinkoa leskeltä.
- 2) Ensin kuollut varakkaampi puoliso on laatinut testamentin. Tässä tapauksessa leski saa tasinkoa avio-oikeuden nojalla jäämistöosituksessa. Varakkaamman puolison omaisuudesta osa menee tasingon maksuun ja testamenttausvalta muodostuu kapeammaksi.
- 3) Ensin kuolee varakkaampi puoliso, mutta testamentin on laatinut vähävaraisempi leski. Leskellä on oikeus saada tasinkoa ensin kuolleen puolison kuolinpesältä, joten hänen testamenttausvaltansa laajenee.
- 4) Ensin kuolee vähävaraisempi puoliso ja varakkaampi on tehnyt testamentin. Varakkaampi leski saa tällöin tasinkoetuoikeutensa nojalla testamentata omaisuutensa, tasinkomaksuvelvoitteen sitä estämättä.

Aina leski ei kuitenkaan vetoa tasinkoetuoikeuteensa tai vaadi omaisuutta avio-oikeutensa nojalla jäämistöosituksessa. Tästä seuraa luonnollisesti se, että

⁹⁴ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 75

⁹⁵ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 77–78

ensin kuolleella puolisoilla on mahdollisuus määrätä omaisuudestaan ottamatta huomioon edellä mainittuja lesken oikeuksia.⁹⁶

Jos perittävä kuoli rintaperillisittä, menee jäämistö eloonjääneelle leskelle (PK 3:1). Lesken kuoltua toimitettavassa perunkirjoituksessa lesken pesän osakkaita ovat sekä lesken perilliset että ensiksi kuolleen puolison toissijaiset perilliset.⁹⁷ Lesken pesä on jaettava siis lesken perillisten ja ensiksi kuolleen puolison perillisten kesken.⁹⁸ Tällöin pesä yleensä puolitetaan perillisten kesken. Puolisoiden tahtona voi olla jakaa pesä molempien puolisojen kuoltua sukujen kesken siinä suhteessa, jossa puolisot ovat omaisuutta omistaneet. Tällaisen järjestelyn tarkoituksena voi olla estää omaisuuden siirtyminen suvulta toiselle. Puolisot voivat solmia keskinäisen testamentin, johon sisältyy toissijaismääräys pesänjakotavasta. Avioehtosopimuksen solmiminen voi olla tässä tilanteessa aiheellista.⁹⁹

4.3.2 Rintaperillisen lakiosaoikeus testaattorin määräysvallan rajoittajana

Lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan lakiosaoikeus on vain ensimmäiseen parenteeliin kuuluvilla perillisillä eli rintaperillisillä. Lakiosaoikeudella tarkoitetaan rintaperillisen oikeutta saada lakiosaansa vastaava määrä omaisuutta perittävän tekemästä testamentista huolimatta ja vaatia tiettyjen perittävän eläessään tekemien vastikkeettomien luovutusten ottamista huomioon jäämistöä jaettaessa. Lakiosajärjestelmän luonteeseen kuitenkin kuuluu, että se on suojajärjestelmä. Perittävän on edelleen mahdollista määrätä koko omaisuudestaan testamentilla – eikä vain vapaaosasta. Lakiosaperillisen suoja kuitenkin rajoittaa sitä, missä laajuudessa testamentti pannaan täytäntöön.¹⁰⁰

Lakiosa on puolet lakiosaperillisen perintöosasta. Lakiosaperillinen voi vaatia lakiosaansa, jos testamentilla on määrätty sen ylittävää osasta. Tällöin

⁹⁶ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 80

⁹⁷ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 37

⁹⁸ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 436

⁹⁹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 81

¹⁰⁰ Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 398

testamenttia ei voida panna kokonaisuudessaan täytäntöön. Toisaalta testamentti voi olla tehokas ja tulla toteutetuksi myös täysi määräisenä, vaikka lakiosaperillinen vaatisikin lakiosaansa. Tässä tilanteessa testamentinsaajan tulee suorittaa perilliselle lakiosaa vastaava määrä rahana, ellei testaattori ole tätä testamentissa nimenomaisesti kieltänyt.¹⁰¹

Jäämistösuunnittelussa on hyvä ottaa huomioon, että perinnöttömäksi tekeminen ja perinnöstä luopuminen saattavat muuttaa vapaa- ja lakiosan suhdetta.

4.3.3 Toissijaisten perillisten oikeus suhteessa puolisonsa perineen lesken oikeuteen

Lesken perintöoikeus syntyy PK 3:1.1:ssä säädetyin edellytyksin. Mikäli perittävältä kuitenkin jää toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä, lesken perintöoikeus ei ole ”lopullinen” vaan mainittujen perillisten oikeus toteutetaan vasta lesken kuoltua. Tästä seuraa, ettei leski voi testamentata sitä omaisuusmäärä, joka kuuluu toissijaisille perillisille. Toissijaisille perillisille kuuluu pääsäännön mukaan puolet leskeltä jäävästä netto-omaisuudesta, mutta kuten edellä todettiin, aviopuolisoiden on keskinäisellä testamentilla mahdollista puuttua omaisuuden jakosuhteeseen. Toisen puolison avio-oikeudesta vapaa omaisuus on ainakin merkittävä syy poiketa puolittamisesta.¹⁰²

Lesken kuoleman jälkeen määritetään perillistahojen suhteellinen osuus lesken omaisuuteen. Näiden osuuksien määrään vaikuttaa myös se, jos leski on puolisonsa kuoleman jälkeen kartuttanut omaisuuttaan työnansioillaan tai saanut lahjan, perinnön tai testamentin ja pesän arvo on tästä johtuen suurempi kuin ensiksi kuolleen puolison kuollessa. Toisaalta toissijaisilla perillisillä on lesken kuoltua oikeus vaatia vastiketta, jos leski on ottamatta huomioon ensiksi kuolleen puolison perillisten oikeuksia esimerkiksi antamalla lahjan aiheuttanut toissijaisten perillisten pesäosuuden vähenemisen. Lesken testamenttausvaltaa kaventaa myös toissijaisten perillisten esinekohtainen pesäosuus. Näillä

---

¹⁰¹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 82

¹⁰² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 89

perillisillä on oikeus saada mitä haluavat siitä omaisuudesta, joka avioliiton aikana kuului ensiksi kuolleelle puolisolle (PK 3:5.1). Leski voi kuitenkin elinaikaan tehdä luovutuksia, joiden kohteena on edellä mainittu omaisuus, mistä voi johtua toissijaisten perillisten oikeuden lakkaaminen, sillä heidän oikeutensa ei välttämättä ulotu surrogaattiomaisuuteen.¹⁰³

Korkeimman oikeuden tapauksessa 2005:124 oli kyse siitä, kuinka toissijaissaajan omaisuusaanto määrätään. Tapauksessa leski oli ensiksi kuolleen puolison jälkeen luovuttanut tämän rintaperillisille lakiosiaan vastaavat määrät tasinkona saamastaan omaisuudesta ja saanut omaisuuden keskinäisen testamentin perusteella hallintaansa. Puolisoiden testamentissa oli toissijaismääräys, jonka mukaan nimetty rintaperillinen saisi lesken jälkeisessä jaossa muun omaisuuden, jota ei käytetty toisten rintaperillisten lakiosien maksamiseen lesken perinnönjaossa. Avio-oikeuden huomioimisen tärkeyttä ei voi jäämistösuunnittelussa tarpeeksi korostaa, sillä avio-oikeussäännökset määräävät pitkälti sen, millaiseksi jäämistö muodostuu. Käytännön tilanteet, kuten mainitussa tapauksessakin, ovat moninaisia, minkä lisäksi säännösten vaikeaselkoisuus asettaa haasteita esimerkiksi lesken jälkeisen jaon suhdelukuja määriteltäessä, kun lasketaan toissijaissaajan osuutta lesken pesästä. Tapauksessa käräjäoikeus päätyi soveltamaan erilaisia periaatteita kuin hovioikeus, joka pitäytyi PK 3 luvun soveltamisessa.

4.4 Testamentin sisällöstä jäämistösuunnittelussa

Testamentintekijä saa suhteellisen vapaasti päättää, millaisia ehtoja hän testamenttiinsa ottaa. Ehdolla tarkoitetaan testamenttioikeudessa määräystä siitä, mitä perittävän jäämistölle tapahtuu hänen kuolemansa jälkeen. Perittävän laatimat ehdot määrittävät siis testamentinsaajan oikeusaseman ja niitä voi olla ajallisesti erilaisia. Testamenttiehdot voivat koskea aikaa ennen testamentintekijän kuolemaa, kuoleman ja testamentin lainvoimaiseksi tulemisen välistä aikaa tai lainvoiman saaneen perinnönjaon jälkeistä aikaa.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s.88–90

¹⁰⁴ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 525–526

4.4.1 Sallitut ja kielletyt ehdot

Testamentin ehdoilla määritetään siis saajan oikeuksia ja velvollisuuksia. Täyden määräämävallan testamentteissa ei saajalle ole asetettu minkäänlaisia rajoittavia ehtoja. Omistusoikeutta muotoavat ja rajoittavat ehdot jaetaan yleisesti lykkääviin ja purkaviin ehtoihin. Nämä ovat niin sanottuja sallittuja ehtoja. Lykkäävällä ehdolla tarkoitetaan määräystä, jonka toteuttamisesta riippuu testamentissa tarkoitetun oikeuden voimaantulo eli kyseisen oikeuden alkaminen. Tavanomainen lykkäävä ehto on toissijaisen testamentin saajan määrääminen. Testamentissa määritetty jäämistöomaisuus menee ensiksi tietylle henkilölle, jonka oikeuden lakattua, lopulliselle saajalle.¹⁰⁵ Purkava ehto merkitsee, että testamentissa tarkoitetun oikeuden pysyvyys riippuu jonkin toisen seikan toteutumisesta. Purkavan ehdon toteutuessa testamentin saajan on luovutettava kohteena oleva omaisuus sille, jolle se perimysjärjestyksen tai testamentinsaajan aseman perusteella kuuluu. Tyypillinen purkava ehto on uudelleenavioitumisehto puolisoien keskinäisessä testamentissa.¹⁰⁶

Kiellettyinä ehtoina pidetään lain ja hyvän tavan vastaisia ehtoja. Lainvastaisia ovat ehdot, jotka eivät koske dispositiivista säännöstä tai, jotka loukkaavat kansainvälistä sopimusta, pakottavaa asetusta tai viranomaismääräystä.¹⁰⁷ Hyvän tavan vastaisia ovat ehdot, jotka velvoittavat testamentinsaajan hyvän tavan vastaiseen käyttäytymiseen (*contra bonus mores* -kielto) tai rajoittavat kohtuuttomasti hänen normaalia toimintaansa.¹⁰⁸ Yleensä tietyn henkilön kanssa solmittavan avioliiton edellyttäminen on luettu hyvän tavan vastaiseksi. Sen sijaan kohtuuttomasti rajoittavana on pidetty ehtoja, joilla testaattori pyrkii vaikuttamaan saajan henkilökohtaisiin valintoihin (KKO 1945 I 18). Hyvän tavan vastaisten ehtojen määrittely on kulttuurisidonnaista ja arviointi tulee suorittaa testamentin täytäntöönpanohetken mukaisesti.¹⁰⁹ Toisessa kulttuurissa hyväksytty ehto ei välttämättä ole suomalaisen käsityksen mukaan hyvän tavan mukainen, toisaalta vuosikymmeniä sitten suomalaiseen testamenttiin sisällytetty määräys ei välttämättä muodostu hyvän tavan mukaiseksi

¹⁰⁵ Aarnio – Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 516

¹⁰⁶ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistö-oikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 530

¹⁰⁷ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 91

¹⁰⁸ Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 517

¹⁰⁹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistö-oikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 565–567

nykymaailmassa. Siksi onkin jäämistösuunnittelun kannalta oleellista huolellisesti miettiä, millaisia ehtoja testamenttiin sisällyttää.

4.4.2 Leskeä suojaavat ehdot

Rintaperillisen lakiosavaade saattaa joskus tehdä tyhjäksi puolisoiden keskinäisessä testamentissa tavoitellun tarkoituksen. Näin voi tapahtua, jos rintaperillisen lakiosaoikeus ylittää leskelle testamentissa varatun oikeuden. Puolisoiden on mahdollista varautua tähän ottamalla testamenttiin ehto, joka tekee lakiosan vaatimisesta kannattamatonta. Perinteinen tällainen määräys on, että lakiosaansa ensimmäisen puolison kuoleman jälkeen vaatinut perillinen saa lesken kuoleman jälkeen vain lakiosansa. Tavallisia ovat myös ehdot, joissa on määrätty, että lakiosaa ensiksi kuolleen puolison jälkeen vaatineen perillisen saama omaisuusmäärä on vähennettävä lesken jälkeisessä perinnönjaossa hänen osuudestaan. Edellä mainitut ehdot ovat sinänsä päteviä.¹¹⁰

4.4.3 Testamentin tulkintaa ja jakoa koskevat ehdot

Testamentti laaditaan keskimäärin kymmenen vuotta ennen perittävän kuolemaa, minkä takia testamentin kohteena oleva omaisuus on saattanut muuttua tai jopa hävitä kokonaan esimerkiksi perittävän hoitokustannuksiin.¹¹¹ Tällöin testamentin sisältö ei enää vastaa sitä tilaa, josta perittävän oli tarkoitus disponoida. On myös mahdollista, että testamentintekijä on itse laatinut testamenttiasiakirjan eikä maallikon ominaisuudessa ole pystynyt oikeudellisesti ilmaisemaan itseään riittävän selkeästi. Syntyy testamentin tulkintaa vaativa tilanne, sillä itse testamentin laatija ei ole enää kertomassa, miten hän viimeisessä tahdossaan tarkoitti omaisuutensa jakautuvan.

Testamentin tulkinnassa on kysymys testamenttiasiakirjan sisällön ja testaattorin tahdon selvittämisestä. Tulkitsijan tehtävänä on selvittää, mitä

---

¹¹⁰ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 92

¹¹¹ Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 550

testamenttiin sisältyvät määräykset merkitsevät.¹¹² Testamentin tulkinnassa ei aina kuitenkaan ole kyse epäselvien määräyksien selventämisestä. Jäämistösuunnittelun kannalta tärkeitä ovat testamentin tulkintaa koskevat määräykset ja ohjeet, jotka testaattori on valmiiksi ratkaissut. Testaattori on saattanut esimerkiksi pitää yleistestamentinsaajan oikeutta yhtä arvokkaana kuin legaatinsaajan ja tästä johtuen ottanut testamenttiin etusijamääräyksen, jolla voi olla erityinen merkitys ainakin tilanteessa, jossa pesän omaisuus ei riitä kaikkien testamentinsaajien oikeuksien täysimääräiseen toteuttamiseen.¹¹³ Perittävä voi ottaa testamenttiinsa määräyksen myös siitä, kuinka testamentin tulkintaa koskevat kysymykset on ratkaistava.¹¹⁴

Perittävä voi antaa testamentissa myös varsinaista perinnönjakoa koskevia määräyksiä. Tämänkaltainen määräys on kuitenkin tarkoin erotettava legaatista. Perittävä saattaa esimerkiksi yksilöidä omaisuuden, joka tulee jaossa sisällyttää tietyn perillisen osuuteen. Määräyksellä perittävä ei välttämättä kuitenkaan tarkoita sitä, että perillisen oikeus tulee toteuttaa jakamattomasta pesästä.¹¹⁵

4.4.4 Avio-oikeusmääräys testamentissa

Testamentattu omaisuus saattaa olla perittäväälle henkilökohtaisesti niin tärkeää, ettei hän halua sen siirtyvän toiselle suvulle. Perittävän onkin mahdollista ottaa testamenttiinsa määräys, joka sulkee omaisuuden testamentinsaajan puolison oikeuksien ulkopuolelle mahdollisessa osituksessa. Perittävä voi siis päättää, ettei testamentinsaajan puolisoilla ole avio-oikeutta kyseiseen omaisuuteen.¹¹⁶ Asia ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti näin. Testamentinsaaja voi puolisonsa kanssa sopia siitä, että testamentilla saatu omaisuus kuuluu osituksessa avio-oikeuden piiriin. Testaattori voi varautua tähän eläessään laatimalla testamenttiin edellä käsitellyn purkavan ehdon, jonka mukaan omaisuuserä

---

¹¹² Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 551

¹¹³ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 96

¹¹⁴ Kolehmainen & Råbinä, 2012, s. 97: Perittävä voi pyrkiä nopeuttamaan testamentin tulkinnasta syntyneen riidan ratkaisua ja määrätä sen ratkaistavaksi esim. välimiesmenettelyssä. Perittävä voi määrätä ketkä toimivat välimiehinä, jolloin hän voi luottaa riidan ratkaisuun ja välimiesten asiantuntemukseen.

¹¹⁵ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 94

¹¹⁶ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 97

siirtyy testamentinsaajalta kolmannelle, jos avio-oikeusmääräyksestä poiketaan.¹¹⁷

4.4.5 Vastikkeellinen jälkisäädös

Kuten edellä on todettu, testamentin ehto voi koskea myös testaattorin kuolemaa edeltävää aikaa. Yleensä tällainen ehto koskee esimerkiksi testaattorin tai tämän puolison hoidon järjestämistä. Testamentti määrittää usein vastikkeettomaksi oikeustoimeksi, mutta edellä kuvatulla tavalla siihen on mahdollista sisällyttää vastikkeellisia määräyksiä. Vastikkeellisen testamenttiehdon tekemiseen liittyy kuitenkin myös verotuksellisia riskejä. Testamentti saattaa tulla joissain tilanteissa tulkituksi jopa kahden väliseksi sopimukseksi, jos ehdot ovat enemmän sopimuksen kuin testamentin kaltaiset.¹¹⁸

Vastikkeellinen testamentti antaa ikääntyvälle hyvän välineen varmistaa asianmukaisen hoidon saaminen tulevaisuudessa. Etenkin, jos perittävällä ei ole rintaperillisiä, voi hänelle olla tärkeää varmistua siitä, että hoito järjestetään hänen haluamallaan tavalla. Tällä järjestelyllä perittävä voi myös yksinkertaisesti taata, että testamentinsaaja saa korvauksen suorittamastaan työstä siinä määrin, kun hän katsoo tarpeelliseksi eikä työhyvitystä koskevien säännösten perusteella.

4.5 Testamentti verosuunnittelun näkökulmasta

Perintöverovelvollinen on se, joka perintönä tai testamentilla on saanut omaisuutta. Perintöverotus kohdistetaan siihen omaisuuteen, jonka perillinen saa perittävän kuoleman johdosta. Perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa perinnönjättäjän kuolemasta ja perukirja jätettävä kuukauden sisällä perunkirjoituksen toimittamisesta Verohallintoon. Määräaikoja voidaan pidentää, jos sen harkitaan olevan tarpeellista pesän laajuuteen

---

¹¹⁷ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 561

¹¹⁸ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 99

nähdessä. Perintövero on progressiivinen, mikä tarkoittaa sitä, että saannon kasvaessa siitä määrättävä vero kasvaa suhteellisesti suuremmaksi kuin saannon lisäys edellyttäisi. Suuria perintöjä verotetaan siis suhteessa raskaammin kuin pieniä.¹¹⁹ Perintöveroa tulee suorittaa siis perintö- ja testamenttisaannoista. Verotuksessa kuolinpesää pidetään erillisenä verovelvollisena ja sen tulee vuosittain maksaa veroja saamistaan tuloista ja tuloista. Kuolinpesän asema itsenäisenä verovelvollisena päättyy, kun pesä on lopullisesti jaettu.¹²⁰

Testamenttiluokittelulla on merkitystä verotuksen kannalta, sillä jo verovelvollisen asema yleis- tai erityistestamentin saajana on erilainen tulo- ja tuottoverotuksen suhteen. Mikäli perillinen on ainoa kuolinpesän jäsen, esimerkiksi yleistestamentinsaajana, kuolinpesää ei varsinaisesti muodostu vaan häntä verotetaan kuolinhetkestä alkaen omaisuuden tulosta ja mahdollisesti myös luovutusvoitoista. Sen sijaan kuolinpesä syntyy, jos pesässä on osakkaita enemmän kuin yksi. Tässä tilanteessa tuotto- ja luovutusvoittoverotus koskee kuolinpesää. Erityistestamentin saajaa verotetaan kuolinhetkestä alkaen legaatintuottamasta tulosta ja luovutusvoitosta.⁴¹ Hän ei tästä syystä ole verovelvollinen muusta kuolinpesän tulosta tai luovutusvoitoista.

Yleisin testamentti on omistusoikeustestamentti, jolla testamentinsaaja saa täyden omistusoikeuden testamentissa määrättyyn omaisuuteen. Testamentinsaaja on perintöverovelvollinen tästä omaisuudesta.¹²¹ Perintöveron määrä lasketaan testamentinsaajan sukulaisuussuhteen perusteella. Jos testamentilla on useita saajia, määräytyy vero kaukaisimman sukulaisuussuhteen mukaan. Omaisuuden käypä arvo määräytyy testamentintekijän kuolinhetken mukaan. Käypä arvo on omaisuuden hankintameno mahdollisessa myöhemmässä luovutusvoittoverotuksessa.¹²²

---

¹¹⁹ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 245–247

¹²⁰ Lindholm: Perintöverokirja, 2012, s. 83

¹²¹ Lindholm: Perintöverokirja, 2012, s. 129

¹²² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 114

Rajoitettu omistusoikeustestamentti tulee ensisaajalta perintöverotettavaksi perittävän kuolinhetkellä. Ensisaajan saanto arvostetaan kuolinhetken käyvän arvon mukaan. Käypää arvoa ei alenna se, ettei ensisaaja voi testamentilla määrätä omaisuudesta. Toissijaissaajan oikeus alkaa vasta, kun ensisaajan oikeus on lakannut. Toissijaissaajan perintöverotus lykkääntyy tähän hetkeen.¹²³ Rajoitetun omistusoikeuden testamentissa on aineksia perintöverosuunnittelun toteuttamiseen. Lesken, joka on saanut omaisuutta rajoitetulla omistusoikeudella, on mahdollista eläessään toimituttaa jako hänen ja testamentin toissijaissaajien välillä. Lesken eläessä tehdyn pesänjaon seurauksena toissijaiset perilliset saavat perinnön ensiksi kuolleen puolison jälkeen. Omaisuus arvostetaan pesänjakohetken mukaiseen käypään arvoon, millä on merkitystä perintöveron ja luovutusvoittoverotuksen näkökulmasta. Jos leski ei eläessään toimituta pesänjakoa, se tapahtuu lesken kuoleman jälkeen. Tällöin pesä jaetaan ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten ja lesken perillisten kesken. Perintöverotuksen perusteena on lesken jälkeen laadittu perukirja ja siinä lesken kuolinhetken käypään arvoon arvostettu omaisuus.¹²⁴ Yleensä omaisuuden arvo nousee ajan kuluessa, joten lesken jälkeen toimitettavassa jaossa perintöverotus saattaa muodostua raskaammaksi.

Käyttö-, hallinta- ja tuotto-oikeustestamenttien verokohtelu on yhtäläistä, siksi niitä on aiheellista käsitellä rinnakkain. Edellä mainitun testamentin saajalla on oikeus omaisuudesta kertyvään tuloon, mutta toisaalta hän on velvollinen huolehtimaan omaisuuden hoitamisesta aiheutuvista kustannuksista. Testamentinsaajaa verotetaan tuloverotuksessa omaisuuden tulosta, esimerkiksi osinko- ja vuokratulosta. Hoitokustannusten suorittamisveloitteesta johtuen hallinta- tai käyttöoikeuden haltijaa verotetaan omaisuuden nettotulosta.¹²⁵ Käyttö-, tuotto- tai hallintaoikeus ei ole perintöveronalainen omaisuussaanto (PerVL 2.2§). Edellä käsitellyt saantomuodot kaventavat omistusoikeuden saajan mahdollisuuksia käyttää omaisuutta. Perintö- ja lahjaverolain 9.3 §:n mukaan omistaja saakin vähentää perintösaantonsa arvosta sellaisten velvollisuuksien arvon, jotka rasittavat hänen oikeuttaan.

---

¹²³ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 122

¹²⁴ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 123

¹²⁵ Aarnio, Kangas, Puronen & Råbinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s.

Aviopuolisoiden keskinäisen testamentin verotuskohtelussa on huojennussäännös: leski, joka saa keskinäisen testamentin perusteella omaisuutta, saa tehdä verotuksessa 60 000 euron puoliso vähennyksen. Vähennykseen oikeuttaa sekä täysi että rajoitettu omistusoikeustestamentti.¹²⁶ Aviopuolisoiden perintöverotukseen liittyy myös toinen säännös, jolla on huojentavia ominaisuuksia. Puolisoiden perättäisissä kuolintapauksissa perintövero määrätään maksettavaksi vain kerran. Edellytyksenä on, että omaisuus siirtyy kahden vuoden kuluessa kahden tai useamman kuolintapauksen johdosta.¹²⁷ Edellinen ei tietenkään tule jäämistösuunnittelun välineenä kysymykseen, sillä kuolemaa on lähes mahdotonta ennakoita. Säännöksen voisi olettaa kuitenkin tulevan sovellettavaksi ikääntyvien ja vanhusten perintöverotuksessa, sillä vanhemmilla pareilla lienee todennäköisempiä puolisoiden äkilliset perättäiset kuolemat.

4.6 Testamentti – ikääntyvien instrumentti?

Ensimmäinen mielikuva testamentista on usein iäkkään henkilön tekemä varallisuusarvoltaan huomattava asiakirja, jonka saajana on kaukainen sukulainen. Testamentti esitetään varsinkin viihdeteollisuudessa mystisenä viimeisenä tahtona, jonka laatiminen saattaa jopa ennustaa kuolemaa. Tämä mielikuva ei kuitenkaan ole täysin harhainen, sillä testamentti laaditaan yleensä varttuneena, jolloin omaisuutta on kertynyt jo suhteellisen paljon.¹²⁸ Tilastokeskuksen kotitalouksien varallisuutta koskevan virallisen tilaston mukaan suurin keskimääräinen varallisuus vuonna 2009 oli 55–64-vuotiailla, kun taas pienin alle 25-vuotiailla. Vauraimmassa ikäluokassa omistusasunto oli 79 prosentilla ja heistä viidesosa omistaa lisäksi ainakin yhden sijoitusasunnon.¹²⁹ Tästä voidaan päätellä, että vauraimpaan sukupolveen kuuluvilla on tarve jäämistösuunnittelulle, jotta varallisuuden siirto ja säilyminen voidaan toteuttaa ekonomisesti. Toisaalta myös siksi, että esimerkiksi omistus-

---

¹²⁶ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 116

¹²⁷ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 118

¹²⁸ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 68; Säylä, Markku: Suomen virallinen tilasto. Kotitalouksien varallisuus, 2009

¹²⁹ Suomen virallinen tilasto: Kotitalouksien varallisuus, 2009

tai sijoitusasunnosta testamentilla disponoiminen voi olla tarpeen halutun lopputuloksen saavuttamiseksi.

Testamentti laaditaan siis vanhemmalla iällä, jolloin testaattori saattaa jo kärsiä vanhuuteen liittyvästä henkisestä tai fyysisestä heikkoudesta.¹³⁰ Hän on altis taivuttelulle, koska kyky ymmärtää ja punnita erilaisia jäämistöoikeudellisia vaihtoehtoja voi olla heikentynyt. Jotta ikääntynyt henkilö (kuten muutkin testamentin tekijät) saisi suojaa ulkopuolisten taivuttelua tai johdattelua vastaan, on olemassa testamentin pätevyyteen liittyvät säännökset (PK 13 luku). Edunvalvonta- asioihin palataan jäljempänä.

Testamentin laatimista edeltää huolellinen suunnitteluvaihe. Voidaan ajatella, että testamentin tekeminen sijoittuisi aikaan, jolloin kuolema on ”lähestymässä”. Esimerkiksi ikääntyvä tai vakavasti sairas henkilö alkaa tällä hetkellä luultavasti pohtia, miten hänen jäämistöasiansa järjestyvät kuoleman jälkeen ja olisiko tarpeen laatia testamentti. Testamentin suunnittelun kannalta ei ole merkitystä, milloin testamenttiasiakirja on laadittu. Se saattaa testamentintekijän kuolinhetkellä olla muutaman päivän tai vuosikymmeniä vanha.¹³¹ Vuosikymmeniä vanha testamentti ei aina palvele tarkoitustaan nykypäivänä, joten ajan kuluessa testaattorin on syytä harkita, vastaako testamentti enää hänen tahtoaan.

Ihmisten eliniän pidentyminen on vaikuttanut niin, että suurin osa perittävästä on 85–89-vuotiaita. Miespuolisen testamentin tekijän keski-ikä on 67 vuotta ja naisten vastaava 75 vuotta. Vastaavasti testamentin saajan keski-ikä on naisilla 53 ja miehillä 64 vuotta.¹³² Testamentin tekijöiden ja saajien ikävertailusta voidaan päätellä, että naiset saavat perinnön nuorempina, joten he ehtivät nauttimaan siitä keskimääräisesti pidempään kuin miehet. Koko edellä mainitun perusteella voidaan siis todeta, että testamentti on etenkin ikääntyvien väline jäämistösuunnittelussa.

---

¹³⁰ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 68

¹³¹ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 69

¹³² Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 70–71

5 HENKIVAKUUTUS JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU

5.1 Henkivakuutus yleisesti

Vakuutuslakia (28.6.1994/543, VakSopL) ei sisälly varsinaisesti henkivakuutuksen määritelmää, mutta sitä voidaan pitää vakuutuksenottajan ja vakuutuksenantajan välisenä sopimuksena. Henkivakuutuslakissa vakuutuksenantaja sitoutuu suorittamaan edunsaajamääräyksen mukaisesti korvauksen, jos vakuutuksenottajaa tai muuta vakuutettuna olevaa henkilöä kohtaa vakuutustapahtuma, kuten kuolema. Sitä vastoin vakuutuksenottaja sitoutuu suorittamaan sopimuksenmukaisen vastikkeen vakuutuksenantajalle.¹³³

Henkivakuutukset ovat joko riski- tai pääomahenkivakuutuksia tai vaihtoehtoisesti näiden yhdistelmiä. Riskihenkivakuutuksen eli kuolemanvaravakuutuksen mukaan vakuutussumma maksetaan, jos vakuutettu kuolee vakuutusajan kuluessa. Vakuutusaika määritellään niin, että se on voimassa ottamishetkestä vakuutetun tiettyyn ikään asti. Jos vakuutettu kuolee vakuutusajan kestäessä, vakuutuksesta maksetaan vakuutussumma. Toisaalta mikäli vakuutettu elää vielä vakuutusajan päätyttyä, vakuutukseen perustuen ei makseta mitään. Riskihenkivakuutuksella ei ole säästämislunnetta. Kuolemanvaravakuutuksien ongelmana on ollut, ettei se reagoi vakuutetun vakuutusturvan tarpeen vaihteluun. Tämä on korvattu ottamalla moniin henkivakuutuksiin ehto, jonka mukaan vakuutetun vastuiden (esimerkiksi elatusvelvollisuus) ollessa suurimmillaan myös vakuutussumma on suurempi. Vakuutetun ikääntyessä vakuutussumma taas alenee.¹³⁴

Pääomavakuutukset ovat joko elämänvara- tai kuolemanvaravakuutuksia. Elämänvaravakuutus on vakuutussäästämisen muoto, sillä edunsaajana on vakuutettu itse. Jos vakuutettu elää vakuutusajan loppuun, hän saa itse vakuutussumman. Edunsaajana voi olla myös muu henkilö, joka saa vakuutuskorvauksen, mikäli vakuutuksenottaja kuolee ennen vakuutuksen

---

¹³³ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 189

¹³⁴ Hemmo & Hoppu: Vakuutuslaki, 2006, s. 406

päättymispäivää. Edellä mainittujen vakuutusten yhdistelmässä vakuutussumma maksetaan vakuutetun kuollessa tai, kun hän on tietyn ikäinen. Yhdistelmähenkivakuutukseen sisältyy piirteitä sekä riski- että säästöhenkivakuutuksesta.¹³⁵

Henkivakuutus on hyvin tehokas jäämistösuunnittelun väline. Sen avulla vakuutuskorvaus voidaan siirtää edunsaajalle ilman, että sitä tulee ottaa huomioon osituksessa ja perinnönjaossa. Henkivakuutuksen perusteella maksettava korvaus ei kuulu vakuutetun jäämistöön. Tämä edellyttää kuitenkin vakuutus sopimuksessa olevaa edunsaajamääräystä (VakSopL 47.3§). Henkivakuutuksen vakuutussummasta voi määrätä muulla tavoin kuin perintökaaressa ja avioliittolaissa on jaosta säädetty. Henkivakuutuksella voi olla jäämistösuunnittelussa erilaisia rooleja riippuen vakuutetun elämäntilanteesta. Esimerkiksi nuorelle henkilölle voi varallisuuden vähäisyyden vuoksi olla tarpeen ottaa riski henkivakuutus, jolla pyritään taloudellisesti varautumaan vakuutetun ennenaikaiseen kuolemaan. Sitä vastoin ikääntyneellä, jolla varallisuutta on ajan kuluessa kertynyt, ei ole välttämättä tarvetta riski henkivakuutuksen kaltaiseen varautumiseen. Sen sijaan ikääntyvän vakuutuksenottajan intressissä on enemmänkin jäämistösuunnittelulliset asiat.¹³⁶

Vakuutuksenantajaa sitoo lain mukaan tiedonantovelvollisuus. Vakuutus sopimuslain 5 §:ssä on säädetty, että vakuutuksenantajan tulee antaa vakuutuksenhakijalle tarpeelliset tiedot. Samassa pykälässä on erikseen mainittu, että vakuutuksenottajalle on annettava hänen tietotasoonsa nähden tarpeelliset tiedot.¹³⁷ Ikääntyvälle vakuutuksenottajalle voi olla asianmukaista

---

¹³⁵ Hemmo & Hoppu: Vakuutus oikeus, 2006, s. 406,

¹³⁶ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 190

¹³⁷ Tapauksessa KKO 2011:5 vakuutuksenottajat olivat ottaneet sijoitussidonnaisen säästöhenkivakuutuksen, jossa sijoituksen arvo oli suhteessa arvopaperimarkkinoiden hintakehitykseen. Vakuutusta ei ollut varsinaisesti markkinoitu säästöhenkivakuutuksena. Vakuutuksenottajat olivat vakuutusajan päättyessä menettäneet suuren osan sijoituksestaan osakerahastojen arvonalaskun myötä. Vakuutuksenottajat väittivät, että vakuutuksenantaja ei ollut täyttänyt tiedonantovelvollisuuttaan, mutta asian ratkaisusta käy ilmi, että vakuutuksenottajat saivat kantaa riskin. Vakuutuksenantaja oli oikeuden mukaan täyttänyt tiedonantovelvollisuutensa, joten kanne hylättiin. Lopputulokseen vaikutti vakuutuksenottajien riskin suuruus sekä hyvä kokemus sijoittamisesta.

antaa enemmän opastusta ja tietoa kuin nuoremmalle, jolla on vireämpi taito ja kyky ymmärtää asioita.¹³⁸

5.2 Edunsaajamääräyksestä

Henkivakuutuksen edunsaaja on henkilö, jolla on oikeus saada vakuutuksenottajan tai vakuutetun sijasta vakuutuksesta suoritettu korvaus.¹³⁹

Edunsaajan määrääminen on vakuutuksenottajan oikeus ja hän voi nimetä edunsaajaksi luonnollisen tai juridisen henkilön.¹⁴⁰ Edunsaajamääräys on tehtävä kirjallisesti, muutoin se on mitätön (VakSopL 48§). Määräys voi olla yleinen tai erityinen. Edellisessä tapauksessa edunsaajamääräys tehdään omaisten, puolison, lasten tai perillisten hyväksi, erityinen puolestaan luo oikeuden yhdelle tai usealle nimetyille henkilöille. Jäämistösuunnittelun kannalta erityinen edunsaajamääräys voi olla kuitenkin ongelmallinen, sillä se ei koske muita kuin nimettynä olevia henkilöitä, jolloin esimerkiksi uudet perilliset eivät tule saajien piiriin.¹⁴¹

Edunsaajamääräystä laadittaessa on hyvä ottaa huomioon toissijaisten perillisten oikeudet. Jos leski perii puolionsa ja edunsaajaksi on määrätty omaiset tai puoliso ja perilliset, leski saa vakuutuskorvauksen ja hän saa määrätä siitä vapaasti. Vakuutuskorvaus kuuluu lesken kuolinpesään hänen jälkeensä. Lesken jäämistö jaetaan ensiksi kuolleen puolison ja lesken perillisten kesken. Kuten edellä on todettu, jaossa noudatetaan yleensä puolittamisperiaatetta ja vakuutuskorvaus jaetaan tasan toissijaisten perillisten ja lesken perillisten kesken.¹⁴²

Vakuutuksenottaja voi antaa edunsaajalle kirjallisen sitoumuksen siitä, että hän pitää edunsaajamääräyksen voimassa. Tällöin edunsaajamääräys sitoo vakuutuksenottajaa niin, ettei hän saa enää muuttaa tai peruuttaa sitä. Edunsaajamääräys raukeaa, jos saaja kuolee ennen vakuutustapahtumaa.

---

¹³⁸ Hemmo & Hoppu: Vakuutuslainsäädäntö, 2006, s. 408

¹³⁹ Hemmo & Hoppu: Vakuutuslainsäädäntö, 2006, s. 412

¹⁴⁰ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 203

¹⁴¹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 204

¹⁴² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 213

Mikäli edunsaajamääräys on tulkinnanvarainen, on sitä tulkittava tavalla, joka vastaa vakuutuksenottajan tarkoitusta. Edunsaajamääräystä tulkitaan siis testamentin tavoin.¹⁴³

Edunsaajamääräyksen tulkinnan kannalta oleellinen ennakkopäätös on KKO 2004:40, josta on ollut puhe edellä jäämistösuunnittelu-termiä koskevassa yhteydessä. Tapauksessa vakuutuksenottaja oli sijoittanut varojaan Selektahenkivakuutukseen, jonka edunsaajaksi oli määritetty omaiset. Tapauksessa oli kyse siitä, pystyikö vakuutuksenottaja testamenttimääräyksellä muuttamaan edunsaajaa sekä kuuluiko vakuutuksenottajan avopuoliso edunsaajamääräyksen piiriin. Oikeusasteet olivat yhtä mieltä siitä, että avopuolison voitiin katsoa olevan oikeutettu saamaan henkivakuutuksesta maksettava korvaus, sillä tulkinnassa tuli pitää arvossa vakuutuksenottajan tarkoitusta. Oikeus katsoi, että tapauksessa oli näytetty, että vakuutuksenottajan ja tämän avopuolison suhde oli ollut läheinen. Vakuutusyhtiön edunsaajamääräysesitystä tuomioistuin piti niin rutiininluonteisena, ettei vakuutuksenottaja ollut todennäköisesti käsittänyt edunsaajamääräyksen merkitystä.

5.3 Henkivakuutus vakuutuksenottajan jälkeen

Henkivakuutuksenottaja ajattelee vakuutusta usein jäämistösuunnittelun välineenä, sillä sen tarkoituksena on siirtää varallisuutta tietyille henkilölle perinnönjättäjän jälkeen. Henkivakuutus muistuttaaakin testamenttia tässä mielessä. Erottavana tekijänä on kuitenkin muun muassa se, että vakuutuksenottaja voi henkivakuutuksen avulla siirtää varoja ohi jäämistön. Henkivakuutuskorvaus ei kuulu kuolinpesään, jos voimassa on edunsaajamääräys. Henkivakuutus on monessa suhteessa myös tehokkaampi kuin testamentti: sillä voidaan parantaa lesken asemaa, vaikuttaa lakiosaperillisten suhteisiin ja saada suojaa velkojia vastaan. Perittävä voi esimerkiksi pyrkiä suosimaan jotakuta lakiosaperillistään tai pyrkiä asettamaan nämä tasaveroiseen asemaan esimerkiksi laatimalla testamentin toisen lakiosaperillisen hyväksi ja edunsaajamääräyksen vastaavasti toisen hyväksi.

---

¹⁴³ Hemmo & Hoppu: Vakuutus-oikeus, 2006, s. 413–414

Tällöin kuitenkin kannattaa tarkoin ottaa huomioon lakiosajärjestelmä. Lakiosaperilliset saa asetettua tasavertaiseen asemaan myös määräämällä heidät kaikki edunsaajiksi.¹⁴⁴

Edunsaajalle maksettu henkivakuutuskorvaus ei ole saajansa ennakkoperintöä, sillä kyseessä ei ole vastikkeeton *inter vivos* -oikeustoimi. Toisaalta peruuttamaton edunsaajamääräys voidaan lukea perintökaaren säännösten tarkoittamaksi ennakkoperinnöksi. Tällöin se tulee ottaa huomioon rintaperillisten lakiosia laskettaessa. Perittävä voi määrätä, ettei kyseinen lahja ole ennakkoperintöä, mutta se tulee kuitenkin ottaa huomioon lakiosia laskettaessa.¹⁴⁵

PK 7:4:n mukaan perittävän suorittamat vakuutusmaksut, jotka eivät ole kohtuullisessa suhteessa hänen oloihinsa ja varoihinsa on perintöosia määrättäessä luettava pesän varojen lisäykseksi, kuitenkin ylimmillään vakuutusmäärään asti. Tämä edellyttää, että vakuutuksenottaja on määrännyt edunsaajaksi kolmannen henkilön tai hän on siirtänyt vakuutuksensa kolmannelle. Ylisuurina vakuutusmaksuina voidaan pitää sellaisia maksuja, jotka yleisluontoisesti arvioiden eivät ole olleet kohtuullisia. Arviointi tapahtuu kaikkien, ei yksittäisten maksuerien osalta¹⁴⁶.

5.4 Velkojat ja henkivakuutus

Henkivakuutus voidaan pääsääntöisesti ulosmitata vakuutuksenottajan eläessä hänen velastaan. Vakuutus sopimuslaissa on kuitenkin säädetty poikkeuksia tästä pääsäännöstä. Esimerkiksi jos henkivakuutuksessa vakuutettuna on vakuutuksenottaja tai hänen puolisonsa, ei jommallekummalle vakuutus sopimuksesta johtuvaa oikeutta saa ulosmitata kummankaan velasta, jos vakuutus on otettu 10 vuotta ennen ulosmittausta.¹⁴⁷ Edunsaajamääräyksellä on merkitystä myös velkojien suojan kannalta. Kun vakuutussumma ei kuulu kuolinpesän varoihin, sillä ei voida täyttää velkojien

---

¹⁴⁴ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 195–197

¹⁴⁵ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 198

¹⁴⁶ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 200

¹⁴⁷ Hemmo & Hoppu: Vakuutus oikeus, 2006, s. 418

vaatimuksia. Velkojat saavat kuitenkin suojaa samalla tavalla kuin lakiosaperilliset. Velkojat voivat nimittäin vaatia konkurssimenettelyssä takaisinsaantia, jos suoritettavat maksut ovat olleet ylisuuria.¹⁴⁸

5.5 Henkivakuutuksen verokohtelu

Henkivakuutuskorvausten osalta tulee kiinnittää huomiota tulo- ja perintöverotusta koskeviin säännöksiin. TVL:n mukaan vakuutuskorvaus, joka maksetaan vakuutetun kuoleman johdosta lähiomaiselle tai kuolinpesälle on tuloverotuksessa verovapaata. Jos taas vakuutusmaksu maksetaan muulle kuin lähiomaiselle tai kuolinpesälle, se on saajansa veronalaista pääomatuloa.¹⁴⁹ Lähiomaisella tarkoitetaan puolisoa, vakuutusmaksunottajan suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa olevia perillisiä, ottolasta tai tämän rintaperillistä, kasvattilasta sekä puolison lasta.¹⁵⁰

Henkivakuutuksen perintöverotuksellinen vaikutus taas on riippuvainen siitä, maksetaanko vakuutuskorvaus edunsaajamääräyksessä nimetyille henkilölle vai kuolinpesälle.¹⁵¹ PerVL 7a §:n pääsäännön mukaan perintöveroa pitää suorittaa edunsaajalle tai kuolinpesälle tulevasta henkivakuutusmaksusta. Jos korvaus tulee kuitenkin verotetuksi saajansa tulona, se on perintöverosta vapaa. Näin ollen lähiomaiselle suunnattu vakuutuskorvaus kuuluu perintöverotuksen piiriin, mutta esimerkiksi vakuutusmaksunottajan sisaren tai veljen saama korvaus on saajansa pääomatuloa.¹⁵²

Vaikka vakuutus käytännössä on perinteisesti vierastettu kuolinpesän määräämistä edunsaajaksi, saattaa se joissain tilanteissa muodostua edullisemmaksi. Tämä koskee II veroluokkaan kuuluvia edunsaajia. Tilanteessa, jossa vakuutusmaksu on pieni voi olla edullisempaa saattaa se

---

¹⁴⁸ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 216

¹⁴⁹ Myrsky & Rabinä: Henkilökohtaisen tulon verotus, 2010, s. 89

¹⁵⁰ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 217

¹⁵¹ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s.219

¹⁵² Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 218

perintöverotuksen piiriin, kun taas suurten vakuutusosuoritusten osalta tuloverotus on usein kevyempää.¹⁵³

Tärkeä säännös vakuutuskorvauksen verotuksen suhteen sisältyy PerVL:n 7a.2 §:ään. Siinä on säädetty vapaaosasta, joka tarkoittaa edunsaajan tai perillisen saaman vakuutuskorvauksen verovapautta siltä osin kuin jokaisen edunsaajan tai perillisen vakuutuskorvaus on enintään 35 000 euroa. Edunsaaja tai perillinen saa korvauksen verovapaana tähän määrään saakka. Leski saa edunsaajan aseman perusteella tulevasta korvauksesta verovapaasti puolet tai aina vähintään 35 000 euroa. Sen sijaan, jos vakuutuskorvauksen saanut henkilö ei ole perillisasemassa, hänelle määrätään perintöverovastuu vain siitä summasta, jolla hänen saamansa vakuutuskorvaus ylittää verovapaan korvauksen määrän (35 000 euroa). Veroluokka määräytyy perittävän ja edunsaajan välisen suhteen mukaan.¹⁵⁴ Vapaaosa antaa perittävälle jäämistösuunnittelullisia mahdollisuuksia.

Kuolinpesälle suoritettavasta vakuutuskorvauksesta on usein hankala määrittää vakuutuskorvauksen ja vapaaosan suhde. Etenkin, jos vakuutuksenottaja oli naimisissa, puolisoilla oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen ja leski on tasinkoa saava osapuoli. Epäselväksi tilanne saattaa jäädä myös silloin, kun pesä on ylivelkainen ja vakuutuskorvausta joudutaan käyttämään velkojen maksuun. Molemmissa edellisissä tilanteissa vakuutuskorvaus tulee osaksi muuta jäämistöä, jolloin voi olla mahdotonta laskea sitä, kuinka suuren korvauksen leski sai tasinkona tai perillinen perintönä. Näissä tilanteissa pääsääntöisenä keinona käytetään edellä käsiteltyä puolittamisperiaatetta, jonka toteuttamisen jälkeen perillisen osuus määräytyy vakuutuskorvauksen ja muun jäämistön suhteessa.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 218

¹⁵⁴ Aarnio, Kangas, Puronen & Råbinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 220–222

¹⁵⁵ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 220

6 LAHJA, ENNAKKOPERINTÖ JA JÄÄMISTÖSUUNNITTELU

6.1 Lahjan ja ennakkoperinnön käsitteistä yleisesti

Lahjan tunnusmerkkinä pidetään yleensä varallisuuden siirtymistä vastikkeetta henkilöltä toiselle niin, että antajan varallisuus pienenee saajan varallisuuden kasvaessa. Lahjanantaja luovuttaa varallisuuttaan vapaaehtoisesti omasta tahdostaan. Toisaalta lahjansaajan ei ole pakko ottaa lahjaa vastaan, mistä seuraa, että lahja jää täyttymättä.¹⁵⁶

Ennakkoperinnöllä tarkoitetaan sitä, kun perinnönjakoa toimitettaessa otetaan huomioon myös tietyt perittävän eläessään antamat luovutukset. Ennakkoperintö on lahja, jonka perittävä on eläessään antanut rintaperilliselleen. Se voi olla sekä kiinteää että irtainta omaisuutta. Ennakkoperinnöllä on vaikutusta perintöosan ja mahdollisen lakiosan suuruuteen.¹⁵⁷

Myöhemmin yksityiskohtaisemmin käsiteltäväksi tulevat myös erilaiset lahjamuodot, kuten suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja. Mainittuja lahjamuotoja sekä ennakkoperintöä yhdistää lahjanluontoisuus, jota selvitettäessä tulee kyseeseen käyvän arvon periaate. Jos kaupasta saatu vastike alittaa riittävästi käyvän arvon, luovutuksessa voi olla kyse lahjasta.¹⁵⁸

Suosiolahja sekä testamenttiin rinnastuva lahja ovat Suomen oikeusjärjestelmässä hyväksytyjä oikeustoimia. Sitä vastoin kielletty on kuolemanvaraislahja, jonka ehtojen täytyminen on sidottu lahjanantajan kuolemaan. Tästä huolimatta lahjaoikeustoimeen on mahdollista liittää ehtoja, joilla on liittymä lahjanantajan kuolemaan. Esimerkiksi kiellettyä kuolemanvaraislahjana ei ole pidettävä oikeustointa, jonka ehtoihin perittävä on liittänyt määräyksen siitä, että lahja on ennakkoperintönä huomioon otettava hänen perinnönjaossaan.¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ Lindholm: Lahjaverokirja, 2012, s.13

¹⁵⁷ Aarnio & Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, 2010, s. 386

¹⁵⁸ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 226

¹⁵⁹ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 227

6.2 Lahjaoikeustoimi jäämistösuunnittelun näkökulmasta

Lahja on tehokas ja paljon käytetty jäämistösuunnittelun väline. Perinnönjättäjän eläessä tapahtuva luovutus takaa varmemmin tietyn omaisuuden siirtymisen halutulle taholle kuin testamentti. Lahjaluovutuksella on mahdollista myös asettaa yksi rintaperillinen muita parempaan asemaan: esimerkiksi ajoittamalla luovutukset oikein voidaan kaventaa muiden rintaperillisten saantojen suuruutta hyvinkin tehokkaasti.

6.2.1 Ennakkoperintö jäämistösuunnittelussa – ennakkoperinnön laskeminen

Pääsääntöisesti perittävän rintaperilliselleen antamaa lahjaa pidetään ennakkoperintönä ja sen arvo tulee vähentää perillisen perintöosasta. Tästä niin kutsutusta positiivisesta ennakkoperintöolettamasta on johdettavissa lainsäätäjän ajatus siitä, ettei perittävä halua asettaa perillisiä epätasa-arvoiseen asemaan. Aina näin ei kuitenkaan ole, ja sen vuoksi säännökset ovat dispositiivisia. Perittävä voi ilmoituksellaan kumota olettaman ja määrätä, ettei lahjaa ole pidettävä ennakkoperintönä. Kumojaksi riittää myös näyttö siitä, ettei perittävän tarkoitus ollut antaa luovutusta ennakkoperinnön muodossa. Jos kuitenkin kaikki perilliset ovat saaneet yhtäläisen lahjan tai perittävä on lahjoittanut omaisuuttaan ainoalle rintaperilliselleen, ennakkoperintöolettaja ei tule kyseeseen.¹⁶⁰ Ennakkoperintö on hyvä jäämistösuunnittelun keino silloin, kun perittävä tahtoo varmistaa sen, että perilliset pääsevät lahjoituksesta huolimatta samaan asemaan tai, kun on tarpeen varmistaa lesken asema perittävän jälkeen.¹⁶¹

PK 6 luku tarjoaa oikeusohjeet siitä, kuinka ennakkoperintö tulee ottaa huomioon perinnönjaossa. Kuten edellä käy ilmi, ennakkoperintö tulee vähentää saajansa perintöosasta. Vähennys tehdään sen arvon mukaan, joka ennakkolla oli vastaanottohetkellä (PK6:5). Ennakkoperinnön arvoa ei tule vähentää suoraan reaalisen jäämistön arvosta vaan se katsotaan perintölaskelmassa lisäyseräksi. Toisin sanoen ennakkoperinnön arvo tulee lisätä reaaliseen

---

¹⁶⁰ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 229

¹⁶¹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 229

jäämistöön ja tästä laskennallisesta jäämistöstä määrätään perintöosat. Tämän jälkeen kunkin perillisen osuudesta vähennetään saadun ennakkoperinnön arvo. Perillisen osaksi muodostuu laskennallisen perintöosan ja ennakkoperinnön erotus.¹⁶²

6.2.1.1 AL 94 §:n vastikesäännös

Jäämistösuunnittelussa ja osituksessa avioliittolain ja perintökaaren vastikenormiston tunteminen on tärkeää, sillä niiden avulla on mahdollista vaikuttaa jako-osuuksien suuruuteen. Lähtökohtaisesti ennakkoperintö siis otetaan huomioon sen antaneen henkilön perinnönjaossa. Poikkeuksen tähän muodostaa kuitenkin säännös, jonka mukaan aviopuolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudestaan rintaperilliselle antama lahja tulee vähentää ensiksi kuolleen puolison jälkeen saatavasta perinnöstä – riippumatta kumpi puolisoista on lahjan antanut. Ennakkoperintö tulee vähennettäväksi lesken kuoltua vain siltä osin kuin sitä ei voida vähentää ensiksi kuolleen puolison jälkeen.¹⁶³

Avioliittolain 94a §:n tarkoitus on poistaa puolison avio-oikeusomaisuudesta tekemän ennakkoperinnön vaikutus puolisoiden avio-osiin ja mahdollisesti myös perillisten perintöosiin. Ennakko on siis otettava huomioon osituslaskelmassa riippumatta siitä, kumpi puolisoista on ennakon antajana. Jos leski on antanut puolisoiden yhteiselle perilliselle ennakkoperinnön, hän saa sen osituksessa takaisin laskennallisesti. Lahjoittamishetkellä on syytä pohtia tätä, sillä lesken suojan tarvetta vähentää se, että avio-oikeusomaisuudesta annettu ennakko lisää puolisoiden avio-oikeusomaisuuden säästöä. Tämän edellyttää kuitenkin lisäyksen vaatimista. Se, kumman puolison omaisuutta on tarkoituksenmukaisinta lahjoittaa, voidaan näin ollen ratkaista muilla perusteilla kuin osituksen lopputuloksella.¹⁶⁴

---

¹⁶² Lohi: Ennakkoperinnöstä, 1999, s. 18–19

¹⁶³ Aarnio, Kangas, Puronen & Räbinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 256–257

¹⁶⁴ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 232

Mikäli perilliselle on ennakkoperintönä annettu ylisuuri lahja eikä sitä voida perittävän kuoleman jälkeen vähentää hänen osuudestaan, puolisoiden avio-oikeusomaisuuden säästöön lisätään osituksessa vain perintöosa. Tämä kaventaa lesken ja muiden perillisten oikeutta joko lesken perinnönjakoon asti tai jopa lopullisesti. Siksi lahjoitusten määrää on syytä harkita tarkoin ja välttää, jos tarkoituksena on lesken mahdollisimman tehokas suojaaminen.¹⁶⁵

6.2.1.2 Ennakkoperintö, avio-oikeudesta vapaa omaisuus sekä testamentti

Puolisoilla on saattanut avio-oikeusomaisuuden lisäksi olla myös avio-oikeudesta vapaata omaisuutta. Avio-oikeudesta vapaa omaisuus (VO-omaisuus) jätetään yleensä merkitsemättä osituslaskelmaan. AL 94a §:n 2 momentissa kuitenkin määrätään, että myös muu kuin avio-oikeusomaisuus on otettava huomioon edellä käsiteltyä ennakkoa vähennettäessä.¹⁶⁶

Tarkastellaan VO-omaisuuden huomioon ottamista eri tilanteissa:

a) *Perittävä on antanut ennakon avio-oikeusomaisuudestaan.* Tällöin on selvää, että VO-omaisuus kasvattaa perillisten perintöosia. Ylisuuren ennakon saajan perintöosasta voidaan vähentää enemmän, jos käytettävissä on myös VO-omaisuutta. Leskelle voi syntyä jopa tasinko-oikeus, jos ennakko on ollut ylisuuri ja perittäväällä on paljon VO-omaisuutta.¹⁶⁷

b) *Leski on antanut ennakon avio-oikeusomaisuudestaan.* AL 94a §:n sanamuodon mukaan tulkittuna lesken antamaa ennakkoperintöä vähennettäessä ei otettaisi huomioon perittävän VO-omaisuutta. Tällainen tulkinta ei kuitenkaan pitäisi olla perusteltu.¹⁶⁸ Esimerkiksi Ruotsin lainvalmistelijoiden vastaavan lainkohdan mukainen tarkoitus on ollut, että normi tulisi noudatetuksi riippumatta siitä, kumpi puolisoista on ennakon antaja.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 235–237

¹⁶⁶ Lohi: Ennakkoperinnöstä, 1999, s. 84

¹⁶⁷ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 240–243

¹⁶⁸ Lohi: Ennakkoperinnöstä, 1999, s. 91

¹⁶⁹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 243, Råbinän ja Kolehmaisen mukaan suomalaista säännöstä on tulkittava samalla tavalla. He perustelevat kantaansa reaalisilla argumenteilla ja lain tarkoituksella.

c) *Avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta annettu ennakko.* Myös VO-omaisuudesta annetut ennakot tulee ottaa huomioon jäämistösuunnittelussa, sillä niillä saattaa olla vaikutuksia esimerkiksi silloin, kun perittävä on antanut ennakkoja sekä AO- että VO-omaisuudestaan. Varsinkin, mikäli ennakko on annettu AO-omaisuudesta ja se on osoittautunut ylisuureksi, perintölaskelmassa on otettava huomioon VO-omaisuuden ennakot. Perintölaskelmassa saadaan tällöin selville se, kuinka suureen määrään tietty ennakko voidaan ottaa huomioon osituslaskelmassa ja mikä on perillisen perintöosa.¹⁷⁰

Edellä kuvatussa ei ole vielä otettu huomioon tilannetta, jossa perittävä on tehnyt jälkisäädöksen. Tällainen tilanne saattaa kuitenkin tulla käytännössä esille ja vaikuttamaan perinnönjaon lopputulokseen. Ongelma on laaja testamenttausvaihtoehtojen suuresta lukumäärästä johtuen, mutta tässä sitä on käsitelty vain yleisellä tasolla. *Lohen* mukaan Ruotsissa omaksuttu kanta, jonka perusteella testamentti otetaan huomioon osituslaskelmaa tehtäessä samalla, kun lasketaan vähennystä ennakon saajan perintöosasta, on perusteltu. Huomioon otetaan vain se osa, joka on mahdollista vähentää saajansa perinnöstä, mistä johtuen lesken osa saattaa pienentyä. Voidaan helposti ajatella, että Ruotsista omaksuttu kanta saattaisi olla liian jyrkkä, mutta on samalla muistettava säännösten dispositiivisuus. Perittävä voi koska tahansa määrätä lahjan ennakkoperintöluonteesta.¹⁷¹

Tämän lisäksi leskelle suojaa antaa AL 94 §:n vastikenormi, jonka nojalla leskellä on mahdollisuus saada hyvitystä. Vastiketta on oikeutettu saamaan se, jonka puoliso on oloihinsa soveltumattomalla toiminnalla aiheuttanut avio-oikeusomaisuuden vähenemisen. Hukkaamisvastikevelvollisuus voisi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa perittävä on antanut ylisuuren ennakkoperinnön.

6.2.2 Ennakkoperintöjen vähentämismenettely

Onnistuneen jäämistösuunnittelun lähtökohta on, että perittävän jäämistön suuruus voidaan arvioida mahdollisimman tarkasti. Varsinkin ikääntyneillä, joilla varallisuutta on usein kertynyt voi olla vaikeaa määritellä omaisuuden

¹⁷⁰ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 244

¹⁷¹ Lohi: Ennakkoperinnöstä, 1999, s. 100–103

laskennallinen arvo. Etenkin kun huomioon on usein otettava myös lesken hallinta- tai asumisoikeuden vaikutus. Toisaalta ikääntyneiden varallisuudessa ei ole tulevaisuudessa enää odotettavissa suuria muutoksia, joten varautuminen voi olla myös helpompaa, kun varallisuuspiiri pysyy samanlaisena perinnönjaon toteutumiseen asti.

Perinnönjaossa noudatetaan individuaaliperiaatetta, jonka mukaan huomioon otetaan vain ne ennakkoperinnöt, joihin joku vetoaa ja ainoastaan vedonneiden osalta. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka leski ei olisi osituksessa vedonnut ennakkoperintöön, voi perillinen vedota siihen perinnönjaossa.¹⁷² Ensiksi kuolleen puolison jälkeisessä perinnönjaossa vähentämättä jäänyt osuus vähennetään lesken jälkeen kuten sellainenkin perintö, jonka leski on antanut ensiksi kuolleen puolison jälkeen. Esimerkiksi ylisuuren ennakon avio-oikeusomaisuudesta saaneen yhteisen rintaperillisen ennako vähennetään lesken perinnöstä (PK 6:1.2).

Lahjan saaneen perillisen kanssaperilliset voivat pidättäytyä vetoamasta ennakkoperintöön ja tyytyä siihen, että reaalinen jäämistö (ilman ennakon lisäystä) jaetaan lakimääräisellä tavalla. Tällöin saattaa syntyä tilanne, jossa ilman lahjaa jääneet perilliset vaativat ennakkoperinnön vähentämistä lesken jälkeen. Selvää on se, että lesken jälkeisessä jaossa ennakon vähentämistä voivat vaatia lahjan saajan kanssaperilliset, mikäli lahjanantaja on leski. Ensiksi kuolleen puolison antaman ennakkoperinnön suhteen sääntely ei ole näin yksinkertaista. Ennakkoperinnön vähentämistä voidaan tällöin vaatia vain siltä osin, kuin se olisi ollut mahdollista, jos vähennystä olisi vaadittu jo ensiksi kuolleen puolison jälkeen.¹⁷³

6.3 Lakiosa ja jäämistösuunnittelu

Edellä on käsitelty perittävän oikeutta määritellä, onko hänen antamansa lahja ennakkoperintöä vai ei. Tämän valossa perittävällä olisi rajoittamaton oikeus päättää jäämistönsä jakautumisesta perillispiirinsä sekä ulkopuolisten kesken.

---

¹⁷² Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 251

¹⁷³ Lohi: Ennakkoperinnöstä, 1999, s. 150–153

Näin ei asia kuitenkaan ole, sillä lakiosajärjestelmä asettaa rajat perittävän vapaudelle päättää jäämistönsä jaosta. Rintaperillisellä on PK 7:1:n mukaan oikeus lakiosaan. Tästä seuraa, että hänellä on perittävän testamentista riippumatta oikeus saada osa jäämistöstä. Tämä oikeus käsittää puolet perilliselle lakimääräisen perimyoikeuden perusteella kuuluvasta perintöosasta. Lakiosasuojalla on myös tiettyjä vaikutuksia perittävän tekemiin vastikkeettomiin oikeustoimiin.¹⁷⁴ Kuten tapauksessa KKO 2012:69 tuomioistuin katsoi, että perittävän elinaikainen pyrkimys vaikuttaa rintaperillisensä lakiosan suuruuteen, muun muassa lahjanluonteisella kaupalla, ei vaikuttanut siihen, pitikö luovutus ottaa huomioon lakiosaa laskettaessa. Tapauksessa lahjansaaja oli velvollinen suorittamaan rintaperilliselle myös lakiosan täydennystä. Rintaperillisellä on oikeus saada lakiosansa jäämistöstä, vaikka perittävä olisi eläessään tekemillään luovutustoimilla aiheuttanut sellaisen varallisuuden vähenemisen, ettei lakiosaa voida toteuttaa. Tällöin luovutuksen saaja joutuu suorittamaan rintaperilliselle lakiosan täydennystä.¹⁷⁵ Lakiosajärjestelmän mukaista lakiosan täydennysvelvollisuutta ei aina ole tarkoituksenmukaisinta pyrkiä ennalta välttämään. Jäämistösuunnittelun kannalta kuitenkin olennaista on arvioida oikeasuhtaiseksi se taakka, joka lahjansaajalle täydennysvelvollisuudesta syntyy, etenkin kun huomioidaan korko, joka täydennyssummalle määrätään maksettavaksi.¹⁷⁶

Jäämistösuunnittelun kannalta tärkeä säännös sisältyy PK 7:3.3:iin, sillä siinä on määritelty ne lahjaoikeustoimet, jotka on luettava pesän varoihin lakiosaa laskettaessa. Lakiosaoikeuden euromääräinen suuruus määrittyy nimenomaan tässä laskelmassa. Jäämistöä ja lahjoituksia suunniteltaessa tulee ottaa huomioon, että lakiosat huomioidaan aina koko määrästä. Käytössä ei näin ollen ole samanlaista laskujärjestelmää kuin ennakkoperinnön osalta. Lakiosajärjestelmä on toisaalta hyvä ottaa huomioon jäämistösuunnittelussa myös siksi, että rintaperillisten lakiosaoikeus saattaa kaventaa testamentinsaajan oikeutta niin, ettei testamenttia välttämättä voida toteuttaa täysimääräisesti, jolloin perittävän viimeinen tahto ei välttämättä toteudu hänen tarkoittamallaan tavalla.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Lohi: Ennakkoperinnöstä, 1999, s. 223

¹⁷⁵ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 265

¹⁷⁶ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 283–284

¹⁷⁷ Lohi: Ennakkoperinnöstä, 1999, s. 223–231

Jos perittävä oli naimisissa, lakiosat lasketaan osituksen perusteella määräytyvästä jäämistöstä. Tästä seuraa, että osituksella on vaikutusta myös rintaperillisen lakiosan suuruuteen. Esimerkiksi avioehtosopimuksella on mahdollista vaikuttaa osituksen lopputulokseen siten, että rintaperillisen lakiosa muodostuu pienemmäksi kuin ilman avioehtomääräystä. Toisaalta kaikki avioehtosopimuksen määräykset eivät saa voimaa rintaperilliseen nähden.¹⁷⁸ Avioehtosopimusta on käsitelty tarkemmin luvussa 2.1.1.

6.4 Erilaiset lahjat jäämistösuunnittelussa

Jäämistösuunnittelun onnistumisen kannalta on tärkeää tarkastella lahjoituksia myös lähemmin. Seuraavassa on käsitelty lahjoja niiden luonteeseen liittyvien tunnusomaisten seikkojen pohjalta nimenomaan jäämistösuunnittelullisesta näkökulmasta.

6.4.1 Suosiolahja

Jos perittävä on määrännyt, ettei hänen antamaansa lahjaa ole pidettävä ennakkoperintönä, kyse on yleensä suosiolahjasta. Perittävä antaa näin ollen omaisuutta suosimistarkoituksessa jälkeläiselleen, ottolapselleen tai tämän jälkeläiselle tai edellisten puolisoille. Luovutus katsotaan suosiolahjaksi siltä osin kuin se on annettu suosimistarkoituksessa, esimerkiksi käyvän arvon alittavasta lahjasta suosiolahjan osuus on se määrä, jolla luovutus alittaa käyvän arvon.¹⁷⁹

Lahjan lukeminen suosiolahjaksi merkitsee, että sen arvo lisätään lakiosia laskettaessa pesän varoihin, jolloin lakiosaoikeus toteutetaan reaali-jäämistöstä. Edellytyksenä kuitenkin on, että lahjanantajan ilmeisenä tarkoituksena on ollut suosia lahjansaajaa lakiosaperillisen vahingoksi (PK 7:3.3). Käytännössä ongelmalliseksi on muodostunut suosiolahjan tunnusmerkistön avoimuus. Epäselväksi on jäänyt, mitä lahjanantajan tarkoitukselta vaaditaan eikä

---

¹⁷⁸ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 267

¹⁷⁹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 268

perittävän suosimistarkoitustakaan ole vaivatonta selvittää, sillä se on eräänlainen ”tahtotila”.¹⁸⁰

Lakiosajärjestelmän tarpeellisuudesta on käyty keskustelua Pohjoismaita myöten. Vuonna 1998 Suomen hallitus esitti eduskunnalle perintökaaren 7 lukuun muutosta, jolla suosiolahjasäännös olisi kumottu.¹⁸¹ Esitys kuitenkin raukesi eikä suosiolahjasäännöksestä tällöin luovuttu. Asiantuntijat antoivat yleisesti ottaen vain myönteisiä lausuntoja ehdotusta koskien¹⁸², joten myöhemmin vuonna 2000 hallitus antoi uuden esityksen laiksi perintökaaren 7 luvun muuttamisesta. Esityksen pääasiallinen sisältö oli, että lakia muutettaisiin sillä tavoin, ettei suosiolahjan arvoa lisättäisi perittävän jäämistöön lakiosia laskettaessa. Edellytyksenä tälle olisi, että perittävä on ilmaissut selvästi, ettei hänellä ole ollut suosimistarkoitusta lahjaa antaessaan. Suosiolahjan huomioon ottaminen esitettiin siis riippuvaksi perittävän tarkoituksesta. Hallituksen esityksessä muutosta on perusteltu muun muassa siten, että säännös rajoittaa turhaan henkilön vapautta lahjoittaa omaisuuttaan elinaikanaan. Esityksen perusteella hyväksyttiin laki perintökaaren 7 luvun muuttamisesta.¹⁸³

6.4.2 Testamenttiin rinnastuva lahja

Jos lahjansaaja ei kuulu suosiolahjan saajien henkilöryhmään, jäämistösuunnittelua voidaan toteuttaa vapaammin, sillä tällöin lahjoituksesta ei voi seurata lakiosan täydennysvelvollisuutta suosimisperusteella. Lahja saattaa kuitenkin täyttää testamenttiin rinnastuvan lahjan tunnusmerkistön. Tällaisesta lahjasta on kyse silloin, kun se on annettu sellaisissa olosuhteissa ja sellaisin ehdoin, että lahja on tarkoituksensa puolesta rinnastettavissa testamenttiin. Testamenttiin rinnastuvaa lahjaa ei lisätä pesän varoihin, jos siihen on olemassa erityisiä vastasyitä.¹⁸⁴

---

¹⁸⁰ Salonen: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä, 2011, s. 284

¹⁸¹ HE 117/1998vp

¹⁸² Kolehmainen: Suosiolahja - suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen, 2000, s. 51

¹⁸³ HE 77/2000vp

¹⁸⁴ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 275

Jäämistösuunnittelussa on tärkeää huomioida testamenttiin rinnastuvan lahjan tunnusmerkistö, joka saattaa täytyä esimerkiksi silloin, kun saanto kytkeytyy jollakin tavalla perittävän kuolinhetkeen. Kuoleman ennakoitavuus lisää testamenttiin rinnastuvan lahjan käsillä olon todennäköisyyttä. Yleensä aikarajana on pidetty kolmea vuotta, mutta mikäli lahjanantaja pidättää luovutusta koskevia oikeuksia itsellään voi aikaraja pidentyä huomattavastikin. Jäämistösuunnittelussa on tärkeää huomioida myös sellaiset vastasyyt, jotka estävät lisäyksen tekemisen, kuten esimerkiksi perittävän ja luovutuksensaajan väliseen suhteeseen liittyvät seikat. Lahjansaaja on saattanut toimia perittävän hoitajana, mistä johtuen perittävä on halunnut antaa kyseisen luovutuksen.¹⁸⁵

6.4.3 Lesken antama lahja

Perintökaaren 6 ja 7 lukujen lainsäädännöllisen erilaisuuden vuoksi ongelmaksi on käytännössä muodostunut useasti se, voidaanko ensin kuolleen puolison jälkeisessä perinnönjaossa lakiosia määritettäessä ottaa huomioon lesken avio-oikeuden alaisesta omaisuudestaan puolisojen yhteiselle rintaperilliselle tekemät luovutukset. Korkein oikeus on ottanut tapauksessaan kantaa tähän ongelmaan, ja todennut, ettei ennakkoperintöä tai suosiolahjaa ollut otettava huomioon laskettaessa lakiosaa ensiksi kuolleen puolison jälkeen (KKO 1998:137). Ratkaisun mukaisessa tulkinnassa on kuitenkin riski, että leski suurillaan lahjoituksillaan pienentää lahjansaajan perilliskumppanien perintöosuuksia, ja näin ollen perillisten keskinäistä yhdenvertaisuutta. AL 94 § tarjoaa kuitenkin edellä esitetyllä tavalla perillisille mahdollisuuden parantaa asemaansa.¹⁸⁶

Leski, joka on perinyt puolisonsa voi elinaikanaan vapaasti lahjoittaa perintösaantona vastaanottamaansa omaisuutta. Lesken disponointioikeutta rajoittaa kuitenkin toissijaisten perillisten oikeudet.¹⁸⁷ Jos leski lahjoituksillaan loukkaa toissijaisten perillisten oikeutta, on heidän mahdollista vaatia vastiketta lesken jälkeen suoritettavassa jaossa. Toissijaisten perillisten oikeus ikään kuin

¹⁸⁵ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 278–281

¹⁸⁶ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 280–281

¹⁸⁷ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 34–35

peräytyy, jolloin he saavat vastikkeena sen, mikä heille kuuluisi, jos leski ei olisi tehnyt kyseisiä luovutuksia. Viimeisimpänä suojakeinona on lahjan tai sen arvon palauttaminen.¹⁸⁸

6.4.4 Ylisuuret luovutukset yhteisille rintaperillisille

Lesken jäämistöä jaettaessa myös ensiksi kuolleen puolison antamat luovutukset tulee ottaa huomioon siltä osin, kuin ne ovat ylisuurta ennakkoa, jota ei ole voitu kokonaisuudessaan vähentää ensin kuolleen puolison jälkeen. Ylisuuresta ennakosta vähentämättä oleva määrä vähennetään siis lesken jälkeisessä perinnönjaossa. Toisaalta lesken jälkeisessä lakiosalaskelmassa otetaan huomioon vain hänen itsensä antamat lahjat. Vähentämätöntä erää ei siis oteta huomioon lakiosaa laskettaessa.¹⁸⁹

6.5 Vero-oikeudellisista näkökulmista

Perukirjasta tulee käydä ilmi ennakkoperintö, jonka perittävä on antanut perilliselle. Myös lesken antamat ennakkoperinnöt on merkittävä perukirjaan, ja jollei edellä mainittuja luovutuksia ole annettu, tulee se ilmoittaa perukirjassa.¹⁹⁰ Perintövero määrätään perukirjan perusteella, joten perukirjan totuudenmukaiset ja ajantasaiset merkinnät ovat välttämättömiä. Ennakkoperinnöksi voidaan lukea myös ajallisesti vanhat luovutukset.¹⁹¹

Ainoalle rintaperilliselle annettua lahjaa ei ole katsottu ennakkoperinnöksi eikä niistä näin ollen määrätä perintöveroa. Jos perittävä kuitenkin kuolee kolmen vuoden sisällä lahjaluovutuksesta, se katsotaan kuuluvaksi perintöverotuksen piiriin.¹⁹²

---

¹⁸⁸ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 298–299

¹⁸⁹ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 281–282

¹⁹⁰ Lindholm: Perintöverokirja, 2012, s. 39

¹⁹¹ Aarnio, Kangas, Puronen & Räbinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 256

¹⁹² Aarnio, Kangas, Puronen & Räbinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s. 257

Ennakkoperintö on luonteeltaan lahja ja siitä tulee antaa lahjaveroilmoitus, jonka perusteella luovutuksesta määrätään maksettavaksi lahjavero voimassa olevan perintö- ja lahjaverolain mukaan. Alihintaisista luovutuksista on katsottu, että kyseessä ei vielä ole ennakkoperintö, jos luovutuksesta saatu vastike on 60–70% varallisuuden käyvästä arvosta. Lahjana verotettavaksi ei myöskään tule antajan oloihin nähden tavanomainen lahja eikä koulutuskustannukset.¹⁹³

Ennakkoperintöolettaman mukaiset luovutukset tulee lisätä vainajan pesän säästöön, jolloin saadaan selville laskennallinen jäämistö. Tämän summan perusteella määrätään verotusarvot perintöosuuksittain. Kunkin perinnönsaajan suoritettavaksi tulee siis perintövero, joka määräytyy hänen jako-osuutensa mukaan. Perintöveroa laskettaessa siitä tulee vähentää lahjavero, joka luovutuksesta on PerVL:n nojalla aikanaan maksettu.¹⁹⁴ Perintöveron määrän ylittävää lahjaveron määrää ei vähennetä. Lahjaverotus on kireämpää kuin perintöverotus, joten ennakko saattaa tulla ankarammin verotetuksi kuin suora perintösaanto. Tilanne kuitenkin tasaantuu edellä mainitulla tavalla perintöverotuksessa.¹⁹⁵

6.6 Ikääntyvät lahjoittajat jäämistösuunnittelijoina

Hallituksen esityksessä (HE 58/2007vp) laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta ehdotettiin perintöveron keventämistä niin, että verotuksen alaraja nostettaisiin 20 000 euroon. Alarajan nostamista perusteltiin muun muassa siten, että voimassa ollut laki oli säädetty taloudellisen matalasuhdanteen aikaan, jolloin verotulojen lisääminen oli ollut tarpeellista. Toisaalta esityksessä pidettiin kohtuuttomana sitä, että verorasitus muodostui raskaaksi pesille, joiden varat rajoittuivat lähinnä perittävän asunto-omaisuuteen. Perintöveron suhteellisen nopea maksuvelvollisuus ei tehnyt perillisen asemaa helpoksi, jos vero oli katettava asunnon myymisestä saaduilla varoilla. Myöskään avopuolison verotusoikeudellista asemaa pidettiin liiallisen raskaana. Muutettu laki tuli voimaan vielä vuonna 2007.

¹⁹³ Lindholm: Lahjaverokirja, 2012, s. 169

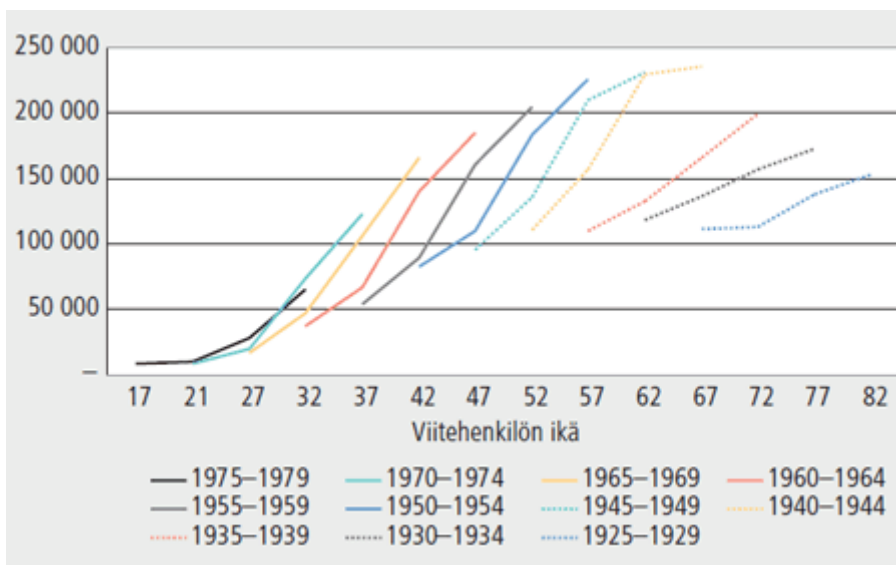
¹⁹⁴ Aarnio, Kangas, Puronen & Räbinä: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, 2011, s.

257

¹⁹⁵ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 258

Samassa hallituksen esityksessä on todettu, että perinnönjättäjän keskimääräinen kuolinikä vuonna 2006 oli 80 vuotta. Tällä perusteella perintö- ja lahjaveroasiat ovat käytännössä läheisiä ikääntyville. Varsinkin, kun samassa esityksessä on todettu, että keskimääräinen perinnönsaajan ikä on 51 vuotta.¹⁹⁶

Tilastokeskuksen julkaisusta voi tarkastella ikäryhmien varallisuuden jakautumista. Taulukosta käy ilmi, että nettovarallisuus on kasvanut vähemmän eläkeiän saavuttaneilla kuin nuoremmilla. Vanhempien ikäryhmien käyrien loivempi kulmakerroin osoittaa tämän. *Törmälehto* on pohtinut edellä mainitun kehityksen johtuvan iän myötä alentuneesta säästämisalttiudesta, mutta myös ennakkoperintöjen antamisesta.¹⁹⁷ Näin ollen voidaan johtaa ajatus, että ikääntyvät luovuttavat mielellään ennakkoperintönä omaisuuttaan huolimatta oman omaisuutensa jonkin asteisesta vähenemisestä.

KUVIO 2. Nettovarallisuus kotitalouden viitehenkilön syntymäkohortin (kvasikohortit) ja iän mukaan vuosina 1994–2009. Euroa/kotitalous.¹⁹⁸

Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on esitetty, ikääntyneille on saattanut kertyä varallisuutta suhteellisen paljonkin (esimerkiksi luku 3.5). Tästä johtuen myös tarve jäämistön suunnittelulle on ilmeinen. Ennakkoperintö antaa ikääntyvälle mahdollisuuden varmistaa omaisuuden siirtyminen tietyille

¹⁹⁶ HE 58/2007vp

¹⁹⁷ Törmälehto: Uudet sukupolvet edeltäjiään vauraampia, Hyvinvointikatsaus, 2012, s. 22

¹⁹⁸ Törmälehto: Uudet sukupolvet edeltäjiään vauraampia, Hyvinvointikatsaus, 2012, s. 22

perilliselle – tai pois perillisen perintöosasta. Pitkän ajan kuluessa tapahtuvilla lahjaverovapailta luovutuksilla (PerVL 19 §) voidaan varmistaa omaisuuden siirtyminen veroedullisesti jälkipolvelle.

Ennakkoperintö voidaan ajatella tehokkaana ikääntyvien jäämistösuunnittelun toimenä myös siksi, että nuoremmilla harvoin on intressiä siirtää omaisuuttaan jälkipolville, sillä se on usein välttämättömän tarpeellista omistajalleen. Ikääntyessä välttämättömyyden tarve vähenee, joten jälkeläiselle luovutettava omaisuus saattaa olla hänelle tarpeellisempaa kuin perittäväälle itselleen. Toisaalta perittävän lapsenlapselleen luovuttama omaisuus ohittaa ennakkoperintöolettaman, jos perittävän rintaperillinen on elossa. Näin ollen voidaan vaikuttaa lakiosien määräytymiseen tehokkaasti varsinkin, jos perittävä ja rintaperillinen ovat molemmat ikääntyneitä. Voi olla verotuksellisesti edullisempaa lahjoittaa omaisuutta rintaperillisen jälkeläiselle ja välttää kahden perättäisen perintöverotuksen taakka.

7 EDUNVALVONTA IKÄÄNTYVÄN JÄÄMISTÖSUUNNITTELUSSA

7.1 Edunvalvonnasta yleisesti

Usea ikääntyvä pohtii, mitä oikeuksia hänen tulee ikääntyessään ottaa huomioon ja miten vanhuuteen voi varautua. Vanhuuden ennakoimista – sitä miten vanhuksen asiat hoidetaan – on tarpeen pohtia jo silloin, kun henkilö on ikääntymässä. Holhustoimilain (1.4.1999/442, HolhTL) 1 §:n nojalla holhustoimen tehtävänä on valvoa niiden etua ja oikeutta, jotka eivät voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan. Sellaisen henkilön asioita hoitaa edunvalvoja (3§). Toisaalta henkilö voi järjestää edustuksensa edunvalvontavaltuutuksen avulla. Hän voi etukäteen järjestää asioidensa hoidon siltä varalta, että häntä myöhemmin sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kohtaa kykenemättömyys huolehtia omista asioistaan. Edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutuksessa yksilöidyn edustajan toimenkuvat ovat rinnastettavissa toisiinsa sillä erotuksella, että edunvalvontavaltuutuksella henkilö voi itse ilmaista tahtonsa edustuksen toteuttamisesta.¹⁹⁹

Holhustoimilaki perustuu kahdelle periaatteelle: suojaamisen ja itsemääräämisen periaatteille. Suojaamisen periaatteella tarkoitetaan päämiehen suojaamista häntä kontrolloimalla, kun taas itsemääräämisen periaate rakentuu itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Nämä periaatteet merkitsevät sitä, että toimintakykynsä menettäneen tahtoa on kunnioitettava.²⁰⁰ Luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuuden ulottuvuutta tarkasteltaessa lähtökohtana on ihmiskäsitys, sillä oikeustoimikelpoisuus liittyy yksilön yhteiskuntaan.²⁰¹ Päämiehen toiveet ja mielipiteet tulee siis ottaa huomioon, kun päätetään häntä koskevista asioista. Itsemääräämisoikeuden entistä tehokkaamman toteuttamisen turvaamiseksi säädettiin laki edunvalvontavaltuutuksesta (25.5.2007/648, EVVL). Lakivaliokunta totesi mietinnössään, että edunvalvontavaltuutuksen avulla henkilö voi vaikuttaa

¹⁹⁹ Anttila: Edunvalvontavaltuus, 2007, s. 1

²⁰⁰ Euroopan neuvoston suositus, periaate 1, No. R (99) 4, 1999; Kolehmainen: Edunvalvonta, lahja ja jäämistösuunnittelu, 2010, s. 265

²⁰¹ Saarenpää: Henkilö- ja persoonallisuusosoikeus, 2012, s. 307

oman tahtonsa mukaisesti vielä silloinkin, kun hän ei enää kykene huolehtimaan asioistaan.²⁰² Edunvalvontavaltuutuslaki on siten selvästi parantanut henkilön mahdollisuuksia varautua toimintakykynsä heikkenemiseen.²⁰³

Edunvalvontatilanteet poikkeavat toisistaan moninaisesti ja tulevat ajankohtaisiksi jokaiselle ihmiselle jossain elämänvaiheessa. Edunvalvonnalla tarkoitetaan usein poissaolevan edustamista ja tämän edun valvomista, oli kyseessä sitten esimerkiksi alaikäisen tai vajaavaltaisen asioiden hoito tai tajuttoman potilaan hoitoon liittyvä edustaminen. Edunvalvonnan lähtökohtana on toisen puolesta toimiminen tämän etua puolustaen tilanteessa, jossa hän ei itse ole siihen kykeneväinen. Yleisesti ottaen edunvalvonta tarkoittaa usein henkilön taloudellisten asioiden hoitoa sekä huoltoon liittyviä kysymyksiä, joita käsittelevät säännökset muodostavat edunvalvonnan oikeudellisen jalustan.²⁰⁴

7.2 Jäämistösuunnittelun oikeustoimet edunvalvonnan näkökulmasta

Jäämistösuunnittelu saa vaikutuksia usein vasta monien vuosien päästä. Tänä aikana perittävän oikeustoimikelpoisuudessa saattaa tapahtua muutoksia. Etenkin ikääntyvän perittävän kannattaa ottaa huomioon, kuinka oikeustoimikelpoisuuden muutokset vaikuttavat niihin toimiin, joita hän pyrkii tekemään osana jäämistösuunnitteluaan.

Lahja ja testamentti ovat tärkeitä jäämistösuunnittelun keinoja. Edunvalvojan määrääminen henkilölle, joka ei enää kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan voi kaventaa perittävän tällaista vapautta määrätä omaisuudestaan. HolhTL 32 §:ssä on yksiselitteisesti määrätty lahjoituskiellosta, joka koskee edunvalvojaa. Samoin edunvalvojalla ei ole myöskään oikeutta tehdä tai peruuttaa päämiehensä puolesta testamenttia (29§). Toisaalta on kuitenkin muistettava, että päämies voi itse lahjoittaa ja testamentata omaisuuttaan, ellei hänen oikeustoimikelpoisuuttaan ole rajoitettu eikä hän ole menettänyt sitä kokonaan.²⁰⁵

---

²⁰² LaVM 28/2006vp

²⁰³ Anttila: Edunvalvontavaltuutus, 2007, s. 5

²⁰⁴ Saarenpää: Henkilö- ja persoonallisuus oikeus, 2012, s. 327 – 328

²⁰⁵ Kolehmainen: Edunvalvonta, lahja ja jäämistösuunnittelu, 2010, s. 264

Holhustoimilain mukaisena lahjana pidetään kaikkia sellaisia vastikkeettomia oikeustoimia, joilla omaisuutta siirtyy pois päämieheltä. Tällaisia ovat myös vajaavastikkeelliset lahjat sekä kaikki muut oikeustoimet, joilla varallisuutta siirretään päämiehen määräämisvallan ulkopuolelle ilman asianmukaista vastiketta.²⁰⁶ Lahjana pidetään siis sellaista luovutusta, jossa päämiehen varallisuusasema heikkenee lahjansaajan varallisuuden kasvaessa. Luovutuksen kohteena saattaa kuitenkin olla myös sellaista omaisuutta, josta luopuminen ei heikennä päämiehen varallisuusasemaa. Oikeustieteellistä pohdintaa on aiheuttanut se, tuleeko edunvalvojan pyytää kaikista päämiehen luovutuksista rahallista vastiketta, ettei päämiehen varallisuuden heikkenemisen edellytys täyty. *Kolehmainen* on artikkelissaan käsitellyt esitettyjä vaihtoehtoja ja tullut siihen tulokseen, että holhustoimilakia on tulkittava tässä tilanteessa kokonaisuutena. Hänen mukaansa lähtökohtana on pidettävä HolhTL 37.1 §:n säännöstä siitä, että päämiehen asioita on hoidettava hänen hyödykseen ja etunsa mukaisella tavalla.²⁰⁷

Oikeustoimikelpoisuutensa menettänyt henkilö ei ole yleensä myöskään enää testamenttikelpoinen. On kuitenkin huomattava, että oikeustoimikelpoisuuden menettäminen ei automaattisesti tarkoita myös testamentintekokompetenssin puuttumista. Perintökaassa on yleisen testamentintekokelpoisuuden lisäksi edellytetty, että testamentintekijä kykenee ymmärtämään oikeustoimen merkityksen ja muodostamaan itsenäisesti testamenttaustahtonsa.²⁰⁸ On selvää, että monimutkaisen testamentin tekemiseen vaaditaan korkeampi ”ymmärryksen taso” kuin yksinkertaisen jälkisäädöksen.²⁰⁹ Testamenttiin liittyviä toimia tulee siis peilata päämiehen kyvyn ja oikeustoimen luonteen kautta yhtenä kokonaisuutena.

Kuten edellä on esitetty, HolhTL:n mukaan edunvalvoja ei voi tehdä testamenttia päämiehen puolesta. Tällä on pyritty suojaamaan testamenttia ”vierasperäisyyden vaaralta”, mutta myös siksi, ettei ole nähty tarvetta antaa ulkopuoliselle henkilölle kompetenssia tehdä testamenttia toisen puolesta.²¹⁰

---

²⁰⁶ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 332

²⁰⁷ Kolehmainen: Edunvalvonta, lahja ja jäämistösuunnittelu, 2010, s. 267

²⁰⁸ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, 2009, s. 292–294

²⁰⁹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 335

²¹⁰ Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 281

Jäämistösuunnittelun keinoina tulee usein kysymykseen myös kauppa. HolhTL:ssa ei ole kielletty edunvalvojaa myymästä päämiehensä omaisuutta, mutta siihen on 34 §:ssä asetettu rajoitus. Lupasäännöksen mukaan edunvalvojan täytyy saada maistraatin lupa lainkohdassa tarkoitettujen oikeustoimien suorittamiseen. Luvan saamisen edellytyksenä on, että toimi on päämiehen edun mukainen.²¹¹ 34 §:n 1 momentissa on määrätty luvanvaraiseksi se, että edunvalvoja luopuu päämiehelle tulevasta perinnöstä. Lahjoituskielto ei näin ollen ole täysin absoluuttinen. Säännös koskee vain jälkiloopumista. Perinnöstä luopuminen on päämiehen edun mukaista silloin, kun se ei heikennä hänen taloudellista asemaansa.²¹²

7.3 Edunvalvontavaltuutus jäämistösuunnittelun välineenä

Edunvalvontavaltuutuksen avulla henkilö voi varautua siihen, että edellä käsitellyt kielletyt oikeustoimet, kuten päämiehen omaisuuden lahjoittaminen, voidaan toteuttaa sen jälkeen, kun päämies on menettänyt toimintakykynsä. Terveenä ollessaan päämies voi valtuuttaa valtuutetun myöhemmin tekemään oikeustoimia, jotka muuten olisivat häneltä kielletty.²¹³ Edunvalvontavaltuutuksen avulla voidaan toteuttaa jäämistösuunnittelua. Jos edunvalvojalle halutaan antaa esimerkiksi lahjoitusoikeus tai oikeus myydä päämiehen kiinteää omaisuutta, on siitä määrättävä valtakirjassa (EVVL 18 §). Määräyksessä tulee yksilöidä tarkasti ne toimet, joihin valtuutettu on oikeutettu, jotta päämiehen etu on turvattu väärinkäytöksiltä. Lahjoitusoikeuden varaamalla voidaan suorittaa jäämistösuunnittelua varsin tehokkaasti, sillä silloin on mahdollista tehdä päämiehen omaisuudesta lahjaluovutuksia pitkän ajan kuluessa ja kenties jatkaa päämiehen aloittamaa varallisuuden lahjoittamista.²¹⁴

Henkilön ikääntyessä riski hänen terveydentilansa huononemisesta on ilmeinen. Ikääntyvän terveydentilassa saattaa tapahtua merkittäviä muutoksia

---

²¹¹ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 336

²¹² Tästä annettu ratkaisu KHO 2003:7, jossa oikeus on tulkinnut päämiehen etua varsin suppeasti. Ratkaisua on oikeuskirjallisuudessa kritisoitu perustellen, että siinä on suojeltu vain velkojien oikeuksia eikä toteutettu päämiehen itsemääräämisoikeutta; Kolehmainen: Edunvalvontavaltuutus, lahja ja lahjansaajan asema, 2010, s. 275

²¹³ Kolehmainen: Edunvalvontavaltuutus, lahja ja lahjansaajan asema, 2010, s. 280

²¹⁴ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 339

nopeastikin, minkä vuoksi ikääntymiseen on aiheellista varautua hyvissä ajoin. Jos henkilö on suunnitellut tekevänsä omaisuuttaan koskevia oikeustoimia ajan kuluessa, on hänen syytä antaa terveenä ollessaan ”ohjenuora” sellaiselle henkilölle, jonka hän tahtoo myöhemmin hoitavan asioitaan.

8 PERINNÖSTÄ LUOPUMINEN JÄÄMISTÖSUUNNITTELUN NÄKÖKULMASTA

Perintökaaren 17 luvussa on säännökset perinnöstä luopumisesta. Lain 2a §:ssä on säännelty perillisen ja testamentinsaajan oikeudesta luopua perinnöstä perittäväen kuoltua. Jäämistösuunnittelun näkökulmasta tällä ei kuitenkaan ole merkitystä muutoin, kuin perillisen myöhemmässä perinnönjaossa, jossa omaisuutta on tietenkin vähemmän. Perillisen ennakkoluopuminen on ainoa jäämistöoikeudellinen tapa, jolla hän omaa oikeuttaan käyttämällä voi vaikuttaa jäämistösaantoonsa.²¹⁵ Ennakkoluopuminen on tehtävä määrämuodossa (PK 17:1.2).

Luopujan on kohdistettava luopumisilmoituksensa perittäväälle, jotta tämä tulee siitä tietoiseksi. Useimmiten tahdonilmaisu liitetään testamenttiin, jolloin perillinen voi luopumisellaan osoittaa hyväksyvänsä perittäväen testamentin. Tällöin luopumisen kohteena on testamentissa määrätty omaisuus, mutta luopumisilmoitus ei koske perillisen muuta perintöoikeutta. Jos perillinen tahtoo luopua kaikesta perinnöstä, hänen tulee tehdä tahdonilmaisu erikseen koskemaan koko perintöosuuttaan.²¹⁶

Luopujan on syytä tarkasti ilmaista luopumisensa laajuus. Testamentista luovuttaessa on selvää, minkä laajuiseksi perittävä on tarkoittanut luopumisensa. Tällöin oletettavaa on, että luopuminen koskee myös luopujan perillisiä. Sen sijaan, jos perillinen luopuu oikeudestaan yleisesti, voi olla aiheellista täsmentää luopumisen laajuutta. Luopujan on mahdollista luopua perinnöstä vain itsensä puolesta, mutta hän voi ulottaa sen myös koskemaan koko sukuhaaraansa. Rintaperillisen oikeus on tässäkin suojatumpi kuin muussa asemassa olevan perillisen: lakiosaperillinen on oikeutettu kohtuulliseen vastikkeeseen, kun hän on ennakolta luopunut perintöosuudestaan.²¹⁷

---

²¹⁵ Saarenpää: Perinnön yhteys ja perinnön ennako, s. 605

²¹⁶ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 322

²¹⁷ Kolehmainen & Räbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 324

Vero-oikeudellisesta näkökulmasta ennakkoluopuminen ei ole verotusperuste, sillä verotus kohdistetaan luovutuksensaajan saantoon. Näin ollen perintöverovelvollinen on se, joka saa luopujan osuuden perintönä perittävän jälkeen. Tehokkaasti luopumalla perintö voidaan siirtää yli yhden tai usean sukupolven ilman perintöveroseuraamuksia. Jos luopuminen katsotaan pätemättömäksi, perintöverovelvollisuus syntyy luopujalle koko osuuteensa määrään. Tällöin on lisäksi huomioitava se, että verovelvollisuus syntyy luopujan ja luovutuksensaajan välillä tapahtuneesta vastikkeettomasta luovutustoimesta. Luovutuksensaajan on maksettava lahjaveroa saannostaan.²¹⁸

Ennakkoluopujalle maksetusta vastikkeesta on suoritettava lahjaveroa. Sekä perittävän että testamentinsaajan maksamasta vastikkeesta tulee saajalleen veronalainen lahja. Veroluokka määräytyy perittävän ja luopujan sukulaisuussuhteen perusteella, vaikka vastikkeen maksaja olisi testamentinsaaja.²¹⁹

Perinnöstä luopuminen on etenkin ikääntyville hyvä jäämistösuunnittelun muoto. Ikääntyvä perillinen voi luopua vanhempansa perinnöstä, jolloin perintö siirtyy perillisen jälkeläisille. Siirrettäessä perintö yhden sukupolven yli voidaan säästää perintöveroseurauksissa, sillä ikääntyvän perinnönjako saattaa tulla ajankohtaiseksi nopeastikin. Jos perintö siirtyisi lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan, saattaisi muodostua vuosien aikana perintöverovelvollisuus useasti samaan omaisuuserään.

---

²¹⁸ Ossa: Perinnöstä ja testamentista luopumisen verokohtelu, 2010, s. 38

²¹⁹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 327

9 KÄÄNTEINEN ASUNTOKAUPPA

Käänteisellä asuntokaupalla tarkoitetaan toimenpidettä, jossa asuntoon sijoitettua varallisuutta vapautetaan muuhun käyttöön samalla, kun säilytetään oman asunnon asumisoikeuden turva. Käänteisessä asuntokaupassa asunnonomistaja myy asuntonsa rahoituslaitokselle, mutta jatkaa siinä asumista vuokraoikeuden turvin. Näin asunnon entiselle juridiselle omistajalle, kaupan toteutuksen jälkeiselle vuokralaiselle, halutaan lisätä taloudellista liikkumavaraa, jotta hän voi käyttää omaisuuttaan erilaisiin hankintoihin, kuten kesämökkiin tai matkusteluun. Käänteinen asuntokauppa on siis vaihtoehto perinteiselle kulutusluotolle.²²⁰

Käänteistä asuntokauppaa hoitaa Suomessa pääasiassa Suomen Hypoteekkiyhdistys. Hypoteekkiyhdistyksen käänteistä asuntokauppaa koskevan virallisen esitteen mukaan käänteinen asuntokauppa seniorirahoitusjärjestelmä, jonka tehdään molempien sopimuspuolten etujen mukaisesti. Asuntoa myyvän ikääntyneen etua ajatellen huomioidaan hänen elämäntilanteensa, perhesuhteensa, erityiset tarpeensa sekä riskit, joita rahoitusjärjestelyyn liittyy. Käänteinen asuntokauppa toteutetaan Hypoteekkiyhdistyksen mukaan pääasiassa käänteisen asuntolainan kautta. Mainittu järjestelmä on käytössä laajasti ulkomailla, kuten Yhdysvalloissa, Englannissa ja Ranskassa.²²¹

Käänteisen asuntolainan tarkoituksena on siis vähentää ikääntyvän velkaantumista ja päinvastoin tarjota hänen käytettäväkseen jo kertynyttä omaisuutta hankintojen rahoittamiseen. Hypoteekkiyhdistyksen mukaan ihmisten ajattelu omistusasunnon luomasta turvasta on osittain vanhanaikainen, sillä väestön pidentyneen eliniän myötä perittävän perilliset ovat perinnön saadessaan ehtineet itsekin ikääntyä, mistä johtuu, ettei varallisuuden saamiselle vanhempien jälkeen ole välttämätöntä tarvetta.²²² Usein ikääntyneet

---

²²⁰ Suomen Hypoteekkiyhdistys: Käänteinen asuntokauppa ja asuntolaina & senioripäivien turvaaminen, s. 2 – 3.

²²¹ Suomen Hypoteekkiyhdistys: Käänteinen asuntokauppa ja asuntolaina & senioripäivien turvaaminen, s. 2 – 3.

²²² Suomen Hypoteekkiyhdistys: Käänteinen asuntokauppa ja asuntolaina & senioripäivien turvaaminen, s. 5 – 6.

perilliset ovat huomattavasti varakkaampia kuin vanhempansa, mikä käy ilmi myös tässä tutkimuksessa esiteltyistä *Suomen Tilastokeskuksen* virallisista tilastoista.

Tutkimusta laatiessani olin yhteydessä Suomen Hypoteekkiyhdistyksen asuntorahoituspäällikkö *Maarit Valkeajärveen*, jonka mukaan käänteistä asuntokauppaa ja –lainaa tehdään käytännössä harvoin. Siksi myös tietoa on olemassa erittäin niukasti, joten kattavan kuvan saaminen on käytännössä mahdotonta, varsinkin, kun tarjolla oleva tieto on peräisin kyseisten lainojen tarjoajataholta. Vertailun vuoksi olin yhteydessä myös *OP-Pohjola-ryhmään*, josta kerrottiin, ettei käänteinen asuntolaina ole heillä käytössä varsinaisena rahoitusvälineenä. Kysyessäni millaisissa tilanteissa käänteinen asuntokauppa olisi mahdollinen, kävi ilmi, että asunnon tulisi olla todella arvokas ja sijaita sellaisella alueella, että asunnon arvonnousu olisi takuuvarmaa. Näin ollen sellainen osa ikääntyneiden omistusasunnoista, jotka eivät sijaitse arvoalueilla putoaisi käänteisen asuntokaupan alueelta pois. Tästä voidaan johtaa ajatus, että käänteisellä asuntokaupalla voi olla tarkoitus vain kartuttaa pankin omistusvarallisuutta. Toisin sanoen, ikääntyvän on oltava pankille ”hyvä sijoitus”, jotta käänteisen asuntokauppa on mahdollinen.

Käänteiseen asuntokauppaan ei näyttäisi saatavilla olevien tietojen valossa sisältyvän oikeudellisia ongelmia – ongelma on mielestäni moraalinen. Käänteinen asuntolaina on ilmeisesti suunnattu sellaisille henkilöille, joilla ei ole intressiä säilyttää ja myöhemmin perinnönjaossa siirtää omaisuutta jälkeläisilleen. Käänteinen asuntokauppa vähentää perillisten perintöosaa siltä osin, kuin henkilö nauttii varoistaan tekemällä hankintoja. Moraalinen ongelma syntyy, kun pohditaan pankin intressiä tarjota kyseistä rahoitusjärjestelmää. On selvää, että pankki pyrkii mahdollisimman suuren voiton saavuttamiseen, joten käänteisen asuntokauppa täytyy muodostua pankille voitolliseksi toiminnaksi. Tämä taas tarkoittaa, että asunnonmyyjän eli käänteisen asuntolainan ottavan ikääntyvän varat vähenevät kulujen (rahoitusjärjestelmästä aiheutuneet kulut, asunnon vuokra jne.) maksun seurauksena eikä hän pääse nauttimaan asuntonsa arvonnoususta samassa määrin kuin asunnon virallisen omistajan kuuluu.

10 JÄÄMISTÖSUUNNITTELUSTA RUOTSISSA

Tässä luvussa käsitellään ikääntyvien jäämistösuunnittelun keinoja ruotsalaisessa lainsäädännössä. Tutkimuksessa esitellään pintapuolisesti jäämistösuunnittelun keskeisiä välineitä koskevaa lainsäädäntöä sekä Ruotsin ikärakenteellista kehitystä yhteiskunnallisessa mielessä. Pohjoismaiden lainsäädännöt ovat kehittyneet rinnakkain ja toistensa vaikutuksesta oikeusjärjestelmää ja kulttuuria yhdistävien tekijöiden summana.

Ruotsissa perintöoikeudellisia asioita säätelee ärvdabalk (12.12.1958/637, ÄB) ja avio-oikeudellisia asioita äktenskapsbalk (14.5.1987/230, ÄktB). Pohjoismaiden välillä on perinteisesti solmittu myös sopimuksia, kuten pohjoismainen perintökonventio ja avioliittokonventio, joilla on pyritty yhdenmukaistamaan lainsäädäntöä, jos se on esimerkiksi oikeudellisten periaatteiden eriytymisen myötä katsottu käytännössä tarpeelliseksi.²²³

10.1 Avioliitto, avoliitto ja avioehtosopimus Ruotsissa

Ruotsissa avioliittoa koskevat säännökset löytyvät siis äktenskapsbalk-nimisestä laista. Ruotsissa avioliiton solmimisen edellytyksenä on avioliiton esteiden (ÄktB 2:1 – 2:4) selvitys (ÄktB 3:1). Tämän lisäksi edellytetään, että avioliiton solmimisen hetkellä puoliset ovat yhtäaikaisesti läsnä ja ilmoittavat suostumuksensa avioliiton solmimisesta. Vihkiminen tulee suorittaa vihkimiseen kelpoisen henkilön toimesta todistajien läsnä ollessa.²²⁴

Ruotsin äktenskapsbalken eroaa Suomen avioliittolaista sääntelyn laajuuden perusteella: äktenskapsbalkenin mukaan avioliiton voivat solmia niin samaa kuin eri sukupuolta olevat henkilöt.²²⁵ Suomessa samaa sukupuolta olevat puoliset pääsevät avioliittonomaisen sääntelyn piiriin rekisteröimällä parisuhteensa. Ruotsin avioliittosääntely on siis tasa-arvoisempi kuin Suomen,

²²³ Markku Helin: Pohjoismaisen avioliittokonvention uudet määräykset, 2008, s. 1043

²²⁴ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 305

²²⁵ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 305

sillä se asettaa myös samaa sukupuolta olevat parit tasaveroiseen asemaan esimerkiksi yhteisen sukunimen valinnassa.²²⁶

ÄktB 7 kap. 1 §:ssä on säädetty puolisoitten omaisuutta koskevaksi pääsäännöksi, että avio-oikeusomaisuutta on se, joka ei ole puolison omaa omaisuutta. Toisaalta puolisoilla on yhteisomistusoikeus omaisuuteen, jonka he ovat ostaneet, saaneet lahjana tai muutoin hankkineet yhdessä.²²⁷ Jäljempänä 2 §:ssä on säädetty, että puolison omaa omaisuutta on muun muassa ”egendom som till följd av äktenskapsförord är enskild”. Samassa pykälässä on säädetty, että avio-oikeudesta vapaata eli omaa omaisuutta on myös omaisuus, jonka puoliso on perinyt tai testamentilla saanut ja, jonka testamentintekijä on määrännyt kuulumattomaksi avio-oikeusomaisuuteen. Toisin sanoen puolisoit ovat kaksi erillistä henkilöä, joilla on omat omaisuutensa ja velkansa vastattavinaan. Omaisuuden yhteisyys konkretisoituu yhdessä hankitun omaisuuden kohdalla, mutta myös osituksen yhteydessä, jolloin lasketaan avio-oikeusomaisuuteen kuuluvan omaisuuden määrä ja selvitetään tasinkoa luovuttava puoliso.²²⁸

Omaisuus voidaan määritellä avio-oikeudesta vapaaksi tekemällä avioehtosopimus (ÄktB 7:2). ÄktB 3 §:ssä on säädetty avioehtosopimuksesta seuraavaa:

Genom äktenskapsförord kan makar eller blivande makar bestämma att egendom som tillhör eller tillfaller någon av dem ska vara hans eller hennes enskilda egendom. Genom nytt äktenskapsförord kan makar bestämma att egendomen ska vara giftorättsgods.

Äktenskapsförord ska upprättas skriftligen och undertecknas av makarna eller de blivande makarna. Detta gäller även om någon av dem är underårig eller om äktenskapsförordet avser egendom, som till någon del omfattas av förvaltarens enligt föräldrabalken. I så fall ska dock förmyndarens eller förvaltarens skriftliga medgivande inhämtas.

---

²²⁶ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 305 – 307

²²⁷ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 307

²²⁸ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 309

Äktenskapsförord ska registreras hos Skatteverket. Ett äktenskapsförord som har slutits mellan blivande makar gäller från äktenskapets ingående, om det ges in till Skatteverket inom en månad från det att äktenskapet ingicks.

I annat fall gäller äktenskapsförord först från och med den dag då det ges in till Skatteverket.

Ruotsalainen sääntely vastaa hyvin Suomen avioliittolain säännöksiä. AL 41 § vastaa sanamuodoltaan lähestulkoon täysin ÄktB 3 § 1 ja 2 momenttia. Ruotsissakin puoliset voivat avioehtosopimuksella sopia omaisuuden tulemisesta avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi.

Avioehtosopimuksen laatimiseen liittyy äktenskapsbalkenin mukaan tiettyjä rajoituksia, sillä puoliso ei voi määrätä puolisoiden yhteisestä kodista ja asuntoirtoaimistosta ilman toisen puolison suostumusta. Sama koskee, vaikka asunto kuuluisi avioehtosopimuksen nojalla toisen puolison omaan omaisuuteen.²²⁹

Ruotsissa avioehtosopimus on sen sijaan rekisteröitävä verovirastossa (Skatteverket), kun taas AL 43 §:ssä säädetään, että avioehto tulee rekisteröidä maistraatissa. Jäljempänä ÄktB 10 kap. 4 §:ssä on säädetty osituksesta, jonka yhteydessä puoliset voivat sopia omaisuuden kuulumisesta avio-oikeusomaisuuteen. Näin ollen voidaan todeta, ettei Ruotsin äktenskapsbalken poikkea sääntelyltään juurikaan Suomen avioliittolaista.

ÄktB 9:1:n mukaan puolisoiden välillä tulee toimittaa ositus, kun avioliitto purkautuu avioeron tai puolison kuoleman johdosta. Osituksessa avio-oikeuden alainen omaisuus tasataan puolisoiden kesken. ÄktB:ssa on kuitenkin säädetty omaisuudesta, jota ei oteta huomioon osituksessa. Edellä mainittua omaisuutta on esimerkiksi puolison henkilökohtaisessa käytössä olevat tavarat tai lahjat. Enemmän omistavan puolison on luovutettava tasinkoa vähemmän omistavalla puolisolle. Tasinkoa maksava puoliso voi päättää, mitä omaisuutta hän

---

²²⁹ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 310

tasinkona luovuttaa.²³⁰ Osituksen yhteydessä leski voi ÄktB 12:2:n perusteella vaatia, että molemmat pitävät avio-oikeusomaisuutensa. Säännös antaa leskelle oikeuden olla luovuttamatta omaisuutta ensiksi kuolleen puolison perillisille.²³¹ Näin ollen hänen oma testamenttauskompetenssissa kasvaa kuten tässä tutkimuksessa on avio-oikeutta ja jäämistösuunnittelua koskevassa luvussa esitetty.

Ruotsissa avoliittoa sääntelee *sambolagen* (2003:376). Sambolagen koskee 1 §:n mukaan pareja, jotka vakituisesti asuvat yhdessä ja joilla on yhteinen talous. Laki rakentuu ajatukselle yhteisestä asunnosta ja siihen kuuluvasta irtaimistosta, jotka ovat puolisoitten yhteisessä käytössä. Avopuolisilla on lain mukaan samanlainen oikeus yhteiseen kotiin riippumatta siitä, kumpi omaisuuden faktisesti omistaa.²³² Lain 7 §:ssä on kuitenkin säädetty poikkeuksista avopuolisoiden yhteisestä omistuksesta. Sambolagenin omistusajatus on muotoutunut äktenskapsbalkenin esikuvasta puolisoitten yhtäläisistä oikeuksista ("*äktenskapsliknande*")²³³. Ruotsin avoliittolain säätämällä on pyritty turvaamaan heikommassa asemassa olevan puolison oikeuksia sekä avolesken suojaa avopuolisensa kuoleman jälkeen.²³⁴

Avoliiton purkautuessa avoliitto-omaisuus (*samboegendom*) jaetaan toimittamalla ositus avopuolisoiden välillä. Ositus toimitetaan toisen puolison tai molempien yhteisestä vaatimuksesta, joka on tehtävä vuoden kuluessa avoliiton purkautumisesta (8 §). Jos ositus toimitetaan toisen puolison kuoleman johdosta, vaatimuksen esittäjä voi olla avoleski, muttei perillinen. Eloonjääneellä avopuolisolla on oikeus saada osituksessa omaisuutta, jos ensiksi kuolleen puolison osa osoittautuu suuremmaksi. Vastaavaa oikeutta ei koskaan ole ensiksi kuolleen puolison kuolinpesällä²³⁵. Osituksessa huomioidaan puolisoitten sen hetkinen omaisuus, pääasiassa yhteinen koti ja irtaimisto. Avopuolisolla ei ole oikeutta toisen puolison surrogaattiin sekä virkistyskäyttöön tai ennen avoliittoa hankittuun omaisuuteen.²³⁶ Eloonjääneellä avopuolisolla on

---

²³⁰ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: *Civilrätt*, 2012, s. 311 – 314

²³¹ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: *Civilrätt*, 2012, s. 313

²³² Håkansson: *Sambolagen: en kommentar*, 2010, s. 11 – 12

²³³ Håkansson: *Sambolagen: en kommentar*, 2010, s. 11

²³⁴ Håkansson: *Sambolagen: en kommentar*, 2010, s. 1

²³⁵ Brattström & Singer: *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap*, 2007, s. 84 – 85

²³⁶ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: *Civilrätt*, 2012, s. 316

lisäksi oikeus osituksessa saada omaisuutta, joka vastaa kahta perusmäärää (vuonna 2013 yksi perusmäärä on 44 500 kruunua).²³⁷

Ruotsalaisessa avoliitossa elävien on hyvä ottaa huomioon, ettei avoleskellä ole perintöoikeutta ensiksi kuolleen avopuolison jälkeen. Avolesken asemaa tässä mielessä turvaa ensiksi kuolleen puolison tekemä testamentti. Avoleskellä on kuitenkin oikeus puolisoiden yhteisenä kotina käytettyyn asuntoon, vaikka ensiksi kuollut puoliso omistaisikin sen. Kuten aiemmin on mainittu ositusta voi vaatia vain avoleski, joten hänen on päätettävissään toimitetaanko puolisoiden välillä ositus. Osituksen toimittaminen tekee leskestä kuolinpesän osakkaan, ja hänet on kutsuttava myös perunkirjoitustilaisuuteen.²³⁸

10.2 Ruotsalainen jäämistölainsäädäntö

Ruotsissa perintölainsäädäntö löytyy pääasiallisesti ärvdabalken -nimisestä laista. ÄB:n mukaan kuolleen henkilön omaisuus kuuluu hänen oikeudenomistajilleen eli perillisilleen. Ennen perinnönjakoa on selvitettävä vainajan varat ja maksettava hänen velkansa. Näin syntynyt perittävän jäämistö jaetaan hänen lakimääräisten perillistensä sekä mahdollisten testamentinsaajien kesken. Ensisijaisesti perinnön saavat rintaperilliset eli perittävän lapset. Tässä perintöluokassa (*arvsklass*) vallitsee sijaantulo-oikeus. Toiseen luokkaan kuuluvat perittävän vanhemmat sekä heidän jälkeläisensä. Kolmannessa luokassa ovat perittävän isovanhemmat ja heidän jälkeläisensä. Kuten Suomessa, perintöoikeus rajoittuu tässä luokassa perittävän serkkuihin.²³⁹

Jos perittävä oli naimisissa, on ennen perinnönjakoa toimitettava ositus, jossa määritetään jaettavaksi tuleva omaisuus. Puolison perintöoikeudesta on säädetty seuraavaa: aviopuoliso on oikeutettu perintöön ennen yhteisiä rintaperillisiä, kun taas perittävän lapset, jotka eivät ole puolisoiden yhteisiä saavat perintöosuuden ilman aviopuolison oikeutta. Yhteiset lapset ovat siis

²³⁷ Brattström & Singer: Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap, 2007, s. 85 – 85

²³⁸ Håkansson: Sambolagen: en kommentar, 2010, s. 70 – 72

²³⁹ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 333 – 336

perinnön toissijaissaajia. Jos perittävällä ei ollut lapsia, ovat toisen perintöluokan perilliset toissijaissaajan asemassa puolison oikeuden jälkeen. Puoliso on aina oikeutettu vähintään nelinkertaiseen perusmäärään (*prisbasbelopp*).²⁴⁰ *Basbelopp* -säännöllä pyritään taloudellisesti suojaamaan leskeä, ettei perittävän rintaperillisen oikeus saada perintöä ilman, että lesken oikeus sitä rasittaa, aseta leskeä kohtuuttomaan asemaan.²⁴¹

Leskellä on oikeus vapaasti käyttää hänelle perintönä tullutta omaisuutta, mutta hänen oikeuksiaan rajoittavat usein toissijaisten perillisten oikeudet. Leskellä on oikeus käyttää, myydä ja luovuttaa omaisuutta ilman ”hoitovelvollisuutta”. Leski ei kuitenkaan voi testamentata omaisuutta, joka päättyy ensiksi kuolleen puolison perillisille. Lesken oikeutta on näin ollen Ruotsin oikeudessa kutsuttu ”vapaaksi käyttöoikeudeksi” eikä täydeksi omistusoikeudeksi. Lesken kuoltua pesä jaetaan lesken perillisten sekä ensiksi kuolleen puolison perillisten kesken (*efterarv*). Pääsääntöisesti jako tapahtuu puolittamalla lesken kuollessa ollut omaisuus perillistahojen kesken.²⁴² Jos leski oli kuollessaan naimisissa tai avoliitossa, erotetaan toissijaisten perillisten osuus ennen mahdollista ositusta (ÄB 3:6, 3:7).²⁴³

Perittävä, joka tahtoo määrätä omaisuutensa jakamisesta lakimääräisestä perimysjärjestyksestä poikkeavalla tavalla voi laatia testamentin. Ruotsissa testamentin tekemistä ja saamista koskevat säännökset ovat ÄB:n 9 luvussa (9 kap.), Suomessa vastaavasti PK:n 9 luvussa. Ruotsissa testamentti on jäämistösuunnittelun välineenä pätevä samoin edellytyksin kuin Suomessa: sen tulee olla kirjallinen ja todistettu. Testamentin muotomääräyksistä poikkeaminen saattaa aiheuttaa testamentin pätemättömyyden.²⁴⁴ Myös Ruotsissa puolisoiden on mahdollista tehdä keskinäinen testamentti (*gemensamt testamente, inbördes testamente*). Yleisesti Ruotsissa keskinäisen testamentin jäämistösuunnittelullinen funktio on turvata lesken asemaa ensiksi kuolleen puolison jälkeen antamalla tälle oikeus pitää pesää hallussaan. Puolisot sopivatkin usein, että leski saa hoitaa omaisuutta puolisonsa kuoleman jälkeen.

---

²⁴⁰ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: *Civilrätt*, 2012, s. 336

²⁴¹ Brattström & Singer: *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap*, 2007, s. 80

²⁴² Walin: *Kommentar till ärvdabalken*, 1986, s. 22 – 27

²⁴³ Brattström & Singer: *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap*, 2007, s. 124 – 125

²⁴⁴ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: *Civilrätt*, 2012, s. 342

Testamentin mainitunlainen käyttökelpoisuus on kuitenkin vähentynyt puolison perintöoikeuden myötä.²⁴⁵ Tilanne saattaa kuitenkin aktualisoitua silloin, kun rintaperilliset eivät ole puolisoiden yhteisiä.²⁴⁶

Jäämistösuunnittelun kannalta tärkeitä ovat puolisoa ja rintaperillisen lakiosaa koskevat säännökset. ÄB:n mukaan rintaperillisellä on aina oikeus lakiosaansa testamentista huolimatta. Näin ollen perittävän testamenttausvapautta rajoittaa rintaperillisen oikeus vaatia lakiosaansa. Lakiosa on ruotsalaisen lainsäädännön mukaan puolet perintöosasta (ÄB 7:1). Tästä johtuen lakiosa pienentää testamentinsaajan osuutta. Rintaperillisen on vaadittava lakiosaansa kuuden kuukauden kuluessa testamentin tiedoksiannosta.²⁴⁷

Lakiosan lisäksi jäämistösuunnittelussa on syytä huomioida mahdolliset perinnön ennakot sekä perittävän antamat lahjat. Jos perittävä oli naimisissa, myös hänen puolisonsa antamalla lahjoilla saattaa olla merkitystä. Lahja, jonka perittävä on eläessään antanut saattaa myöhemmässä perinnönjaossa tulla käsiteltäväksi perinnön ennakkona (*förskott på arv*). ÄB:n lähtökohtana on, että perittävän tarkoitus on kohdella perillisiä tasaveroisesti, joten lahjat, jotka asettavat perilliset taloudellisesti eriarvoiseen asemaan otetaan yleensä huomioon perintöosia määritettäessä. Toisaalta perittävä on voinut määrätä, ettei lahja ole ollut ennakkoperintöä. Elatustuki (esim. opiskelun yhteydessä) sekä tavanomaiset lahjat eivät ÄB:n mukaan voi tulla huomioiduksi ennakkoperintönä (6:1).²⁴⁸

Suomen ja Ruotsin näennäisesti samankaltaisista säännöksistä huolimatta lakien tulkinnassa on päädytty osittain erilaisiin ratkaisuihin. Osituslaskelman tekemisessä Ruotsissa on päädytty erilaiseen tulkintaan kuin Suomessa (AL 94§), sillä siellä testamentti otetaan huomioon osituslaskelmaa tehtäessä, silloin kun lasketaan ennakkoperinnön vähennettävyyttä luovutuksen saajan perintöosasta. Tällaisesta tulkinnasta voi seurata, että testamentti pienentää leskelle tulevaa omaisuutta.²⁴⁹

---

²⁴⁵ Agell, Malmström, Ramberg & Sigeman: Civilrätt, 2012, s. 342

²⁴⁶ Brattström & Singer: Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap, 2007, s. 127

²⁴⁷ Walin: Kommentar till ärvdabalken, 1986, s. 110 – 115

²⁴⁸ Walin: Kommentar till ärvdabalken, 1986, s. 84 – 90

²⁴⁹ Kolehmainen & Råbinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 246

Lesken antamilla lahjoilla on merkitystä etenkin silloin, kun hän on saanut jäämistön haltuunsa siten, että perillisten oikeus on supistunut eräänlaiseksi "odotusoikeudeksi". ÄB:n mukaan eloonjäänyt puoliso ei saa toimillaan tai laiminlyönnillään aiheuttaa vahinkoa tai varallisuutensa oleellista vähenemistä (*väsentlig minskning*). Varallisuuden vähentyminen loukkaisi näin ollen ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten oikeuksia saada perintöosansa lesken kuollessa. Högsta domstolen on ratkaisussaan T 5702-11 (annettu 10.7.2013) pohtinut nimenomaisesti, mitä oleellisella vähenemisellä tarkoitetaan. Tapauksessa oli kyse perittävän (BW) tekemästä vakuutuksesta puolisona (EW) hyväksi. BW:n kuollessa EW sai vakuutussumman itselleen. BW:n perilliset MS ja MWO väittivät, että vakuutussumma oli otettava huomioon pesänjaossa huomioon ÄB 3:3:n perusteella. Pesänselvittäjä ei nähnyt perillisillä olevan oikeutta hyvitykseen edellä mainitun perusteella. Käräjäoikeuden mukaan pesänselvittäjän oli kuitenkin toimitettava uusi jako. Hovioikeus pysytti käräjäoikeuden tuomion. Högsta domstolen otti asian käsittelyynsä, ja pohti erityisesti oleellisen vähenemisen käsitettä. Tuomioistuimen mukaan lesken perintöoikeus ja oikeus hallinta omaisuutta sekä disponoida siitä oli luonteva jatkumo puolisojen yhteisen talouden (koti ja irtaimisto) periaatteelle. Toisaalta korkein oikeus pyrki määrittelemään lesken edellä mainittujen oikeuksien sekä perillisten vastikeoikeuksien tasapainoa. Tapauksessa högsta domstolen teki ratkaisun, jossa se katsoi, etteivät MS:n ja MWO:n osat olleet oleelliset vähentyneet EW:n saamasta vakuutusmäärästä johtuen. Oikeus teki poikkeuksen määrittäessään vähentymisen määrää, sillä se ei katsonut olevan perusteltua rajoittaa lesken oikeutta siinä määrin, missä esimerkiksi äktenskapsbalkenin ¼ -sääntö oleellisesta vähentymisestä olisi edellyttänyt.

Jäämistöoikeus on Ruotsissa hyvin paljon samankaltainen kuin Suomessa. Suomessa lesken perintöoikeus ei kuitenkaan ole läheskään yhtä vahva kuin Ruotsissa, sillä PK:n mukaan leski perii puolisonsa vasta rintaperillisten jälkeen. Eroista huolimatta Suomen perintösääntely on selvästi kehittynyt Ruotsin ÄB:a mukailleen, sillä lainsäädännökset muistuttavat muotoiluiltaankin toisiaan vahvasti.

10.3 Ruotsin perintöverotus

Lakiosan ja perintöverotuksen kehityksestä ja tarpeellisuudesta on Suomessa julkisesti keskusteltu paljon. Ruotsi on toiminut tässäkin asiassa edelläkävijänä, sillä se luopui perintö- ja lahjaverosta kokonaan vuonna 2005. Suomi on lieventänyt verotustaan useaan otteeseen, mutta silti pitänyt perintö- ja lahjaverolain voimassa. Ruotsissa perintöverotuksen poistamisen syyksi on lueteltu sen tehottomuus ja vähäarvoisuus. Ruotsin pääministeri Göran Persson piti verotusta turhan ankarana ja pyysi silloiselta vasemmistopuolueelta selontekoa asiasta. Tämän seurauksena Ruotsi päätyi perintöverosta luopumiseen. Ruotsissa voimassa olleen lain mukaan perintöveroa oli ylimmillään maksettava 60 %, kun taas esimerkiksi Suomessa vain 14 %. Silti Ruotsin perintöverosta saadut tulot olivat pienemmät kuin Suomen.²⁵⁰

Suomessa perintöverotuksen poistamiskeskustelun kirvoitti tietenkin Ruotsin luopuminen verosta. Useat asiantuntijat ovat puoltaneet perintöveron säilyttämistä, mutta *Linnakangas* on yhtynyt *Kankaan* mielipiteeseen siitä, että perintöverotus tulisi poistaa. *Kangas* on perustellut kantaansa eurooppalaisesta lähtökohdasta. Hänen mukaansa perintöveron säilyttäminen aiheuttaa jännitteitä Suomen ja muiden eurooppalaisten maiden välillä, mistä voi seurata ”harmaata jäämistötaloutta ja varojen siirtämistä ulkomaille”.²⁵¹

Perintöveron poistaminen on varmasti merkittävä tekijä Ruotsin jäämistösuunnittelussa. Silloin, kun jäämistön jakamista esimerkiksi elinaikaisilla verovapailta luovutuksilla ei tarvitse verotuksen vuoksi suorittaa, ei välttämättä tarvitse ryhtyä mihinkään jäämistöä koskevaan suunnitteluun.

10.4 Ikääntyminen Ruotsissa

Myös Ruotsissa yhteiskunnan ikääntyminen on ajankohtainen asia. *Statistika Centralbyrånin* (SCB) internet-sivuilla on kirjoitettu, että ruotsalaisten keski-ikä on noussut neljänkymmenen vuoden aikana noussut 37,1 ikävuodesta 41,2

---

²⁵⁰ Edward Andersson: Perintö- ja lahjaverotus, 2010, s. 1–2

²⁵¹ Esko Linnakangas: Perintöverotuksen, synty, nykytila ja tulevaisuus, 2013, s. 87–91

vuoteen. Samalla 65-vuotiaiden määrä on noussut 13,4 %:sta 19,1 %:iin. Kyseessä ei ole virallinen tilasto, joten lukuihin on suhtauduttava varauksella. Keski-ian nousuun ja eliniän pidentymiseen on ottanut kantaa myös hallituksen asettama *Framtidskommissionen* maaliskuussa 2013 antamassaan loppuraportissa. Sen mukaan eliniän pidentyminen vaikuttaa työurien pituuteen ja nostaa eläkeikää. Raportissa on suhtauduttu varsin positiivisesti ikääntymiseen, vaikka siinä on pohdittu myös terveyden- ja vanhustenhoitoalan tulevaisuuden näkymiä sekä veronmaksukykyisyyttä. Raportissa on todettu, että Ruotsi tarvitsee maahanmuuttajia selvitäkseen ikääntymisestä johtuvista haasteista.²⁵²

Ruotsissa on mitä ilmeisimmin käsillä samat haasteet kuin Suomessa. Väestön ikääntyminen asettaa yhteiskunnan erilaisten ongelmien eteen. Yhteiskunnan ikääntyminen vaatii myös jäämistösuunnittelun pohtimista. Suomalaisella ja ruotsalaisella perittävällä näyttää olevan samat lähtökohdat jäämistönsä suunnittelun suhteen. Molemmilla on käytössään yhtäläisesti säädellyt instrumentit, kuten avioehtosopimus ja testamentti. Sen sijaan Ruotsissa poistettu perintövero helpottaa ruotsalaisten ikääntyvien jäämistösuunnittelua, ainakin verotuksen suhteen.

---

²⁵² Framtidskommissionen: Svenska framtidsutmaningar, Slutrapport från regeringens framtidskommission, 2013, s. 111–220

11 LOPUKSI

On ilmeistä, että lähestyvä kuolema kirvoittaa ajatuksen siitä, kuinka jäämistö jaetaan kuoleman jälkeen. Toisilla omaisuutta on kertynyt enemmän, mutta vaikka varallisuutta ei olisi juuri nimeksikään, voi henkilöllä olla selkeä toive siitä, kenelle ja missä määrin hän tahtoo omaisuuttaan kuolemansa jälkeen luovutettavan. Esimerkiksi testamentin tekijällä ei siis tarvitse olla suuri omaisuus, vaikka arkielämässä usein niin kuvitellaankin. Pelkkä tahtotila on riittävä peruste ryhtyä jäämistösuunnittelullisiin toimiin.

Yhteiskuntamme on suurten ikäluokkien varttuessa ikääntynyt huomattavasti. Ongelmia ja julkista keskustelua on käyty ainakin työurien pidentämiseen ja julkisten menojen kasvuun liittyen. Ajoittain huolta on herättänyt suurten ikäluokkien massaeläköityminen ja se, kuinka syntyneet työpaikat täytetään. Varsinaista suurta työvoimapulaa ei ole kuitenkaan syntynyt vaan suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen enemmänkin vain hidasti työttömyyden kasvua. Väestön ikääntyminen ei ole ainoastaan yhteiskunnallinen ilmiö: se vaikuttaa vahvasti myös yksittäisten henkilöiden välisissä sosiaalisissa suhteissa, joita jäämistösuunnittelukin ilmentää.

Väestön ikääntymisen ja eliniän pidentymisen vuoksi tulee jäämistösuunnittelu ajankohtaiseksi entistä useammalle. Jos aikaisemmin isovanhempien jälkeen perintö siirtyi lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaisesti heidän jälkeläisilleen, voi nykyään olla verotuksellisesti edullisempaa siirtää omaisuus suoraan lapsenlapsille, jotka saattavat olla enemmän tulevan varallisuuden tarpeessa. Nuorempi sukupolvi pääsee nauttimaan omaisuudesta aikaisemmin ja pidempään kuin vanhempansa, jotka tilastojen perusteella ovat keskimääräisesti jo varakkaita²⁵³. Ikääntyvälle vanhempansa perineelle henkilölle ei näin ollen perintönä saadulla omaisuudella ole välttämättä yhtä suuri taloudellinen merkitys kuin tämän lapselle.

Tässä tutkimuksessa on esitelty merkittävimmät jäämistösuunnittelua toteuttavat välineet; avioehtosopimus, testamentti, henkivakuutus ja lahja.

---

²⁵³ Pajunen & Ruotsalainen: Suuret ikäluokat eläkeiässä, 2012, s. 8–9

Edunvalvontavaltuutuksen vaikutusta jäämistösuunnittelun välineenä ei tule vähätellä, vaikka se onkin uudempi instrumentti kuin muut tutkimuksessa käsitellyt. Edunvalvontavaltuutus on erityisesti ikääntyvän tapa järjestellä omaisuuttaan koskevia toimia – esimerkiksi lahjoitusvaltuutuksella – toimintakelpoisuuden rajoittamisen tai menettämisen varalta. Näiden lain tarjoamien keinojen huolellisella käytöllä perittävä pääsee varmasti haluamaansa lopputulokseen. Onnistuneessa jäämistösuunnittelussa on kuitenkin huomioitu myös riskitekijät²⁵⁴, joita jäämistötoimiin liittyy. Tällainen riskitekijä voi olla esimerkiksi testamentin moitekanne, joka saattaa tehdä tyhjäksi perittävän koko tarkoituksen.

Jäämistöä suunniteltaessa tulee ottaa huomioon perittävän perhe- sekä muut ihmissuhteet, jotka vaikuttavat perinnön jakoon. Jäämistösuunnittelua ei voida toteuttaa saman kaavan mukaisesti kaikissa tapauksissa vaan ”jäämistösuunnitelma” on laadittava henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. Jäämistösuunnittelun keinoista tulee valita se, joka parhaiten palvelee perittävän tarkoitusta. Toisinaan näitä keinoja yhdistelemällä päästään parhaaseen lopputulokseen. Testamentin ja avioehtosopimuksen yhdistämällä perittävä voi laajentaa oikeustoimivapauttaan. Perittävän on mahdollista käyttää vaikka kaikkia esitettyjä keinoja, mutta aina huomioon on otettava rintaperillisen lakiosaoikeus, jota ei voida kokonaan sivuuttaa, ellei käsillä ole perinnöttömäksi tekemisen edellytykset (PK 15 luku).

Testamentti on perinteinen ja vanha jäämistösuunnittelun muoto, mutta sitä laadittaessa on pystyttävä huomioimaan olosuhteissa mahdollisesti tapahtuvat muutokset. Myös muita jäämistösuunnittelutarkoituksessa tehtyjä oikeustoimia on ajoittain hyvä tarkistaa. Perhesuhteiden muutokset tai uusien jälkeläisten syntyminen voivat muuttaa perittävän jäämistötahtoa, jolloin se ei enää palvele sitä tarkoitusta, jota perittävä on toimellaan tavoitellut. Varmistaakseen omaisuuden tarkoituksensa mukaisen siirtymisen, perittävä voi lahjoittaa omaisuuttaan haluamallaan tavalla. Tästä seuraa kuitenkin perittävän omassa käytössä olevan varallisuuden väheneminen, mikä voi olla ongelmallista hänen taloudellisen tasapainonsa säilyttämiseksi.

---

²⁵⁴ Kolehmainen & Rabinä: Jäämistösuunnittelu, 2012, s. 345

Jäämistösuunnittelu on syytä aloittaa hyvissä ajoin, sillä oikeustoimikelpoisuuden menettäminen voi kohdata äkillisestikin. Sen jälkeen perittävän mahdollisuudet vaikuttaa jäämistöönsä ovat olemattomat. Jäämistösuunnittelu pitää toimittaa siis silloin, kun mieli on vireä ja toimintakelpoisuus terävimmillään. Kuolemaan varautumisella voi olla myös perillisten tahtoa ilmaisevia ominaisuuksia. Perittävä voi terveenä ollessaan keskustella perillistensä kanssa siitä, miten omaisuus olisi tarkoituksenmukaisinta jakaa. Perittävän tahto on monesti myös perillisten henkilökohtaisten taloudellisten tarpeiden tyydyttäminen ja ajoissa toimitetuilla jäämistösuunnittelun toimilla perillisillä on mahdollisuus vaikuttaa myöhempään perintösaantoonsa.

Tutkimuksessa lähtökohdaksi on otettu perittävän tahdonilmaisus, jolla hän järjestee jäämistöään kuolemansa varalle. Aina perittävän tahdon mukainen jäämistötoimi ei ole edullisin jäämistösuunnittelun muoto vaan veroedullisimpaan lopputulokseen saatetaan päästä jollakin toisella tavalla. Tällöin on tärkeää kuitenkin muistaa, että perittävän tahtoa kunnioittava toimi toteuttaa perusoikeutta omaisuuden suojaan. Jokaiselle on ihmis- ja perusoikeuksien tasoisesti turvattu oikeus nauttia, käyttää, luovuttaa ja testamentata omaisuuttaan haluamallaan tavalla. Perittävän ei siis välttämättä tarvitse jäämistösuunnittelussaan tavoitella ekonomisinta ratkaisua vaan jäämistösuunnittelun syvin tarkoitus on perittävän tahdon vaikuttavuus silloin, kun hänen jäämistöään aikanaan jaetaan.

LIITTEET

Perintö- ja lahjaverolain 10 §:n mukainen lesken ikäkerrointa koskeva taulukko.

Verovelvollisen ikä	Luku, jolla vuositulon määrä kerrotaan
alle 44 vuotta	12
44–52 vuotta	11
53–58 vuotta	10
59–63 vuotta	9
64–68 vuotta	8
69–72 vuotta	7
73–76 vuotta	6
77–81 vuotta	5
82–86 vuotta	4
87–91 vuotta	3
92 tai enemmän	2